

כנס מיוחד

הישיבה המאתיים-וארבעים-וארבע של הכנסת האחת-עשרה

יום שלישי, ד' בחשרי התשמ"ז (7 באוקטובר 1986)

ירושלים, הכנסת, שעה 10:02

א. הודעת הממשלה על המצב המדיני

פתחנו עידן חדש, עידן של ישראל החיה שוב ביציבות ובחוקה: עידן של סובלנות הדדית, של יוזמה נמרצת וסגנון מתון; עידן של כלכלה יציבה ומטבע שהחזיר לעצמו את ערכו; עידן שבו שוב לא צריך להוכיח את עוצמתנו לעולם על-ידי התרברבות והפגנות, אלא על-ידי מערכת יחסים פתוחים עם העולם הסובב אותו, מערכת שפותחה בביטחון עצמי, ללא עצבנות.

בשנתיים הללו השתדלנו שלא לבזבז אפילו יום אחד, אך שנתיים הן זמן מועט. העידן החדש הוא רק בתחילתו. יצרנו, כתנאים פוליטיים לא קלים, את התשתית שממנה ניתן להגיע למשק צומח, לתעשייה חדשה, וליחסי שלום עם שכנינו. שיישענו על מיוזג שבין עוצמתו של צה"ל לבין תבונה מדינית; לתשתית שבהתפתחותה תחזיר לישראל את כוחה המושך לעלייה; לחברה המאפשרת קיום פלורליסטי ומשותף; לחברה שבה נהיה פחות אשכנזים ופחות ספרדים, פחות קיצוניים בדת ופחות קיצוניים בחילוניות, אך יותר ישראלים. שוב לא נצטרך לחזור לפתרונות קלים, לבזבזנות נוראה, לצעקנות מחרישה אורן. שכן תקופה זו הסתיימה.

בתחום הכלכלי הבטחנו אז "להרגיע את המשק הגועש, לייצב את הכלכלה, להוריד את האינפלציה, לשפר את מאזן החשבונות, למנוע אבטלה, לשמור על הכנסה הוגנת של האדם העובד". והוספנו ואמרנו: "ביסודו של דבר נבריא את המשק לא במהלומות אלא בהידברות מתמדת בין כל מרכיביו: ההסתדרות והתעשיינים, החקלאים והממשלה".

גם הבטחה זו קיימה. הקימונו הידברות כזאת במשק, ולא במעט הודות לה אכן חל מהפך בכלכלה שלנו. אין עוד ארץ בעולם שבמשך שנתיים הצליחה לחולל תמורה משקית בהיקף כזה ובתוצאות כאלה כפי שעשתה זאת ישראל.

שום תוכנית כלכלית לא היתה מביאה לתוצאות שלהן הגענו, אלמלא האחריות שהפנין ציבור העובדים על כל מגזרי וראשי ענפי הייצור עמם.

והתוצאות יעידו: האינפלציה ירדה מ-44.5% לשנה ל-16%; הממשלה הפסיקה להדפיס כסף; ההזרמה ירדה לאפס; הגירעון המקומי במונחי התוצר הלאומי ירד לאפס; יתרון מטבעי-החזק עלו ב-30%; היבוא אומנם גדל במיליארד דולר, אך היצוא גדל במיליארד וחצי דולר; התוצר הלאומי החל לגדול, ושוב יש לנו מטבע חזק ואמין. אלה הם הישגים משקיים, חברתיים ולאומיים שכמותם לא ידענו, הישגים המוסיפים לנו גאווה ואמון במשק הישראלי ויכולים לשמש תשתית נאותה להמשך התנופה.

היורד ש' הלל:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. רצוני לנצל את ההזדמנות לאחל לחברי הכנסת, לבני משפחותיהם, ובאמצעותם לכל תושבי המדינה, שנה טובה ומבורכת.

הישיבה היום מתקיימת על-פי בקשתה של הממשלה, ואני מתכבד להזמין את ראש הממשלה למסור הודעה.

ראש הממשלה ש' פרס:

אדוני הישיבה ראש, כנסת נכבדה, לפני שנתיים וחודש קיבלה ממשלה זו מנדט מן הכנסת, והיא עומדת להשיב אותו לכנסת בימים הקרובים.

כאשר ממשלה זו קמה — עמדנו על סף התמוטטות כלכלית; היינו שקועים בסכך הלבנוני; המתח הערתי והדתי איים לפגוע את החברה; תהליך השלום היה קפוא ואיים לגווע. אך גרע מכול, היו כאלה שנותרו בהם האמונה במדינה; היו שטענו כי ישראל ירדה מפסי המציאות ואיבדה מכוחה האמיתי. שאין תקומה לכלכלתה, שאין סיכוי לדריקיום פנימי, כי הדמוקרטיה בישראל כורסמה וכי אבדה התקווה לשלום.

השנתיים האחרונות הוכיחו, שראייה-שחורות ונביאי-הזעם טעו. הוכח שעוצמה אדירה טמונה בעם הזה; שישאל חזרה לעצמה ועלתה שוב על פסים של מציאות, של אמת, של חיוניות פנימית וציונית. עשינו זאת לא בהצהרות, לא בדמגוגיה, ללא נטייה להרפתקנות ובלא פתרונות קלים. הלכנו, כל עם ישראל, בשנתיים האחרונות, בדרך קשה אך נכונה, דרך של התמודדות עם המציאות כמות שהיא, של התקרבות בשקדנות, בסבלנות ובחריצות. האמת נאמרה לעם.

כאלול התשמ"ד, כאשר הצגתי את הממשלה בפני הבית הזה, אמרתי שזו ממשלה שחצטרך "להישען על רצון טוב לא פחות מאשר על כוח הרוב". הוספתי שנצטרך להוכיח "ש"למשול פירושו לשכנע"; ש"סגנון חדש וטוב יתפוס את מקומו ליד חילוקי הדעות"; וש"כצד החוק נטפת כבוד הדדי בין דתיים לבין חילונים, בין יוצאי עדות שונות, בין בני גילים שונים, בין בני עמים שונים, ונעשה הכול לשלכ כוחות כדי להצמיד את המדינה קרימה".

את השנתיים שחלפו הקדשנו למשימה זו. ואכן המדינה צעדה קדימה: המתחים בתוכה פחתו; קמו קואליציות של רצון טוב; סגנון חייה, שונה לבלי הכר; נרגעה הסערה החברתית והמגזרית; חזר לחיות קשת בונה ומפרה; הדמגוגיה נסוגה לפניה בחריה; מחציות עתירות הוגמכו, אך כוולט; אווירה של אמון מתחדש החלה לנשוב במדינה. היום ברור לכול, כי הדמוקרטיה היא המכשיר האמיתי היחיד העומד לרשותנו כדי לנווט את חיינו במשברי המחלוקת ומעל לגלי השתי וההכדל.

חשוכות שהיו בעתיד ביבשת האפריקנית, בעולם המוסלמי ובאזור הערבי. יתר על כן, פגישה זו הייתה פריצת דרך בהרחבת מעגל ההידברות. היא העידה על קיום מחנה המניח כאומץ על מדיניות שלום ישראלית ומוכן לסרב לחיות הסירוב. היא נתנה לגיטימציה למשאומתן ישרי, פתוח לעין כול, משאומתן המתנהל לאור היום.

התחייבנו לפעול להידוק הקשרים עם אירופה, ואכן חל שינוי ניכר ביחסינו עם המדינות האירופיות. שוב אין מזכים שם את אש"ף ומחייבים את ישראל. חודש יחס הכבוד לישראל, למגיעיה, ליומוותיה. כונו יחסים דיפלומטיים עם ספרד ויחסים חלקיים עם פולין. מדינות רבות אחרות באירופה המערבית והמזרחית, באסיה ובאפריקה אין מהססות לפתח את קשרי המסחר, החירות והתרבות עמנו.

גם לגבי ארצות-הברית ביצענו את אשר הבטחנו. כלומר, ואני מצטט: "לפעול ביחד מתוך אמון הדדי והידוק שיתוף הפעולה". שיתפנו פעולה בעיצוב מדיניות השלום למזרח התיכון, בפתרון בעיית טאבה, בשינוי מדיניות כלפי ירדן והשטחים, במלחמה בטרור הבין-לאומי ובחיפוש דרכים לשיפור המצב הכלכלי באזור כולו.

למערכת היחסים בינינו היתוספו נדבכים חשובים: שיתוף הפעולה האסטרטגי יצא מן הכוח אל הפועל; המשאומתן על הקמת אוור הסחר החופשי, שהוחל על-ידי הממשלה הקודמת, הסתיים והפך לעובדה; קיבלנו סיוע מיוחד של 1.5 מיליארד דולר כרשת ביטחון לביצוע התוכנית הכלכלית; הסכמנו על הקמת תחנת ממסר גדולה ל"קול אמריקה"; הצטרפנו לתוכנית המחקר והפיתוח של החלל.

אנו חייבים תודה מיוחדת לנשיא ארצות-הברית, רונלד רייגן, לסגנו, למזכיר המדינה ג'ורג' שולץ, ליתר חברי הקבינט ולנבחרי הקונגרס על יחסי האמון העמוקים ושיתוף הפעולה המגוון שלהם זכינו. בסיועם עלה בידינו להשיב הביתה שבט אובר — יהודי אתיופיה — והם עומדים לימינו במאבקנו למען יהודי ברית-המועצות ויהדות המצוקה שבארצות אחרות.

החלה הידידות ראשונה עם ברית-המועצות. קשה לקבוע את סיכוייה. בכל אופן, נוסף-לפעול למען שינוי המדיניות הסובייטית באזורנו בכלל ובעל הנוגע ליהודי ברית-המועצות בפרט, שכן לגבינו העלייה היתה ותהיה צורך עליון.

חברי הכנסת, בהבראת המשק, ביצאה מלבנון, בהצלח השלום עם מצרים, בדריקיום החדש כשטחים, בתהליך השלום, בשיפור מעמדה הבין-לאומי של ישראל ובהודדת המתחים מבית אני רואה את קיום ההתחייבות שנתנו לבית הזה. בכך חודש אמן העם במדינה, בחוסנה הפנימי, בעוצמתה הביטחונית, באוצרנו הכלכלי, באמינות דברקה ובנחישותה להמשיך בתהליך השלום.

אדוני היושב-ראש, חשיבות השנתיים הבאות תיקבע על-פי הנאמנות לקווי היסוד, אגב שמידה על יזמה ישראלית בלתי-פוסקת בכל תחומי החיים.

עדיין לא פתרנו את כל הבעיות כמשק, עדיין לא מצאנו את הדרך למלא את כיסי האבטלה במקום אחד עם הביקוש לידיים עובדות הקיים במקום אחר. החקלאות מתמודדת עם משבר חריף שנוצר כתוצאה מהצטברות חובות בתקופת האינפלציה, התעשייה זקוקה לתמריצי ייצוא, שכן הייצוא הוא המבחן העליון לקידומו. המשק עדיין זקוק לרפורמה מבנית. הביורוקרטיה עדיין כבדה מאוד, והעיקר — הצמיחה צריכה לצאת לדרך.

בתחום הביטחון — התחייבנו להבטיח את שלום יישובי הגליל ולהחזיר את חילינו הביתה, רובו או על ביצה, על "פלוטטר", על טרגיה, ומטעני הצד חבנו את קודבנותיהם מדי יום. הסיט הלבוני נגמר. קיימנו את הבטחתנו: צה"ל יצא מלבנון לפי חבנון מדריך של שר הביטחון והמטכ"ל.

הגליל זקוק היום לסיוע כלכלי יותר מאשר לסיוע ביטחוני. רצונת הביטחון הוכיחה את עצמה. יצאנו מלבנון, אשר מוסיפה להיות מערבולת דמים, הממיטה הרס על עצמה ועל כל המתיימר להשליט בה סדר חדש.

סיום המלחמה בלבנון מאפשר לצה"ל לשוב ולהתמקד בבניית עצמתו, באימונים, בקליטת אמצעי לחימה חדשים, בפיתוח תורת לחימה שתאים לאתגרי המחר.

צה"ל הפגין את יכולתו גם בחזית המלחמה בטרור, והוכיח כי זרועו הארוכה תאחר את המניעים פגיון של רצח ותעניש אותם. תקיפת חיל-האוויר הישראלי בבסיסי כוח 17 שבתוניסיה הבהירה, כי גם בסיס מרוחק לא יעניק חסינות למשגרי הטרור, אש"ף מסולק עתה מתוניסיה והוא מתבוסס בחולשתו.

היום יכולה ישראל לרשום לעצמה בסיפק, כי אינה בודדה עוד בנחישות מאבקה בטרור הבין-לאומי. מאבק זה חייב להימשך, מתוך תיאום בין-לאומי, כל עוד מונפת זרוע הרשע על אזרחים חסרי מגן.

חברי הכנסת, בשם כולנו נישא את תודת אזרחי ישראל לנושאים בעול המלחמה בטרור: לצה"ל, בראש ובראשונה, ולזרועות הביטחון האחרות — חיללים במדים וחיללים עלומים.

בתחום המדיני קראנו למלך חוסיין לכוא למשאומתן ישרי ולראות בירדן, אני מצטט — "נהר המרווה את שדות החקלאים ולא בקע למריבות ואיומים אין קץ". לשולחן המשאומתן טרם הגענו, אך הדלת נפתחה. בינינו לבין ירדן מתנהל, באמצעות ארצות-הברית, משאומתן להכנת המשאומתן. המצע בשתי גדות הירדן השתנה תכלית שינוי: שוב לא מתנהל משאומתן בין ירדן לבין אש"ף, הוא נפסק; בסיסי הטרור של אש"ף בירדן בוטלו; הטרור בשטחים ירד 50%; כל ראשי הערים בשטחים הם ערבים; חיי הכלכלה התעוררו ומכשולים רבים הוסרו מן הדרך; הוקם בנק ערבי בשכם; נוצרו מערכת יחסים ותנאים המאפשרים לכל התושבים דריקיום כשלום וקיום בביטחון, יהודים כערבים, ערבים כיהודים.

לגבי מצרים, אני מצטט: "הבטחנו שנשדל ליישב את חילוקי הדעות שבינינו, ונקווה שמצרים תחזיר שגרירה לישראל". גם דבר זה קיים, פתרון בעיית טאבה הסיר את המכשול העיקרי להפשרת היחסים עם מצרים. מינוי שגריר מצרי בישראל, שינוי האווירה סביב מכלול היחסים הירי-צדדיים, תידוש התייבות המדינית בדרגים השונים — אלה נותנים ביטוי לעידן החדש אשר נפתח ביחסים שבין שתי המדינות. פסגת אלכסנדריה העלתה לשיא חדש את מערכת יחסינו הירי-צדדיים ואת הדיאלוג המדיני בין ישראל למצרים. היא המחישת את דבקות שתי המדינות באסטרטגיה של שלום.

הבטחנו, ואני מצטט, "שנרחיב את הצהרים שנפתחו באפריקה" ואכן, תידשנו יחסים דיפלומטיים עם שתיים מהחשובות שבמדינות אפריקה: חוף-השנהב וקמרן.

אך התפתחות דרמטית במיוחד היתה הפגישה באיפראן, בין המלך חסן השני לבני, שקעה אופק ההתפתחויות

ברצוננו למלא בהידברות עם העולם הערבי, אולפחות עם חלק ממנו, ולהגיע לפתרונות מכובדים שיבטיחו שלום, שהרי גם תהליך השלום הוא חלק מהשלום עצמו.

המטרה המרכזית חייבת אפוא להיות משא-ומתן ישיר פנים אל פנים בינינו לבין הצד הערבי הנוגע-דבר, הבחירה היא בין משא-ומתן ללא תנאים מוקדמים לבין תנאים מוקדמים שישללו משא-ומתן.

נעשה לא מעט בכיוון הזה. שלוש מדינות ערביות — מצרים, ירדן ומרוקו — הודיעו על נכונותן למשא-ומתן ישיר. יש עוד מדינות ערביות התומכות במשא-ומתן כזה, אם גם לא בפומבי.

בשלב זה, מה שחסר מבחינה ערבית כדי להתחיל במשא-ומתן, הוא פורום בין-לאומי מצד אחד, והסכמה על הרכב משלחת פלשתינים מצד שני. ישראל איננה זקוקה לליזוי בין-לאומי. ירדן הודיעה שללא פורום כזה לא תוכל להצטרף למשא-ומתן. מצרים תומכת בעמדת ירדן. אנו יכולים, כאמור, לנהל משא-ומתן ללא פורום בין-לאומי, אך איננו יכולים לנהל משא-ומתן ללא ירדן וללא אלמנט פלשתיני במשלחתה. על כן, הסכמנו לפורום בין-לאומי שיהיה בו כדי לאפשר פתיחת משא-ומתן.

ככל הידוע לנו, הסכימה גם ירדן לכך שהפורום הבין-לאומי לא יחליף משא-ומתן ישיר אלא יתמוך בו. שפורום כזה לא יצויר בכוח כפייה או ביכולת לבטל הסכמים שיושגו בין הצדדים, שהמשא-ומתן האמיתי יתנהל בוועדות גיאוגרפיות דו-צדדיות ללא התערבות מבחוץ וללא התניה בהתקדמות במשא-ומתן המתנהל בוועדה אחרת.

אנו נסכים שהנציגים הפלשתינים יהיו נציגים אותנטיים, כלומר, שיוכלו להביע ללא חשש את דעותיהם האמיתיות.

קריאה:

מה זה אותנטיים?

ראש הממשלה ש' פרס:

ההיפך מקומוניזם. הווי אומר, שיוכלו להביע את דעותיהם האמיתיות, לא המצוות, ודאי ללא חשש שלהם מאתנו אך גם ללא חשש שלהם מטור. הווי אומר, נציגים בעלי דעות מפורשות אך ללא אקדמים, ללא אימים, ללא תבניות.

אנו מאמינים שיש מנהיגים פלשתינים רבים שברגע שיוסר מעליהם איים הטורד יוכלו לבוא ולהשתתף במשא-ומתן, לבטא את שאיפת עמם ולהגיע יחד עם ירדן ואתנו לפתרון הבעיה הפלשתינית. כבר היום ברור לירדן ולרוב הפלשתינים, כפי שברור לנו, שהדרך לפתור את הבעיה הפלשתינית היא במסגרת ירדנית-פלשתינית.

ליזוי בין-לאומי קונסטרוקטיבי יכול למלא תפקיד תומך במשא-ומתן שעה שהוא פולס לו דרך נכונה. זאת ניתן לעשות בשני ראשים: ראש אחד המכוון לסיוע כלכלי; וראש אחר המכוון להדברת הטרור הבין-לאומי. הסיוע הבין-לאומי לשחרור האזור מכבל המלחמה צריך להתבטא בצורת קרן חקויה. כלומר קרן בין-לאומית שחסייע כלכלית בירי מדינות האזור המצויות במצוקה ואינן מכוזבות משאביהן בהכנות למלחמה. הוא צריך גם להתבטא בהקמת ארגון למלחמה בטורד הבין-לאומי האמור לשחרר את העולם מרצח מרושע ואת העולם הערבי מפחד משתק. הנשנו ונגיש תוכניות מפורטות בתחומים אלה.

ואשר לנו, וכמידה שהדבר תלוי בנו, עלינו לפעול כדי לשמור על אקלים של הידברות, למנוע הסלמה בדיבורים

כל אלה מחייבים רפורמה במיסוי ובשוק ההון, כלומר עלינו לאמץ מדיניות מסים שתמריץ עבודה, תפוקה ופריזון; לגרס מדיניות שתאפשר להקל לפנות לעבר השקעות יצרניות; ותוך שמירה על יציבות המטבע עלינו לפנות לעבר הצמיחה ולהעמיד כמרכז הפעולה את הייצוא התעשייתי והחקלאי. יהיה עלינו לצמצם את הביורוקרטיה הממשלתית ולהקטין את הרצאותיה.

והעיקר — להשקיע כאדם, לציידו בידע, לאפשר לו לחיות בתברה צודקת שיש בה ערכות הדדיות ושוויון. נוכח שאנו חיים בעידן של מהפכה מדעית וטכנולוגית ואיכות האדם, יותר משפע אוצרות הטבע, תקבע את גורלנו.

כל זה לא יתכן בלי המשך הידברות הוגנת ומכובדת עם ההסתדרות, עם התעשייה, עם החקלאות, עם אנשי התיירות, המסחר והייצוא.

בתחום הביטחון — אל נשכח שלולא המאמץ העצום שעשתה מערכת הביטחון, ובראשה שר הביטחון, בהקטנת חקצי הביטחון, ספק אם היינו יכולים לבצע את תוכנית הבראת המשק. אך בהתחשב עם אתגרי המחר העומדים בפני צה"ל, יהיה עלינו להבטיח חקצי ביטחון הולם לעתיד. אין להעלות על הדעת קיום כושר ההתרעה של ישראל, המלחמה בטורד וקיום תהליך השלום ללא צה"ל חזק, מאומן כראוי, חמוש ומצויד כנדרש, צה"ל שרשותו יעמדו אמצעים מתאימים.

בתחום ההתיישבות — ממשלה זו התחייבה לפעול "להתיישבות בכל רחבי הארץ". היכן הם רחבי הארץ? מי שמסתכל בעיניים מציאותיות על מפת ישראל נוכח מייד, ששני המאמצים העיקריים חייבים להיות מכוונים לגליל, שעל כתפיו רובץ היום העול הביטחוני העיקרי, ולנגב שהוא מחצית משטחה של ארץ ישראל המערבית, הנגב העומד בקיפאון התיישבותי ונתון למצב רוח קודר.

עתה, כמלאות 100 שנים להולדתו של גדול מדינאי ישראל, דוד בן-גוריון, עלינו לשוב לחזונו הגדול בדבר פיתוח הנגב, הגליל וירושלים.

העלייה צריכה לעמוד במרכז פועלנו במדינת היהודים, בסוריה, באיראן, באחיופיה, בדרום-אפריקה, קיימים מצבים המחייבים פעולה מיוחדת. אך בימים אלה, ערב ועידת הפסגה של רייגן וגורביצ'וב — ולה אנו מאחלים הצלחה מלאה — יעמוד עניין יהודי בריית-המועצות במרכז פעולתנו. שום קול לא יונמך, שום פעולה לא תימנע, כל סיכוי ימוצה וכל סדק ינוצל כדי לאפשר להיות בריית-המועצות לחיות כיהודים לפי מסורת אבותיהם, להחליט לאלוהי ישראל, לחנך את ילדיהם לפי מורשת עמם, להיצמד לציון ולהגיע לחופי מולדתם. אין זו פעולה אנטי-סובייטית, אלא פעולה הנובעת מזכויות היסוד של האדם ומייחוד קיומו של העם היהודי.

אך לא נוותר גם על סליל דרכים לעלייה מארצות הרווחה, שכן העלייה היא כנפשנו. אם נשכיל נצליח להפוך את ישראל לאזור מישוראים, חישוף גם הגולה בצאר חדש, ככך תהפוך ישראל לאבן שואבת עלייה, ישראל של ביטחון ושלום וישראל של משיכה ועלייה.

חברי הכנסת, אין אנו מחפשים את השלום מתוך פחד ואין אנו פוחדים לחפש את השלום. הברירה הניצבת כיום בפני כל עמי האזור היא לבנות מפתן שממנו ניתן לעלות לשלום מלא או להשאיר מגלשה שממנה ניתן להידרדר למלחמה. את פער הזמן שבין סכנת הגלישה למלחמה לבין בניית המפתן לשלום

חברת מ"ב, ישיבה רמ"ד

— הודעת הממשלה על המצב המדיני (דיון): הרשאה לוועדת הכספים להביא סעיף 14 בלבד של חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון) —

ולסיום דברי — לגנר עיני עומדים בדבריו של מורי ורבי דוד בן-גוריון, אני מצטט: "מעולם לא איבד העם היהודי את האמונה בעצמו ובניצחון הצדק בעולם".

"האידיאה המשיחית — רעיון הגאולה הלאומית והאנושית שהיה בלב עמנו כל השנים — הולכת ונהפכת למציאות חיה. ואם כי אנו עומדים בראשית דרכינו, ועוד קשה ורבה הדרך לפנינו, אנו סמוכים ובטוחים שהייעוד הגדול הצרור ברעיון המשיחי, רעיון הגאולה הלאומית והאנושית, שפירושה שוויון של אדם, ושלוש צדק בעולם, כפי שניבא ישעיהו הנביא — 'לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה' — ייעוד זה אינו חלום שווא, אלא הכרה אנושית כללית, (והוא) קום יקום..."

היו"ר ש' הלל:

אני מודה מאוד לראש הממשלה על דבריו.

חברי הכנסת, ועדת הכנסת קבעה דיון סיעתי של שעה אחת על הודעתו של ראש הממשלה.

ב. הרשאה לוועדת הכספים להביא סעיף 14 בלבד של חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון), התשמ"ו — 1986 *

ה צ ב ה

בעד ההצעה להרשות לוועדת הכספים

להביא את סעיף 14 בלבד של חוק

הבנקאות

— רוב

נגד — מיעוט

ההצעה להרשות לוועדת הכספים להביא את

סעיף 14 בלבד של חוק הבנקאות (רישוי)

(תיקון), התשמ"ו — 1986, נתקבלה.

היו"ר ש' הלל:

אני קובע שהכנסת אישרה בקשה זו של ועדת הכספים של הכנסת.

ג. הודעת הממשלה על המצב המדיני דיון

את הדברים האלה אמר לא מאיר יערי ולא יעקב חזן, לא משה סנה ולא יצחק בן-אהרון, לא לויבא אליאב ולא ויקטור שם-טוב, לא אלעזר גרנות ולא יוסי שריד, את הדברים האלה אמר מי שאתה רואה עצמך כתלמידו — דוד בן-גוריון, בטרם מלחמת ששת-הימים, אבל הוא הביא אותם בתור עמדתו לפני דה-גול, במכתבו הידוע, לאחר מלחמת ששת-הימים. הוא אמר: זו היתה עמדתו — זו נשאר עמדתו.

ולימים, כאשר הוא נשאל שאלה ישירה, אמר: תמורת שלום אמת אני חושב שישאל יכולה וצריכה להחזיר את השטחים שכבשנו במלחמת ששת-הימים, למעט ירושלים וחלק מרמת-הגולן.

אתה סימת כמובאה מדברי בן-גוריון, אני, שלא נמנית עם חסידיו, מרשה לעצמי לפתוח כמובאה מדבריו, מפני שהשאלה הזאת, הגלומה בדברים של בן-גוריון, היא שאלה המפתח, היא שאלת השאלות העומדת על סדר-היום הלאומי-היסטורי של מדינת ישראל זה עשרים שנה.

ובאיומים, לחזק את קשרינו עם מצרים, לטפח את הדוריקים והפתיחות בשטחים, להמשיך בדיאלוג עם מרוקו ועם מדינות ערביות נוספות, לחאם מדיניות עם ארצות-הברית, לחזק את מעמדה הבין-לאומי של ישראל ולעבור ממצב של מדינה הנזקקת לסיוע למדינה המסוגלת ורוצה להציע סיוע לעמים אחרים.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, נפתלת היא הדרך לשלום, אך אין היא חסומה. וגם אם ארוכה הדרך לשלום, זו הדרך הנכונה. כמוכן, לשלום נדרשים שני צדדים, גם צד ערבי. וגם לו יש עכבות, פחדים, שאיפות וציפיות, אך אין שלום חד-צדדי. יש רק שלום בין צדדים. ואין זו כושה להתחשב בעובדה זאת.

אך לשלום יש גם צד שלישי — המחר, דור המחר. האם נוירש להם רק חרבות? רק סכנות מלחמה? גם אם ארוכה הדרך, גם אם רב המאמץ — חובתנו להשאיר אחרינו סיכוי למחר אחר, מחר של תקווה, מחר של שלום לכל בני העמים החיים באזורנו.

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, לפני שאנחנו עוברים לדיון, ברצוני להביא לתשומת לבכם החלטה של ועדת הכספים של הכנסת, המבקשת כי הכנסת תחליט, לפי סעיף 121 לתקנון הכנסת, להרשות לוועדת הכספים לדון ולהביא לפנייה את סעיף 14 בלבד מתוך חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון), התשמ"ו — 1986. כעניין זה אני זקוק לאישורה של הכנסת.

אני מעמיד את הפנייה הזאת של ועדת הכספים להצבעה. מי בעדה ירים את ידו. מי נגדה?

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים עתה לדיון, רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר צבן, ואחריו — לחבר הכנסת דן מרידור. ברצוני להפנות את תשומת-לבם של חברי הכנסת לכך, שיושב-ראש הכנסת והסגנים יקפידו על הזמן העומד לרשותם של חברי הכנסת, כי לפנינו סדר-יום גדוש.

רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר צבן, בבקשה.

יאיר צבן (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אדוני ראש הממשלה, אני מצטט: "יש לנו שתי שאיפות עיקריות: שלום עם שכנינו ועלייה יהודית גדולה. השטח של ארץ-ישראל שבידינו, כגבולות קווי שביתת הנשק, יכול לקלוט הרבה יותר יהודים ממספרם של מי שעשוים לעלות ארצה. לכן, הגבולות הללו שבידינו מספיקים, והלוואי שהערבים יכרתו אתנו ברית שלום על בסיס הסטטוס-קוו".

בדריקום בשלום אתה. אבל אומרים שיש מלכוד משחק, שהפשלחנים אינם זויס, גם אלה שרוצים בתווזה, כי הם חוששים שמכניחתם זה סיכון שווא. כי הם אומרים ששמיר לא ייתן לפרס לזו מעבר ליחסי הציבור והתרגילים הדיפלומטיים: אצלנו המנהיגים הישראליים אינם זויס, מפני שאין להם משענת פוליטית ממשיה למדיניות אלטרנטיבית, ואזי נשאלת השאלה הלאומית הרצינית שלנו — איך נחלצים מהמלכוד הזה? איננו יכולים לבנות על תהליכים ארוכי טווח, אדוני ראש הממשלה, מפני שהכיווץ משחית, מפני שבכיוצת הסכסוך הנמשך גדל גם הטורף וגדלה גם הגזענות, מפני שבאין שלום תפרוץ מלחמה, מפני שנטל הביטחון אולי אינו כבד מנושא עדיין, אבל כבד לשאתו.

יש רק שתי אפשרויות, אדוני ראש הממשלה, לפרוץ את המלכוד הזה: האחת, מנהיגות שבשענות קריטיות מורף ורכך הראה לה דוגמה יוזמת, נועזת, אמיצה. אילו היתה כזאת, הייתם מאמצים מזמן את נוסחת שם-טוב-ידי, אילו היתה כזאת, לא הייתם מתחפרים בחדר הממושג "הגדרה עצמית". זכרו את העבר, איזה חיל ורעדה אחזו בכם אל מול המספר 242. מה לא אמרתם על 242? היום החלטה זאת היא אכן תשחית במדיניות של ישראל, מה לא אמרתם בעבר כבד דיברנו על ועידה בין-לאומית ועל יחס מאוזן אליה בצד משא-ומתן? ישר? אילו שדים ורפאים ציירתם על הקירות, היום מתקברים לחפיסה שלנו בהקשר הזה של גיוס גורמים בין-לאומיים כדי לקדם את החליץ השלום, אין אפשרות במאה ה-20 להגיע לשלום עם עם כלשהו בלי להכיר בזכות שלו להגדרה עצמית, כאשר אופן המימוש שלה כפוף, כמובן, להסכם בין שני העמים.

הדרך השנייה, אדוני ראש הממשלה, להיחלץ מהמלכוד המשחק הזה היא לעבוד על התשתיות החברתיות של המדינה, כי שיווי המשקל הפוליטי הרעיוני המשחק במדינת ישראל הוא לא רק תוצאה של הלכי רוח פוליטיים, אלא הוא תוצאה של מצב חברתי נתון. על רקע זה אני גם כן בא לשפוט במשפטים ספורים את המדיניות הכלכלית.

אנחנו שזעקנו נגד האינפלציה, אנחנו שאמרנו שהיא מעשה ידי אדם, לא כוח טבע, אנחנו לא נולדו בהישג של בלימת האינפלציה, וזהו שאלה כלכלית, וזהו שאלה חברתית, וזהו שאלה מטא-כלכלית ומטא-חברתית, וזהו שאלה חברתית. אבל, אדוני ראש הממשלה, יש שאלה של מחיר, והיא איננה שאלה שולית, היא שאלה של מהות, המחיר של בלימת האינפלציה היה מחיר בלתי נסלח, לא רק מבחינה חברתית, לא רק מבחינה המצוקה של העובדים, לא רק מתוך הבנת המצוקה בשכונות, של עיירות הפיתוח, של זוגות צעירים, לא רק מבחינת הגדלת הפערים החברתיים. אחם בלמתם את האינפלציה עלי-ידי הגדלת שיעורי הריבית לרמה מטורפת, הזהרנו אתם: לא שעתים להזהר, אל נא תחנאו, כי בשלב הראשון של התוכנית אמרו לכם, שלא תכלמו את האינפלציה בלי הקפאת שער החליפין. הצגתם אותנו כמטורפים, ולבסוף אימצתם את הקפאת שער החליפין. אמרו לכם, ששיעורי הריבית האלה מטורפים, זה לא נחוץ לבלימת האינפלציה. גיחתם, היום בנק ישראל מודה, שהיתה כאן טעות, כאשר יתרחקו ממנדלבאום יאמר דברים קשים יותר, מפני שהעמסתם על המשק ריבית שהוא כורע תחתיה. זה גם להרס כבניין, להרס של משקים חקלאיים, למצוקה נוראה בעיירות הפיתוח, לבלימה של ההתפתחות התעשייתית שלנו. יכולתם להעמיס את ההר הזה של הריבית, אדוני ראש הממשלה, מפני שלא היתה לכם הרגישות החברתית הראויה כדי לומר, שהר כזה של ריבית אפשר להעמיס רק על-ידי

והתשובה עליה היא שתחרוץ לשבט או לחסד את עתידה של מדינת ישראל.

הוויכוח הזה נוגע לשורשי הקיום שלנו. הוא נוגע לכל ההיבטים הקיומיים, הייחודיים של חיינו. בן-גוריון הגיע, דומני, למסקנה הזאת לא מתוך פיינפיש ולא מתוך שקלא וטריא מוסריים, אלא מתוך תחושה, שאם לא נאמץ נתיב כזה, יימצא עתיד המפעל הציוני בארץ שלנו כסימן שאלה כבד מאוד.

אדוני ראש הממשלה, מנית כאן שורה של אירועים, התפתחויות, יוזמות, שאותם הצגת כהישגים של הממשלה שאתה עומד כראשה. לא אוכל ללכת בעקבותיך ולהתייחס לכל אחד מהם. אתה יודע שעל כל יוזמה, גם אם ראינו אותה כחלקית, על כל הישג, גם אם ראינו אותה כחלקי, ולמרות היותנו באופוזיציה, עלינו לדון את ההזדמנות ואת השלנו לחיוב, מצד אחד, ולביקורת, מצד שני.

אנחנו גם לא מתעלמים מהחנאים שבהם פעלת. אתה דמו לאותו אדם הכבול בידי ומפתח נתון, אולי, אבל יש יד נוספת המנסה להניא את היד הפותחת מלפתוח את המנוע ולשחרר מהכבלים.

אנחנו ממרכים בכל לבנו על נסיגת צה"ל מלבנון, במידה שאכן נסוג. אנחנו מצרים על שהוא עדיין סבוכ, וחוששים ומודאגים שהסבך הזה שהוא סבוכ בו עלול להוליד סבך גדול ממנו, בתוקף כל הגורמים המעורבים בפרשה האומללה הזאת של לבנון.

אנחנו ממרכים על כל תזוזה, ולו הקטנה ביותר, שהיה לך כה חלק — המפגש במרוקו; המפגש עם מובאק; התזוזה בפרשת טאבה, וזאת בעיקר, בין השאר, שאם הדבר מצית ניצוץ של תקווה יש בכך סיוע לחיזוק מגמת השלום בעם שלנו. מפני שאין דבר החותר תחת היסוד של המאבק לשלום יותר מהייאוש מן השלום, מהחזות הקודרת שאין סיכוי, שאי-אפשר לזוז קרימה.

אבל, אדוני ראש הממשלה, אי-אפשר בלא חשבון אמת מעבר להערכת הדברים הללו. אתה, אדוני ראש הממשלה, דומה כי ביססת את המדיניות שלך על ארבע הנחות חיצוניות ופנימיות. אמרת, שאש"ף נקלע בסבך הקיצוניות והטורף ללא החר, שאי-אפשר לבנות על שינוי באש"ף. אמרת, שהפרטנר הסביר למשא-ומתן הוא ירדן, יחד עם פלשתינים מתונים. אמרת, שאת המבנה הזה אפשר לקדם — וחזרת על כך גם היום — רק בחסות ועידה בין-לאומית, שתעניק לחוסיין את המטרייה המבוקשת. כדאי לפרש את הדברים בגלוי: הנחת שאם המהלך הזה יתחיל ויימשך, תגיע לנקודה שבה תוכל לבזו לעם ולומר שההליכו, הימין, בולם מהלך סביר להשגת שלום, והעם יאמר את דברו בקלפי. אני מתפלמט אתך על הערכת המצב באש"ף, מפני שיש דברים בנו, ההנהגה הזאת נושאת באחריות קשה לגורל עמה. אבל, נניח לרגע שמחקנו את אש"ף מהמפה הפוליטית, האם זאת מחיקת הבעיה הפלשתינית? האם תשיג, אדוני ראש הממשלה, פרטנרים לחוסיין, פרטנרים אותנטיים — מלה לא מגונה, אם מתכוונים אליה ברצינות — אמינים, שילכו למשא-ומתן פרוכלמטי כזה על בסיס של ערפול?

אדוני ראש הממשלה, לא תקום מנהיגות פלשתינית, לא בתוך אש"ף, לא מחוץ לאש"ף, אם היד המושטת מצד ישראל לא תבטיח לה — לא הכול מראש, אפילו לא את כל מה שנהיה מוכנים לתת בסופו של דבר — אלא סיכוי ממשי אמיתי לשקם את החיים הלאומיים של העם הפלשתיני, לצדה של ישראל,

שחיקת־שכר פראית. הלכתם לשחיקת־שכר פראית והעמסתם את הריבית עד גובהי גבהים.

אדוני ראש הממשלה, הדברים הללו הם מעבר לוויכוח האידיאולוגי והכלכלי־החברתי. אני חוזר לראשית. צר לי, כואב לי, שממשלה בראשותו, בראשות יושב־ראש מפלגת העבודה, ניהלה מדיניות שבחשבון עמוק וארוך־טווח לא תוכל לפעול על התשתיות החברתיות במדינת ישראל כך שיתאפשר, מההיבט הזה, שינוי כיחסי הכוחות הפוליטיים בממשלה. הייתי אומר, שאם יש המחשה של הדילמה שהשנתיים האלה מציגות בפנינו, הרי היא המחשה כואבת. אני מאמין ורוצה להאמין, אדוני ראש הממשלה, שאתה לא רצית בהתפתחות הזאת, אבל כאשר בגוש חוצה־שומרון גדל בשנתיים הללו מספר האוכלוסים ביותר מפיישניים — — —

חיים דרוקמן (הסיעה הדתית־הלאומית):
ברוך ה'.

יאיר צבן (מפ"ם):

קיבלתי את נחוני ההגירה השלילית מעיירות הפיתוח בשנתיים האחרונות. זה כאב לב. מזהלות חוגגים של "גוש אמונים" מכאן, זעקות שבר של עיירות הפיתוח משם. זוהי הדגמה אחת, אדוני ראש הממשלה, לחיכוך בין הפן המדיני העמוק, מעבר לכל הפעילויות שנטלת בהם חלק, חלקן הגדול לברכה, לבין המדיניות הכלכלית שניהלנו.

יורשע מצא (הליכוד):

חבר הכנסת יאיר צבן, זו איננה דמגוגיה?

יאיר צבן (מפ"ם):

אדוני ראש הממשלה, אינני יכול שלא לסיים את דברי בשתי הערות קצרות.

הערה אחת — אנו אחרי האסון הגרעיני הכבד בצ'רנוביל, ולפני ועידת הפסגה בקיאז'ק, שתעמוד בסומן מאמץ מחודש לרסן, להגביל ולעצור את מירון החימוש הגרעיני בעולם. בכל המדינות הדמוקרטיות מתנהל ויכוח נוקב ומאבק חריף בסוגיה גורלית זו לעתיד האנושות. הסכנה של מירון חימוש גרעיני במזרח התיכון עלתה וירדה חליפות מעל סדר־היום הלאומי שלנו. אך עד היום לא נחקים בה בתוכנו דיון יסודי לאומי.

עמדתה של מפ"ם בעניין הצורך בפירוק האזור מגשק גרעיני ידועה, ואינני מתכוון לנמק אותה עכשיו.

העובדה שהנושא עלה עכשיו לכותרות בעקבות פרסום שעוריייתי — שעוריייתי מכל הבחינות האפשריות — אסור שתנוצל כדי לטאטא את הנושא הכבד הזה אל מתחת לשטיח.

אדוני ראש הממשלה, כול שאני בא לומר הוא: דרוש דיון לאומי בנושא רגיש ומורכב זה, בכפוף לכל הכללים המתחייבים. אי־אפשר להימנע ממנו. הוא גורלי מאין כמותו. ההתחמקות ממנו היא פרוכניציאלית. השלכותיו קיומיות בכל התחומים של חיינו. ההתעלמות ממנו, התנקת הוויכוח גם על־ידי צעדים היסטוריים של הצנזורה — זה משגה שאין להשלים עמו.

אדוני ראש הממשלה, אתה ראש ממשלה של ממשלה מאוד פרובלמטית, שאתה עדיין תולה בה תקוות. אנחנו לא יכולים לתלות בה תקוות, בין השאר, מפני שהיא מזכירה לנו אותו משל של קרילוב על הרביעייה — הקופה השוכבת, הדוב הבטלן, החמור והחיש:

קופה־שוכבת.

דוב־בטלן.

חמור וחיש גדול־זקן

אמרו כיום בהיר לשבת

ולערך במרחביה

קונצרט גדול ברכייעיה.

השינו הלצים תווים מלוא־חופניים.

בטנון, חליל, כינורותיים —

והתיישבו בצל־עצים

על ירק־רשא, להקסים

כל אוזן תחת השמים.

הרימו הקשתות — הוי, שבר לאוזניים!

חכו, אחי, חכו! — צועקת הקופה:

כיצד נוכל לזכות למוסיקה יפה

אם התיישבנו סתם כעדר?

בבקשה! אחת, דובון.

שב־מול חליל וקח בטנון.

ואנוכי, כינור ראשון —

מול כן־זוגי, לפי הסדר.

או ירקדו פה, בלי לצון,

הרים ויער כבני־צאן!

שינו סדרם — אך שוב אין נחת...

— חכרנא! אנכי מצאתי את הסוד —

מודיע החמור: נגדילה לעשות

אם כשורה אחת נשב כולנו יחד.

שמעו בעצתו: ישבו כולם בטור.

אוי ואבוי! אין כל שיפור!

כאן התלקחה פלוגתה נלהבת,

איך כל גנן צריך לשבת.

לקול המולתם לפתע בא זמר —

וכל החבורה התחילה להפציר:

אל נא תחסו על שמך יגע

ומצא תרופה לזה הפגע:

הן לנו יש הכול: תווים

וגם כלים כל־כך טובים!

רק תלמדנו, איך יושבים.

— ראשית תוקמת ניגון היא אוזן מפותחת.

המעודנת, במחילה,

מאוזנת הערלה —

סח הזמיר להם בנחת:

שבו כרצונכם, אם כך או כך,

מכם תזמורת לא תצמח!

אדוני ראש הממשלה, בהרכב הזה, תזמורת שיכולה לנגן לישראל את שיר התקווה האמיתי שלה — לא תצמח.

הי"ר ש' הלל:

רשות הדיבור לחבר הכנסת דן מרדור, ואחריו — לחבר הכנסת שבח וייס.

אני רוצה לומר, שנהגתי לפי המסורת המקובלת, לתת לראשון הדוברים מהאופוזיציה זמן מעבר למגיע לו.

גאולה כהן (התחיה):

יש גם אופוזיציה מהימין.

הי"ר ש' הלל:

אינני יודע אם מימין או משמאל. היתה מסורת והיא קיימת ולא אני יצרתי אותה: לתת לראשון הדוברים מהאופוזיציה יותר זמן מכפי שמוקצב לו. אני מודיע עכשיו ליתר חברי הכנסת,

ככלכלה ירדנו מאינפלציה של מאות אחוזים לאינפלציה של 15% או 20% לשנה, אחרי ניסיון כושל קודם לעשות אותו דבר, אבל לשמור על שער דולר חופשי, ניסיון שלפניו היתה החראה מפניו, אבל לא הקשיכו לה, עד שהבינו שבלי הצמדת השקל לדולר לא יהיה אפשר לעצור את המחירים. אני חושב שהממשלה עשתה מעשה חסר תקדים והישג כביר היה עמו. רק הגון יהיה — ראש הממשלה שכח כנראה בטעות לעשות זאת — אם נזכיר היום את שר האוצר יצחק מודעו ואת שר האוצר שבא אחריו משה נסים, הראשון היה זה שכתמיכת הממשלה וראשה עשה את העבודה הגדולה הזאת, והשני היה זה שהמשיך אותה עד כדי ייצוב מתמשך של המשק הישראלי.

אבל, רבותי, בראיה מאחזת ובמבט שקול לא כל הבעיות נפתרו. עדיין אנחנו במשאלומתן על שטר עם האחיות וכן עם מגורים אחרים, עדיין בעיות החינוך הגבוה ותקציבו עומדות בראש סדר הדאגות שלנו, עדיין עיירות הפיתוח וכיס האכטלה שבחן מעיקים עלינו, עדיין אנחנו סובלים מן הנגע החמור שהצביע עליו קודמי, חבר הכנסת צבן, של שערי ריבית ריאלית מטורפת ולא נחוצה שהיתה חלק מהטעויות הלא־רבות בתוכנית הראשונה.

והעיקר, רבותי, לפנינו עדיין השלב השני הזה, הנקרא צמיחה: מהותו של השלב הזה איננה בצמיחה ממשלתית, מהותו היא בשתדור: המשק מכבלי הממשלה כדי לאפשר צמיחה. הרי אנחנו המדינה היחידה במערב שבה היהודים אינם נהנים מכלכלה חופשית, שהממשלה מתכננת כשבילים איפה להשקיע, איפה לחסוך, כמה היתרים צריך בשביל כל פעולה, כמה פקידים צריך בשביל כל היתר, והתוצאות הכלכליות מתאימות למצב הזה. זו מדיניות שגובשה במשך עשרות שנים, ולעצמי שום ממשלה, גם לא ממשלה הליכוד, לא שינו אותה מיסודה. לעצמי, יצרנו מצב שהציבור סומך על הממשלה, במקום שהממשלה תסמוך על הציבור. 25 שנים, וכל הכבוד לכל אחד מהם, אינם יודעים טוב יותר מ־4.5 מיליון חושבים מה צריכים החושבים לעשות. דרוש שינוי עמוק, כלכלי, חברתי, פסיכולוגי, אם אנחנו רוצים בחיורש המצילה, זו שנעצרה לאחר המחדל של 1973, לא של 1977. אם אנחנו רוצים כלכלה בריאה, חברה מושכת, אם אנחנו רוצים תעסוקה ודרישה לידיים עובדות ולראשים חושבים, בקיצור, אם אנחנו רוצים עלייה וציונות, מצווה עלינו להתחיל מייד וברצינות לעשות כשלב השני — שלב שחרור המשק מכבלי הממשלה. זו משימה קשה, קשה מאוד, המוטלת על הממשלה הזאת במחצית השנייה של כהונתה.

ההישג השני — שלום הגליל, הכעיה שעמדנו בפניה היתה כיצד לשמר את ההישגים של מבצע "שלום הגליל", כלומר, שלום בגליל ולא מדינת אש"ף בלבנון, אבל לא להשאיר חיילים בלבנון. היו מחלוקות קשות בתוכנו. הממשלה קיבלה החלטה אמיתית, בהמלצת שר הביטחון, אומנם נדחו ההצעות לפנות את כל חיילינו מלבנון, נשאר שם חיילים במספר מועט, אבל כמעט כולם יצאו משם וזה למעלה משנה יש לנו בגליל שקט יחסי, הייתי אומר סביר, ולא נהרגו ישראלים בגליל בזמן הזה. שילמנו מחיר, כל חייל ששילם בחייו הוא עולם ומלואו, אבל אם מסתכלים שנה אחורה, זאת היתה החלטה נכונה ועד כאן זהו סיפור הצלחה, אלא שגם פה אני מציע ראייה מאוזנת וכוש לעתיד. הבעיות לא נפתרו, הטרור, האש"ף של ערפאת, אברמובס, חבש, ג'יכריל או חוראתמה ממשיך לאיים, ממשיך לחפש דרכים להכות בנו, הטרור של חיובאללה והקיצונים השיעים גם הוא ממשיך. לכן צריך לחפש דרכים חדשות מדי יום ביומו, לתקוף ולהכות, להגן ולשמור, כדי שההישג הזה יישמר.

שאקפיד על הזמן המיועד לכל אחד ואחד, מימין ומשמאל ומן האמצע.

גאולה כהן (התחיה):

היור' ש' הלל:

השתדלו להיות אופוזיציה גדולה יותר ככנסת הבאה ויהיה לכם זמן רב יותר.

דן מרדור (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, לא אתחרה עם חבר הכנסת צבן על משלי קרילוב או לפונטיין או אוזפוס, או על משלים אחרים כלשהם שהוא רוצה, גם אם כתרגום של רייכמן זה נשמע יפה. אבל מי שרק קורא דברי ספרות ומשלים אינו מויו עניינים במציאות. המציאות מסובכת, והתזמורת לא תמיד מנגנת בלי דיסוננסים, ומי שרוצה לשבת בחור מבקר ספרות או עיתונות או תזמורת — יבושם לו.

יאיר צבן (מפ"ם):

אנחנו נשרת את העם — — —

היור' ש' הלל:

חברי הכנסת חייקה גרוסמן ויאיר צבן, אתם ניצלם את הזמן שניתן לכם די והותר, עכשיו, בבקשה לא להפריע.

דן מרדור (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, בשבת הקרובה ייפגשו בריאוריק נשיא ארצות־הברית והמזכיר גורבצ'וב. אני סבור שאנחנו צריכים להציב על ראש סדר־היום הלאומי שלנו, גם היום בכנסת, את עניינם של יהודי בריית־המועצות. אנחנו צריכים לקרוא גם לממשלה שלנו, גם לכל יהודי העולם, ללוחמי זכויות האדם בעולם, לפלמנטים, לממשלות, ומעל לכול — לנשיא רייגן, לתבוע במפגיע את שחרורם של אסירי ציון, של מסורכי העלייה: לתבוע במפגיע פתיחת השערים לכל הרוצים לעלות ארצה, לשחרר את יוסף ביגון, את אידה נודל, את ולדימיר סלפאק, את יולי אדלשטיין, את רואלד וליצ'נקו, את זכר וזנשיין ותבריהם.

אין זה עניין פנימי של בריית־המועצות. מדובר בחופש האדם. אין זה עניין צדרי, או נוסף, זה עיקר הציונות. זוהי הכלית הקמת המדינה וזוהי סיבת קיומה. וכוחנו, כוח הזעקה, הוא זה שיכול להציב את הבעיה הזאת על שולחן הדיונים, בין רייגן לגורבצ'וב.

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, 25 חודשים זכינו ליהנות מיתרונותיה של אחדות לאומית. הישגים שהיה קשה מאוד להשיגם לו היתה כאן ממשלה המתבססת על רוב קטן בכנסת — הושגו. שיתוף פעולה בכנסת כמעט על כל חלקיה — מגזרי החברה והכלכלה, אפילו ההסתדרות, שלשונות רעות, לוחשות שיש לה איוה קשר עם מפלגת העבודה, עברה גם היא מאופוזיציה לתמיכה בממשלה ובמדיניותה, מדיניות שלא היתה קלה.

על שלושה הישגים שהושגו עד כה ראוייה הממשלה לברכה: כנושא הכלכלי, בעניין שלום הגליל ובמפעל ההתיישבות. אך לא באחד מאלה הושלמה המלאכה. בשום שטח לא תמו הבעיות ולא חלפו הסכנות. אך היתה התקדמות גדולה בכל התחומים הללו, לעתים מרשימה מאוד, עד כדי פריצת דרך, ועל כך זכאים הממשלה, שריה וראשה לברכה. אלא שאני מציע כי נראה את הדברים בראייה מאוזנת ומציאותית.

לכן אני מציע, ואני גם בטוח בכך, שהממשלה בחלק השני של כהונתה, בשנתיים הנוספות, תחזור לדרך הכתובה בקווי היסוד, דהיינו להסכמי קמפ-דייוויד כבסיס היראלי היחיד להתקדמות אל השלום, תחזק את עוצמתה של ישראל צבאית, מדינית וכלכלית, תחזק את הכרית שבינינו לבין ארצות-הברית, תחזק את היחסים עם מצרים, תחזק את השקט ושיתוף-הפעולה המסוים בגבול האורך והשקט ביותר שלנו, מאילת ועד רמת-הגולן, תמשיך לבנות, כפי שהממשלה הזאת התחילה, חיים משותפים עם ערביי ארץ-ישראל, תמשיך לחפש דרך לשלום, שלום הבני על ביטחוננו והבטחת קיומנו. תודה.

היו"ר ש' הלל:

רשות הדיבור לחבר הכנסת שבח וייס, ואחריו — לחברת הכנסת גאלה כהן.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לפני שנחייס יצאה לדרך ממשלה שמבחינת המבנה החוקתי שלה והאקולוגיה הפוליטית שלה לא היה לה תקדים בישראל. עם זאת, צר לומר, שלא אחת נקלע משטר דמוקרטי לנסיבות שבהן מכונים ממשלה רחבה שהיא ממשלת אחדות. אין זאת אומרת שהיא ממשלת אחדות, גם עכשיו. בעת הזאת, באיטליה, בפורטוגל ובצרפת מתקיימים מצבים דומים, שבהם, בתוקף תוצאות הבחירות, בתוקף המבנה השלטוני ובתוקף הסידורים הדמוקרטיים קמונו ממשלות או שותפויות בין מוסד נשיאות לממשלות, שיש להן בסיס שאפשר לתאר אותו באופן מיני כבסיס של שמאל-ימין. זו אינה פגיעה בדמוקרטיה. דמוקרטיה איננה בהכרח משטר שבו 51% מושלים ו-49% מתנגדים. דמוקרטיה איננה בהכרח משטר שעושה מאמץ להישען על חדרו של קול. כל התיאורים האלה הם תיאורים מיניסטרליים, שאין להם כל אחיזה בתיאוריה המדינית, ואין להם כל אחיזה בפילוסופיה המדינית. הם נתפסים קל, כשעשוע ספורטיבי. מנקודת מבט של מגרש ספורט ולא של תרבות פוליטית.

אני מעיר את ההערה הזאת כי חלק גדול מן הביקורת שהוטחה בממשלה הזאת היה סביב העניין הזה של השותפות. אי-אפשר לדבוק בדמוקרטיה, מצד אחד, ולבזו לתוצאות הספירה או להתעלם מהן, מצד אחר. אחת התופעות המוזרות היא, שרוב ההטפות נגד הממשלה הזאת באות מצד מפלגות קטנות, שעצם הדבוקות שלהן בקיומן העצמי היא חלק מאותו ריטוק פרלמנטרי המכביר על הקמת קואליציה. והאשמה, בדרך-כלל, מוטחת כלפי הגושים הגדולים יותר, שעושים מאמץ לקיים גוש גדול, אולי כדי למנוע מצבים כאלה.

על כן, הממשלה הזאת, אף שלא היה משאט נפשם של מכונניה, וספק אם היא כזאת עתה, היתה רחוקה מלהיות אסון לאומי, כפי שניסו לתאר אותה. יתר על כן, מי שמחכוך לגורם שבעתיד תקום ממשלה אחרת צריך לבוא לשולחן הדיונים עם כוח אלקטורלי, עם מאמץ ארגוני התומך באותו כוח המסוגל לכונן ממשלה. הקיום האוטונומי הזה, הקבוע, של ביקורת פוליטית של מפלגות אשר משעינות את כל המאמץ האלקטורלי על חירות ומטיפות כשער בת עמים: תקימו ממשלה אחרת — מקומם מאוד.

אני רוצה לומר לחברי בתנועת העבודה, שאם יש סיכוי לכוון בעתיד ממשלה המושתתת על קואליציה שבראשה תנועת העבודה, כל כולו טמון בניסיון האחראי שעשתה מפלגת העבודה, שבעטיו נונחה על-ידי שותפותיה — לגייס תמיכה עממית נוספת על-ידי נכונות לקחת אחריות וללכת ולפגוש את העם בכמה עניינים, גם מחוץ לדוקטרינות

ההיגש השלישי שעליו אני רוצה לברך הוא ההתיישבות. בניגוד לתדמית שכמה מידידיו של ראש הממשלה ניסו ליצור לו, כאלו הוא הפר את ההסכם הקואליציוני ולא דאג לפיתוחם של היישובים ביהודה ובשומרון ובאילו לא היתה עשייה ציונית בחבלי ארץ אלה, אני סבור שמגיעה ברכה מיוחדת לממשלה הזאת ולראשה על הרחבה משמעותית של ההתיישבות ביהודה ובשומרון, גידולה וכיסוסה. בשנתיים שעברו גדל מספר היהודים ביהודה ובשומרון ב-50%, מ-40,000 ל-60,000. אינני יודע מה יזכר ומה יישאר מן היחזמות המדיניות הרבות שהממשלה הזאת וראשה נקטו. אני בטוח שהמדיניות שהזכרתי עכשיו, רישומה על מפת הארץ יישאר לדורות, ואת המסר הזה מבינים העולם כולו וגם שכנינו. המעשה הציוני לא נפסק. אני מקווה שהממשלה בשנתיים הבאות תמשיך באותה מגמה, וביתר עוז, בכיסוס היישובים הקיימים ובבניית יישובים חדשים, כמוסכם בינינו, ונגדיל את ההתיישבות שוב ב-50%, ובמאמץ מסוים, לא גורל, נגיע בעוד שנתיים ל-100,000 יהודים ביהודה, בשומרון ובעזה.

אגב, אדוני ראש הממשלה, חבל שבשנתיים האחרונות, הממשלה שראגה להתיישבות ביהודה ובשומרון, לא דאגה ליישוב הנגב והגליל באותה צורה, ואני מקווה שהממשלה בראשותו של ממלא-מקום ראש הממשלה דהיום תתקן גם את המעוות הזה בשנתיים הבאות.

עוד הערה אחת לעניין תהליך השלום. מה לא ניסתה ממשלה, אילו נוסחאות לא חיפש ראש הממשלה, אילו הצעות לא הציע לשכנינו הערבים, לארצות-הברית, לבכירי-המועצות, לכל מי שרוצה יד ורגל במזרח התיכון, הכול כמגמה ובכוונה להגיע לפריצת דרך לשלום, לצערי עלי לקבוע, כי לא היתה פריצת-דרך כזאת, לא בגללנו אלא בגלל שכנינו, בגלל חששו של המלך חוסיין ממשא-זמתן או מפשרה כלשהי. הלך שאנחנו צריכים ללמוד הוא, שלמרות ההנאה שלנו מהוויכוחים בינינו, הבעיה האמיתית היא שם ולא כאן. כשנשכח את הכותרות והזיזויות המרעישות ונסתכל במציאות כפי שהיא, נראה שהמסקנה העגומה היא, שתזוזה אמיתית או פריצת-דרך אמיתית טרם היתה. היה אומנם מפגש באיפראן, וטוב שהיה, אבל לא מרוקו היא שכנתנו וגם המלך חסן שלא אותנו לדבר עם ערפאת, זאת קראנו לפני ימים ספורים בעיתון. היתה פגישה באלכסנדריה, וטוב שהיתה, אבל שם ניסו להוריד אותנו מן הפסים הישירים של קמפ-דייוויד אל הסכם חוסיין-ערפאת, וטוב שלא נכנענו. גם המלך חוסיין, שהוצע לו הרבה, אולי יותר מדי, גם אתו לא הסתדרנו בתהליך הגלוי, המלא, לשלום בינינו לביןם.

אני רוצה לומר שהניסיונות לנוסחאות חדשות, שעזרו לנו ביצירת תדמית, יש עמם סכנה, כשמדברים על ועידה בין-לאומית, כשמדברים על קונפדרציה וירדני-פלשתינית, או על הסכם ירדני-פלשתיני, לא רק שמפירים בכך את ההסכם הקואליציוני, שאין בו זכר למלים האלה, אלא מביאים אותנו לאחת משתיים: או שלא ייצא מזה שום דבר ואז אולי הרווחנו תדמית אבל זה עניין קצר-טווח, או שייצא מזה משהו ואז נגיע לאותה ועידה בין-לאומית, ועידה בין-לאומית שלא תהיה מטרייה, ואז או שנצטרך לפוצץ ולהיות מואשמים בפיצוץ, או להיכנע, כי ועידה בין-לאומית מוצלחת מירושה קווי 1967, כל אחד יודע זאת. אני חושב שההצגה של הסובייטים כמטרייה נעשתה בלי לשאול את הסובייטים אם הם מסכימים לשחק את המשחק הזה. מי שמכיר את המציאות יודע, שכאשר אנחנו מגלגלים נוסחה, אנחנו עלולים לגמור אומנם עם אותה נוסחה, אך כשהיא מפורשת באופן שאחרים בחרו לפרשה.

נשלט שם, וזה העיקר. תסלחו לי, אתם כל הזמן באים בטענות לראש הממשלה הזאת, כאשר מוכרח, בא בטענה לאש"ף שהוא איננו גמיש מספיק. למה? מדוע אינכם מסוגלים לראות את העובדה שאין מי שמגיש לנו היום יד, באופן ריאלי? נכון שלרשימה כמו הרשימה המתקדמת לשלום, או חד"ש, יש מי שמגיש יד ריאלית, מי שבא ואומר כאן שהוא מוכן להעניק מדינה פלשתינית על גבולות של 1967 או פחות מזה, יש לו פרטנר. אינכם אומרים זאת. אתם מתעצתים ומתפלפלים עם זכות ההגדרה העצמית בתקווה שהם יגדירו את עצמם כפי שאתם רוצים.

על כן, אני רוצה להביע צער על כך שהתקופה הזאת הסתיימה. אין ספק שהייתי מעדיף לראות אותך, אדוני ראש הממשלה, עומד בראש ממשלה זאת עוד שנתיים. אני מקווה שבשקבות פועלך נגיע בבחירות הבאות למצב שבו נוכל לכוון ממשלה כזאת, ויתכן שתהייה נסיבות שבהן תהיה זו ממשלה אחדות, אבל בהנהגתך ובהנהגתכם. הסיכום הכולל והמשוקלל הוא מעבר למה שניתן לצפות, במידה רבה בזכותך, בזכות חבר השירים שסייעו לך, בזכות המפלגה שהתייצבה מאחוריך באחת התקופות היפות שלה, כאשר האחרות מכפנים נתנה כסיס איתן לפעילותך ולשלילותך בממשלה. אני רוצה לברך אותך על פועלך, אני משתתף בצער רב מאוד בטקס פרידה זמני זה, ואני מקווה שהוא יהיה זמני מאוד.

הי"ד ש' הלל:

תודה. רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן, ואחריה — לחבר הכנסת זבולון המר.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, יש נקודות חיוביות במאזן שתי שנות שלטונו של שמעון פרס כראש הממשלה, ואני אגזג בהן, אבל אם לסכם את התקופה בראייה היסטורית, הרי בעיני הדבר החיובי הוא שפרס ניסה, והוא לא הצליח, לכצק את מה שנאמר במצע המדיני שלו בנושא ארץ-ישראל, ואם הוא השאיר ירושה של התחייבויות בנושא הזה, אני מקווה ששמיר, שיחליף אותו בערב יום כיפור, יצטרך לומר: כל נדרי פרס לא נדרי —

הי"ד ש' הלל:

זה כבר יהיה למחרת יום כיפור.

גאולה כהן (התחיה):

— לא שרירי ולא קיימין, אלה הנדירים שנאמרו בגלוי, ומי יודע אילו התחייבויות נאמרו שלא בגלוי.

יש לי בעיה עם ראש הממשלה, מר שמעון פרס. אני אוהבת את התלהבותו, והיו בעבודתו הרבה מאוד התלהבות וגם אמונה. אני מאמינה שהוא מאמין בדמותה של מדינת ישראל שאותה הוא צייר לפנינו כאן, אני אופטימית בדרך כלל, אבל חיפשתי את מדינת ישראל זאת שהוא צייר ולא ראיתי אותה, לא ראיתי אותה גם במדינת ישראל של מעלה. יש היום ירושלים של מעלה, אבל לא ראיתי אותה.

זה אופייני לראייה הלא-ריאלית של ראש הממשלה, שבה עירוב הזיות, חזונות ורצונות עם תיאור המצב הקיים: אצל רבים לא היתה אמונה במדינת ישראל, היום יש; איך הוא אמר? — חזונו לחיזיונות ציונית. איפה? תהליך השלום שהיה קפוא על זה אדבר תיכף — הופשר, לא עוד; נגמרה הסערה החברתית. איפה? הדמוגיה נסוגה. לדעתי, גם האמירה הזאת לקיפה קצת בדמוגיה: היו שאיבדו אמונתם במדינה, הם ירדו, לא עוד. איפה? הלוואי.

הדוגמטיות, שיש להן כשרון אחד קבוע: להישאר בשוליים. לא יתרחש הדבר הזה בבחירות הבאות, ונכון ממשלה אחרת, וזאת לא בזכות הוונחים אלא בזכות ההולכים. עם זאת, אני קורא להם לעשות חשבון חברי, תנועה, ולסיים את הקרע הזה של השנתיים האחרונות. לא היה בו טעם מלכתחילה. יש בו עוד פחות טעם לגבי העתיד.

הממשלה הזאת, בתנאים כלתיאפשריים, לכאורה בתנאים דומים לאלה שיש, כפי שאמרתי, באיטליה, בפורטוגל ובצרפת היום, בווריאציה טכנית וארגונית אחרת, השיגה הישגים נכבדים, ואני מכיר מעט ממשלות בישראל שבזמן כל כך מועט, מול בעיות כל כך גדולות, עשו כל כך הרבה ובהצלחה כל כך גדולה. זה נשמע סופרלטיב, ואני יודע שאין זה מקובל לשבח ממשלה. יותר נוח להטיף בשער בת רבים ולהשפיע עלינו קדרות בכל בוקר. הרבה יותר נוח שלא לעשות שום מאמץ לראות את האור, ולשקוע בתודות המנהרה. אבל זה איננו נכון. פשוט, עובדתית, אין זה נכון. גם מי שמודים היום שבנושא לכוון עשתה הממשלה מעשה חשוב מאוד, אינם מזכירים כאן שהם התנגדו למהלך הזה, שהם ניבאו לו כישלון. גם כיום, כאשר מעירים הערות כלשהן בעניין זה, אין להם תשובה טובה יותר. מי שמציע היום את פניו המוחלט ואת זניחתה של רצועת הביטחון, מציע התערבות ישראלית קשה יותר בלבנון, מציע נוכחות ישראלית גדולה יותר, מציע לנו הרפתקנות. אין תשובה אחרת, בוודאי, לא טקטית-צבאית. תשובת השלום הכולל — אני מקווה שבווא תבוא, אגב, היא לא תפתור את בעיות הטרור, היא תגביר אותו, כי כל סרבני השלום יפנו לטרור כדי לשכור אותו.

אני זוכר את הנאומים שנאמו כאן בנושא הכלכלי, חברים יקרים, האינפלציה — האיוב הגדול של השכירים — הודברה. השתיקה של השכר בוטלה. היתה שתיקה במשך חודשים אחרים, ברוב המקרים היא בוטלה, ובכמה סקטורים השכר הריאלי עלה. לא מספיק.

ראש הממשלה ש' פרס:

הוא עלה ב-6%.

שבת וייס (המערך):

והמאמץ הגדול שיעשה בעתיד, והוא אפשרי רק על בסיס הדברת האינפלציה, הוא מאמץ להעלאה נוספת של שכר העובדים.

ממשלה זו הונהגה על-ידי ראש ממשלה אשר בא ממשלת העובדים, והוא לא נח אותה אף לרגע. אף שזכה לקיתונות של הכפשה, תסלחו לי, הכפשה פופוליסטית מצד שמאל, וזה הכאיב לי באופן מיוחד. הממשלה הזאת עשתה מאמץ, ועושה מאמץ, שלא היה דוגמתו בדור האחרון, לחיפוש השלום. אני מבין כאן צער על שבעולם הערבי לא נמצא כוח מרכזי, רלבנטי לעניין זה, שיאפשר לראש ממשלה זה, שהוא בפועל היונה הגדולה של העידן הזה — בפועל — לנוע אל מעבר לאן שהוא נע. מדי פעם מאשימים אותנו חברינו שהפכנו לליכוד ב', בשנתיים הראשונות, בתוקף המדיניות הזאת, אני מעז לומר באותה לשון: הליכוד היה מערך ב'.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

תראה מה קרה בשטחים. לא היה מצב כזה כימי הליכוד.

שבת וייס (המערך):

אני רוצה להתנגד אתכם. בכל פעם אתם עוברים לנושא אחר, כי בנושאים העיקריים נכשלתם בכל התחזיות שלכם. חברת הכנסת שולמית אלוני, מבחינתי ומבחינתך, אם מחר יהיה פרטנר, שנינו נצביע בוודאי על ההצעה שכגינה לא

הירדניזציה, אבל האם תהיה שם ירדניזציה? תהיה שם אש"פיוציה, וזה שאתה לוקח אתך, כירושה, למשרד החוץ את עזר ויצמן ואת טמיר — דון קישוט והסנשו פנשה שלו — שגרמו לפלשתיניזציה של ערביי ישראל, להגברת התפיסה הפלשתיניסטית של ערביי ישראל. ואינני רוצה לומר שגם הפסגה בקהיר לא קירבה כל כך את מצרים לנורמליזציה אתנו אלא לנורמליזציה עם מדינת אש"ף, עם מדינה פלשתינית, עם העולם הערבי. ואותו שגריר — כולנו כבר שילמנו שלוש פעמים כשביל ההסכם הזה עם מצרים, וכולנו נהנים מהכרתו כשגריר — ישמש כדור משחק לחצים. אם משהו לא ימצא חן בעיני מצרים, באסיוני — — —

ראש הממשלה ש' פרס:
מה לוחץ עלייך?

גאולה כהן (התחיה):
מה לוחץ עליי? מי לוחץ עליי? הרי אתה אומר: אין לחצים, מרצוני אני נותן לכם, כלל לא לוחצים עליי. קחו את טאבה, קחו ועידה בינלאומית, קחו ראשי ערים ערבים, איש אינו לוחץ, משהו לוחץ אותנו מבפנים. זאת הבעיה.

אני רוצה לומר מה לא עשית. נאמר שהשלום אינו בידנו, איך אומרים? — לטגנו של השלום דרושים שניים, אבל ההיישבות, עלייה, חינוך, חברה הם בידנו. אלה הם הנושאים הלאומיים. כמה קודמו הנושאים הלאומיים בשנתיים האחרונות? כמה קודם נושא העלייה, לכד ממס שפתיים וכל מיני נאומים של כולנו בנושא העלייה — שהוא חשוב, מרכזי והוא בחיינו וכו'? כמה קודמה העלייה? כמה קודמה ההתיישבות?

פתאום נזכרו בכך גוריון, בנגב. מי הפריע למערך ליישב את הגליל והנגב במשך השנתיים האלה? למה לא התיישבו שם? לא קם יישוב אחד, לא של "שלום עכשיו" ולא של כל אלה המדברים על שלום. לעומת זאת — בנייה בלתי-חוקית בגליל. זה יישוב הגליל. הגליל באמת מיושב יום-יום על-ידי הערבים, הבונים בנייה בלתי-חוקית.

אני רוצה לומר, שיצחק שמיר, שיציג בוודאי את ממשלתו ואז נתייחס באופן יותר קונסטרוקטיבי למה שאנו מצפים מממשלת שמיר, צריך היום להתייחס אל כל ההתחייבויות של מר פרס כאל נדרים שיש לומר עליהם: כל הנדרים האלה הם לא נדר. הוא צריך היום לא לעשות בנושאים הלאומיים כל מה שמר פרס עשה, ובעיקר "לתפוס ראש גדול" בכל הנושאים שבהם היה למר פרס "ראש קטן" — בנושאי העלייה, בנושאי ההתיישבות, בנושאי החברה והחינוך, שנואים היום אחרת מכפי שצוירו לפנינו, לפני כשעה, על-ידי מר פרס.

בנושא ההתיישבות הוא צריך להציב אתגר: בעוד שנתיים — 100,000 מתיישבים ביהודה ובשומרון. תחת שלטונו של מר פרס — ובוהו צדק חבר הכנסת דן מרידור, ואני מצטרפת לברכה שלו, שמתוך שלא לשמה בא לשמה — גדל כ-50% מספר המתיישבים ביהודה ובשומרון, מ-40,000 ל-60,000. תחת שלטונו של שמיר, במשך השנתיים הבאות, צריך מספר זה להיות מוכפל. צריך להגיע ל-100,000 יהודים ביהודה ובשומרון בתום השנתיים.

ואשר לעלייה, צריך היום — הדבר היה צריך להיעשות אתמול — ליצור תשתית לכך שעד שנת 2000 יהיו עוד מיליון יהודים במדינת ישראל. זה לא רק הכרחי, זה לא רק חיוני, זה גם אפשרי. ובוהו יצחק שמיר צריך להתחיל, הוא צריך להתחיל מנקודה כלשהי. תהיה קטנה ככל שתהיה, אבל שנגיע לשנת 2000 ויהיו באן עוד מיליון יהודים. ועל זה יש קונסנסוס. על כל

אני יודעת שהיו דברים חיוביים, ואם אמנה אותם בעשר הדקות שלי — ואפשר למנות אותם ביותר מעשר דקות — לא אומר את הדברים החשובים יותר בעיני היום. היו. אני חושבת שעצם העשייה, העמידה בהסכם הרוטציה היא דבר חיובי, וזאת יש לוקוף לזכותו של שמעון פרס — על אף עצות ידידיו ועל אף הניסיונות של ידידיו להניאו מקיום הסכם הרוטציה; זהו הישגו של שמעון פרס, ועל כך כל הכבוד. רגישות ביטחונית גבוהה התבטאה בכל מיני דברים שאין לי זמן לפרט, גם היום בפעילות כדורם לבנון וגם בעצם הנושא של דרך הנסיגה — אינני רוצה לומר אם צריך היה לסגת ואיך, אבל אני מתייחסת לעצם הדרך, ופעילות חיל-האוויר בחונים והשב"כ — התייחסותו לשב"כ בצורה ממלכתית וביטחונית; על אף עצותיהם של יפיהנפש שהיו סביבו — עמידה, ויש עוד.

אינני רוצה לדבר על נושא הכלכלה, אינני כלכלנית, אבל אינני בטוחה כל כך שהמחמאות מגיעות למדינת ישראל שהשתמשה בסיוע החוץ להורדת האינפלציה במקום להשתמש בו לצמיחה ולשינוי מבנה המשק, ולא דווקא להורדת האינפלציה.

אבל, אני רוצה לגעת בכל הנושאים הלאומיים העיקריים, מה לא עשית ומה כן עשית, ובשניהם המאזן הוא שלילי. קודם כול — ואני אומרת זאת כאמנה מלאה — אתה הרחקת את השלום. אתה הרחקת את השלום במרדף שלך אחרי השלום. בדרך שבה רדפת אחרי השלום הרחקת את השלום. אתה לא קירבת אותו. ואין לי זמן לומר איך, מה ומדוע הרחקת דרכך את השלום, אבל אתה הרחקת את השלום. אולי בדיבורים אתה הפשרת אותו. אולי התפשרנו, על התקרבו לשלום ולו במילימטר אחד. בגלל אותו מרדף, שלך ושל הממשלה כפי שהיא היום, אחרי השלום התקרבו לחשולמים כאלה שיקרבו אולי מלחמה ולא שלום.

אני נהנית תמיד מאמירותיך: אין לנו פחד מהשלום, אנחנו לא פוחדים מהשלום. אני נהנית מהדיבורים הללו, ואני יודעת שאצלך אלה אינן רק מליצות אלא אתה מאמין בזה, אבל במציאות, לצערי, זו אכן מליצה. אומנם, אתה לא נתת מילימטר, וכל אחד אומר: אבל מה נתנו? רק חיקנו את התרמית שלנו בעיני העולם. איש כבר אינו רואה אותנו כשאנחנו אומרים: לא, לא. אנחנו אומרים: כן, כן, כן. ולא נתנו כלום. והנה, בגין נתן הכול, את כל סיני. זה נכון, והחשבון שלי עם הליכוד בנושא הסכמי קמפ-דייוויד נעשה ועוד ייעשה. אבל בנושא הזה לא קירבת אותנו לשלום ולו במילימטר, ואתה איש פוליטי ואתה יודע. אתה כבר גרמת לכך שיופעלו עלינו לחצים כשהיה, אצלם אפשרות או ביקטיבית לקחת. והנה החינוכי הפנימי שנגרם עקב הנכונות לתת — מוכנים לתת, מוכנים לתת, גם זה, גם זה. אינו נחשב בעיניך? זה יוכר? הנה בגין נתן הכול, ואחרי שהוא נתן הכול הוא האיש המושמץ ביותר בעולם כאיש העקשן ביותר והבלתי גמיש ביותר וכו', וזאת אחרי שהוא נתן הכול.

שבח וייס (המערך):

זה לא לתת, זה להחזיר.

גאולה כהן (התחיה):

להחזיר את מה? את חברון, את ירושלים, את בית-לחם, את עטרת, את שילה להחזיר?

מאיר כהנא (תנועת כך):

את חיפה.

גאולה כהן (התחיה):

והתפיסה של הירדניזציה, ואינני רוצה לנתח את כל נושא

הנושאים הלאומיים שהזכרתי, והיא לא תצביע בעדה. אנחנו ננהג באופן ענייני לגבי כל נושא שיובא לכאן. אם יועלה נושא שיקדם את גאולת ארץ-ישראל ועם ישראל — נצביע בעד; ובנושא שיסיג לאחור — נצביע נגד.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת זבולון המר, ואחריו — לחבר הכנסת מאיר וילנר.

זבולון המר (הסיעה הדתית-לאומית):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כאשר הוחלט בוועידת המפד"ל המתחדשת על המועמדות שלי לנציגה בממשלה, נשמעו קולות צורמים משולי המחנה, קולות שדימיתי בלבי שהם נחלת העבר המתנשא והפטורניסטי, קולות שהיה להם הד של פסילה ושל פסיקה על קו ועל דרך. ושל הדרכת תוויות שרירותיות. אני שמח שגברו היושר והרבות באמת, כאשר הוסרו טיעוני-שווא אלה על-ידי מנהיגות אחראית.

חייב אני לומר בתחילת הדיון, שהתנועה הדתית-הלאומית המתחדשת מתכוונת אומנם להיאבק למען עמדות ייחודיות בתחומי החיים השונים והמגוונים שלנו היום, גם במישור הפוליטי-המפלגתי תהיה המפד"ל תנועה עצמאית. היא לא תהיה גרורה של מחנה אחד, כשם, שלא תהיה תחת חסות של המחנה האחר. יחסה אל התנועות הגדולות, ככל שהן תהיינה מעוניינות ביחס זה, יהיה על-פי הכלל של "מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקו", ובנסיבות הפוליטיות והלאומיות הנוכחיות אנו תומכים בכל מאורנו בקיומה של ממשלת האחדות הלאומית, ונחרסם כל שנוכל כדי שזו תמלא את ימיה ואת יעדיה.

אדוני היושב-ראש, עיקרה של עצמאות זו, שנשתדל בעתיד לגבש ולהבהיר, נעוץ במישור הרוחני-האידיאולוגי. חובתנו בדיון המדיני הזה לבטא את הקו המדיני של דרכנו, כאשר הקו המדיני שלנו נקבע ביסודו של דבר על-ידי שני עקרונות: יחסנו היהודי, או, אם תרצו, הדתי, לארץ-ישראל, ומסירותנו לתורת ישראל, ואסביר כמה דברים אמורים.

היחס שלנו לארץ-ישראל אינו נקבע בראש ובראשונה על בסיס "מעשי" או "פרגמטי" או "ביטחוני" בלבד. יש לנו זיקה עמוקה לכל מקום בארץ הקודש, ומכאן נובע אחד העקרונות המעשיים שלנו, שלא יימנע מיהודים להתישב בכל מקום בארץ-ישראל, וכי יישובים יהודיים בארץ-ישראל אינם ניתנים לעקירה, היינו, שהשלוש בגבולנו המזרחי לא יהיה על-פי הדגם המצרי, כלומר, שאנחנו נשלם מחיר של עקירת יישובים ושל חסימתם של אזורים בארץ-ישראל בפני יהודים.

עם זאת, איננו "נעולים" על הדעה שלפיה נוכל לשרוד בארץ הזאת רק באמצעות שליטה טוטלית ומתמשכת, שלטת מלאה על כל המתגוררים בין הים ובין הירדן. ואיננו רוצים בדחייה של כל מאמץ למניעת מלחמה ולהשגת פתרון של שלום. להיפך, שלום כעיקרון אנושי ויהודי וכדרך ממש לעמנו ולבנינו יקר לנו מאוד, ונרצה להשיג אותו ולטפח אותו.

אנחנו מבקשים אפוא לשלב ולאזן בין גישות קיצוניות, זו הנועלת כל דרך לשלום, וזאת שמציעה שלום מדומה, מסוכן, ותפקידנו החיני והמרכזי יהיה לעודד מאמצי הידברות ושלום תוך דבקות בעקרונותינו. ואל וליעגו המלעיגים ואל יחשבו שדרכם הקיצונית מביאה לפתרון שמתקבל על הדעת הרוחנית והביטחונית שלנו, גישתנו חקקת מתוך אחריות לאומית ומסרית.

אדוני היושב-ראש, בדיון הזה, הבא גם לסכם את מחצית דרכה של ממשלת האחדות, ראוי לשבח את ראש הממשלה מר

הנושאים האלה יש קונסנסוס, גם על נושא ההתיישבות. שיש למלא אחרי מה שנאמר בקווי-היסוד עצמם של הממשלה — הקמת יישובים בשנה — דבר זה לא נעשה עד היום, וזו הפרה של קווי-היסוד.

לפני שאסיים, ברצוני להפנות מלה אחת אל הנשיא — אנחנו עומדים כחודש החשובה, מתיישבים חלוצים ביהודה ובשומרון, מראשוני המגשימים, או ממשיכי ההתיישבות היהודית בארץ, עשו מעשה שלא כדן, כאשר בגלל מצוקת הביטחון נתפסו לעשייה שגרמה להם לעמוד לדן, ובצדק היו צריכים לעמוד לדן. אבל הם ראויים היום לחנינה של לפנים משורת הדין.

אם ועדה בישראל אומרת היום, שצריך לתת לגיטימציה לאלפי מבנים שנבנו בצורה בלתי-חוקית בגלל, מפני שהם כבר נבנו, ומוסיפה את ההנמקה שזה בגלל מצוקת הדיור —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

גאולה כהן (התחיה):

איפה יפייחנפש? איפה שולמית אלוני, שתקום ותגיד: היכן כאן שלטון החוק? מה תאום לתת להם לגיטימציה? מה פתאום לא להרוס —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

גאולה כהן (התחיה):

למה אני לא שמעתי מייד תגובה, לא ממך ולא ממישהו אחר?

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת גאולה כהן, אני מבקש לסיים ולא להתחיל עכשיו בוויכוח.

גאולה כהן (התחיה):

אני שואלת, אני לא מתווכחת, אני שואלת: איפה כל יפייחנפש האלה, שמדברים על החוק, החוק? כאן יש הפרה גלויה של החוק, ולא שמעתי מכם ציוץ אחד, וגם כאשר נותנים להם חנינה יש שתיקה, כי מדובר בהם, כי הם אלה שאנחנו צריכים להיכנע בפניהם.

ואולם, כאשר מגשימים יהודים עומדים לדן — וצריכים היו, כפי שאמרתי, לעמוד לדן, והאם היתה אצלם רק מצוקת דיור? היתה להם מצוקת חיים, היתה להם מצוקת ביטחון, המצוקה הזאת הביאה אותם למעשים שלא ייעשו, אבל זו המצוקה שהיתה — כאן יש שנאה, התנשאות וצביעות.

לכן אני פונה אל הנשיא, הוא לא צריך לראות בלחצים של המשפחות לחצים פוליטיים. זה איננו לחץ פוליטי, אלה לחצים הנובעים מכאבם של האנשים.

אינני רוצה להזכיר את התמונה של 1,150 המהבילים ששוחררו וקיבלו חנינה על-ידי אותו נשיא ועל-ידי אותה ממשלה.

ובכן, הנשיא אינו צריך לראות זאת כלחץ פוליטי, הוא חייב להכין שהדבר נובע מכאבן ומצערן של המשפחות, ולדעת, לפני יום-הכיפורים הוא צריך להעניק להם, אני מאמינה כך, חנינה.

התחיה בהחלט אינה יכולה להצביע בעד ממשלה שאיננה מעמידה במרכז קווי-היסוד שלה, במרכז העשייה שלה, את

הוא דיכור על הכלכלה, הוא דיכור על כך שהאינפלציה נכלמה. האם רק זה קרה, או קרו דברים רבים אחרים אשר מעידים על כך שאין ציבות, שהכלכלה הישראלית היום אינה עצמאית והיא תלויה במנופולים האמריקניים יותר מאשר אי פעם בתולדות ישראל? חוסר העצמאות והתלות בארצות-הברית מסוכנים ביותר, בכל התחומים.

מיסטר שולץ שלח לנו רשמית, בגלוי ובפומבי את "עשרת הדיברות": לא תעלו את השכר, לא תבטיחו תעסיקה מלאה, לא תשלמו תוספת יוקר כמקודם, לא תרחיבו אלא תקצצו את שירותי הבריאות, החינוך והסעד, וכו' וכו'. "עשרת הדיברות" של שולץ הפכו ל"עשרת הדיברות" המקודשים של ממשלת האחדות הלאומית.

ראש הממשלה לא דיכר על האבטלה. ממשלת האחדות הלאומית הפכה מחדש את האבטלה בישראל להמונית. היא סגרה מפעלים כמו "אתא", "אתא" הוא כתם, אות קלון על מצחה של הממשלה הזאת. ואולי מסמל המצב בבתי-החולים, מצב האחיות וסבל החולים, את המצב כולו — באשמת הממשלה.

הסיבה היסודית לכך שהמשבר במצב הכלכלי נמשך, וכפי שצינתי יש תופעות מסוכנות חדשות, וזאת היתה גם הסיבה לאינפלציה, היא ההוצאות הצבאיות ותשלום החובות לארצות-הברית בעד רכש צבאי, ששעורם הוא יותר מ-70% מכלל תקציב המדינה.

את ממשלת האחדות הלאומית הזאת מאפיינת גם העובדה שיש שוב עזיבה המונית של הארץ. רק בשנת 1985 עזבו את הארץ קרוב ל-20,000 איש.

ראש הממשלה, עד אחרי יום הכיפורים, אומר שהוא שוחר שלום, שהוא יצר תדמית של שוחר שלום, שלום ושלום ושלום — ואתמול הפציץ חיל-האוויר בגבול סוריה. למה אין מדברים על זה?

מאיר כהנא (תנועת כך):

כל הכבוד להם, כל הכבוד.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
ואני קורא היום קומנטרים, ביניהם ב"גרוסלם פוסט", שההפצצה היתה באזור הטילים הסוריים בגבול סוריה, וחילו שתהיה תגובה. אולי רצו להצית את אש המלחמה עם סוריה עוד לפני הרוטציה?

ואני קורא ידיעה מה"אוכזרבר" הלונדוני, שהתפרסמה בעיתון "הארץ" ב-6 בחודש, ואני מצטט: "בוושינגטון משערים שישראל עשויה לתקוף את סוריה". העיתון קובע שהמתח בין ישראל לסוריה החריף וסוריה הפכה מטרה לחצי מערכת התעמולה הישראלית. הקושרת אותה עם הטור. כהנה למבצע צבאי לוחצת ישראל על ארצות-הברית לספק כיסוי דוויני לתקיפה הישראלית. בוושינגטון מניחים שאם ישראל תכה בסוריה במהירות לא יצטערו על כך ב"בית הלבן". עליית שמיר לראשות הממשלה מגבירה את סכנת המלחמה. ההפצצה של אתמול — — —

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת וילנר, אתה כל כך מסתמך על וושינגטון? זה חידוש.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לא, אני מסתמך על זה ששום מלחמה שפתחה ישראל לא היתה מלחמה עצמאית: ב-1956 — יחד עם צרפת ובריטניה; ב-1967 וב-1982 — בגיבוי ארצות-הברית.

שמעון פרס ואת ממלא-מקומו שר החוץ מר יצחק שמיר על הישגיהם המרשימים ועל סבלנותם המופתית שהביאה אותנו עד הנה. אני תקווה שהמידות האלו של הגיונות פוליטית ושל דבקות באחדות, שהועילה, מועילה ותועיל לביטחוננו, לחברתנו ולכלכלתנו, יעמדו להם גם במחצית השנייה של תקופת האחדות הלאומית, ושהפירות והצמחים והפרחים שצמחו יפה בכמה תחומים בתחילת הקנציה יכשילו וישגשוגו בהמשכה.

מבקש אני, חברי הכנסת, לכוא למישור המהותי ביותר בדרכה של הציונות הדתית, נושא שלא הספיקו לטפל בו כראוי בשנתיים האלו. אנחנו מאמינים שנאמנות לתורה בדור הזה אין פירושה התבצרות קשוחה בתוך מתנה סגור ומצומצם, ואין פירושה חוסר הזדהות בסיסית עם הציונות ועם מדינת ישראל. הדבר מתבטא בכך שאנו רואים ערך בנשיאה בעול עם הציבור, בלימוד תורה המשולב בשירות צבאי, שאנחנו רוצים במדינה שבסיסה הערכי והרוחני — יהודי. השבת יקרה לנו. בניין עם אתר חשוב לנו. ואנו דוגלים בהידברות ושלולים אלימות. אנו מבקשים להביא לכך בדרך של שכנוע מתוך כבוד הדדי, ולא רק בכפייה. ולו גם חקיקתית. עם זאת, אנחנו שוללים הסתה ושנאה, כפי שהתגלו, נגד ערכי היהדות.

הגיעה העת לבחון מחדש את מערכת היחסים בין חלקי העם, דתיים ושאינם דתיים, כאשר לשותפות שלנו בהבטחת איכות החיים היהודיים ומהותם בחברתנו. צריך להגיע לאמנה מחודשת ומוסכמת לגבי החיים יחד, תוך זיקה עמוקה לדמותה היהודית של החברה הישראלית, בנתיבות של אהבה ושל שלום, ומתוך הכלל היהודי הגדול של "ואהבת לרעך כמוך".

חברי הכנסת, עומדים אנו היום בין כסה לעשור, ולגבייש הרבה מהסמליות בכניסתי לתפקידי, בעזרת ה', לממשלה ביום כזה. במסורת ההלכתית הורו לנו כי על כל אדם לראות את עצמו כאילו חשכונו של עולם חלוי רק בו, כאילו ניצב הוא כאמצע, בתוך עולם שחציו חייב וחציו זכאי, ובמעשיו עשוי הוא להכריע את גורלו של עולם כולו.

בכהונתי, לכשאכנס למשרד הדתות, שאף להגשים אותה גישה לאומית וציבורית, הראה בתפקיד הזה לא צינור להטבה עם אינטרסים של ציבור מצומצם בלבד, אלא תפקיד של שירות-ממלכתי לציבור הישראלי כולו. ואילו בכהונתי כשר, כאחד מנציגיה של תנועתנו בממשלה, נשאף להמשיך ולהעביר את הקו של תמיכה בממשלת האחדות, לא כאונס אלא כאיזון רצוי וחיוני בין השאיפה לשלום ובין שיקולי ביטחון והתיישבות יהודית.

יהי רצון שבמעשים אלה נזכה לבטא את דרכה של הציונות הדתית המחודשת, ונחרום להכרעתו לטובה של עתיד הציבור הישראלי כולו.

היו"ר ש' הלל:

תורה. אני מודה לחבר הכנסת זבולון המר. כדי שלא להקדים את המאוחר, אני אברך אותו לאחר שיתמנה כדת וכדין לתפקידו חדש.

רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר וילנר, ואחריו — לחברת הכנסת שולמית אלוני.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, נאומי של ראש הממשלה שמעון פרס היום בכנסת לא יוסיף לאמינותו. תיאור כל כך לא אמין של הנושאים הפוליטיים והכלכליים — מעטים כמוהו נשמעו בכנסת.

את העולם משואה גרעינית, מה עושה ממשלת ישראל? מה עושות מפלגות ציוניות? מפעילות מרגל אמריקני, כמו שצ'רנסקי, וטורויסט חוטף מטוסים כמו מנדלביץ, ושולחים חבלנים טרוריסטים לרקאוויק כדי לחבל במאמצים להציל את שלום העולם.

אורה נמיר (המערך):
מה זה הדבר הזה?

הי"ר ש' הלל:

חבר הכנסת וילנר, קודם כול אני מבקש ממך, לטובתך, לא לומר את הדברים האלה שאמרת על אנשים שאינם נמצאים כאן. בכל אופן, מבקש ממך למחוק אותם מן הפרוטוקול. אתה יכול לבקר אנשים: ההאשמות שאתה מטיח כאן הן לא במקומן. אני מבקש ממך: האנשים לא נמצאים כאן. מוטב, לטובתך, שתסכים למחקתם של הדברים.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב־ראש, אתה מכיר את פייגין?

הי"ר ש' הלל:

אני מציע לך — — —

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
פייגין הכריז על שצ'רנסקי מה שהכריז.

הי"ר ש' הלל:

אני מציע לך להסכים למחוק — — —

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
ומנדלביץ אומר בעצמו שהוא חטף מטוס. חוטף מטוס זה טרוריסט.

הי"ר ש' הלל:

אני מציע לך להסכים, עמי למחוק את זה מהפרוטוקול.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לא, אני לא מסכים.

הי"ר ש' הלל:

אתה לא מסכים?

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני לא מסכים.

אורה נמיר (המערך):

איזה מין דיבורים אלה?

הי"ר ש' הלל:

אתה גמרת את רשות הדיבור שלך, נא, לדרת.

צ'רילי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב־ראש, מדוע אי־אפשר להגיד את האמת?

מאיר כהנא (תנועת כך):
שרץ.

הי"ר ש' הלל:

חבר הכנסת כהנא, אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה.

צ'רילי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
זבל אחד.

מאיר כהנא (תנועת כך):
מה זה "כהנא"?

הי"ר ש' הלל:

אני קורא אותך לסדר פעם שנייה.

חברי הכנסת, אם ראש הממשלה פרס הוא כה שוחר שלום ואם גורמים מסוימים מהמערך מתארים רק את שמיר כסכנה לשלום, הרי נשאלת השאלה: מדוע פרס ושמיר, המערך והליכוד, יכולים לקיים לא רק את אותה ממשלה אלא גם את אותה מדיניות בכל התחומים? מה ההבדל בין פרס לשמיר? פרס יודע ליצור תרמית. הוא אינו אומר: לא, הוא אומר: כן. אבל, ליווי בין־לאומי? — בבקשה, אבל בלי אש"ף אלא עם פלשתינים אותנטיים. מה זאת אמרת? מי הם אלה הפלשתינים האותנטיים? גולדה מאיר אמרה שהיא פלשתינית. בלי אש"ף — זאת אמרת בלי העם הפלשתיני. כשם שאי־אפשר בלי ישראל כך אי־אפשר בלי העם הפלשתיני. ליווי בין־לאומי — קודם כול, מה זה ליווי? אלה ילדים קטנים שצריך ללוות אותם? צריכה להיות ועידה בין־לאומית והמשתתפים העיקריים: ממשלת ישראל — שאני לא מסכים אתה, אבל היא המייצגת את ישראל, ואש"ף, ומה אומר שמיר? פרס אומר: כן, אבל שמיר אומר: לא. אם יהיה מפגש בלי אש"ף, בלי ברית־המועצות, ועידה בין־לאומית עם ירדן ועם פלשתינים אותנטיים, אז גם הוא יסכים. כל זה משחק במלים.

לבנון — עויבת לבנון אינה הישג של ממשלת האחדות הלאומית. גם ממשלת הליכוד עצמה, היתה עוזבת את לבנון מפני שהמלחמה נכשלה פוליטית וצבאית ולא היה אפשר עוד לשאת אותה, הן מבחינה בין־לאומית, הן מבחינה אזורית, הן מבחינת ההתנגדות ההמונית בישראל למלחמה.

עכשיו ממשיכים את מה שמר פרס קורא לו "תהליך השלום". זוהי קנוניה בין ישראל, ירדן וארצות־הברית נגד העם הפלשתיני בגדה — מינוי ראשי ערים מטעם. אלה הן אשליה מסוכנות. ראש הממשלה דיבר על דו־קיום בגדה בין יהודים לערבים. איך יכול להיות דו־קיום בשלום בין כוכב לנכבש? איפה ראייתם את זה? לא ראייתם את זה בשום קולוניה באפריקה ולא ראייתם את זה במלחמת העולם השנייה.

ממשלת האחדות הלאומית הוואת כיצעה בגדה המערבית ובצפון־עזה מעשי דרכו אכזריים ביותר, שלא היו דוגמתם אפילו בימי ממשלת הליכוד. אני כבר לא אדבר עכשיו על יחסה של ישראל לדרום־אפריקה. כאשר אפילו הקונגרס האמריקני החליט על סנקציות כלכליות נגד המשטר הגזעני האדור הדה, ממשלת ישראל שלחה לפני זמן קצר משלחת כלכלית לדרום־אפריקה, כדי להגיע להסכמים שישראל תשמש ציוד להעברת סחורות ונשק לדרום־אפריקה, כדי לעקוף את הסנקציות.

הגילוי האחרון על הנשק הגרעיני — זה לא סוד שלישראל יש נשק גרעיני, אלא שהצנוורה מרשה לכתוב את זה בצורה כזאת: לפי מקורות חוץ. כשמוסיפים את המלים האלה "לפי מקורות חוץ", אפשר לכתוב את כל האמת. אבל עכשיו, אחרי הפרסום ב"סנדר־טיימס", לאחר שכל הגורמים המקצועיים והמדעיים מאשרים שהמידע אותנטי, אני רוצה להזהיר שנשק גרעיני בידי ישראל עלול להפוך לבומרנג. זה עלול להביא לשואה, למות לעם ישראל, למדינת ישראל. הלוא לא יהיה מצב כזה שמונופול על נשק גרעיני יהיה רק בידי ישראל. זה אומר שיבוא יום — וקשה לדעת אם הוא רחוק — שגם מדינות ערביות ירכשו או ייצרו נשק גרעיני, ואז, אני אומר, זה מרשם לאיכוד עצמנו לדעת.

ולבסוף מלה על הפגישות ברקאוויק: שלום העולם על כך המאזניים. קיום השלום בעולם הוא גם קיום. או אי־קיום ישראל. אם תהיה שואה עולמית לא יישאר אף לא עם אחד בחיים, האנושות כולה תושמד בנשק המודרני. בזמן כזה, כשעמים שלמים, ממשלות, גם כמערכ, עושים מאמצים להציל

ראש הממשלה עמד לפנינו והתפאר בשתי הצלחות גדולות שהיו — היציאה מלכנון ועצירת האינפלציה. לבית הזה אני לא צריכה לבוא ולספור את סיפור העו, על אותו יהודי שחי עם הרכה ילדים במצוקה גדולה. הוא בא אל הרב ואמר: רע לי, צפוף לי. אמר לו הרב: תכניס את העו. נעשה לו רע יותר, אמר לו: תוציא את העו. ללכנון אנחנו נכנסנו — זה לא בא מבחור? בקולותיהם של אנשי המערך. אז יצאנו. גבורה לצאת משם? משהו היה מעו להישאר שם? וההתהוללות הכלכלית — אנחנו עשינו. שולץ עזר לבלום אותה. אנחנו חיים מכספו והוא עזר לבלום אותה. אילו הצלחות היו? אילו הצלחות היו לנו?

אבל כישלונות, רבותי — אנחנו חשבנו שאנחנו מדינת חוק. חו פעם ראשונה אנחנו שומעים מהממשלה שהחוק הוא אמצעי למניפולציות של השלטון. הם לא רוצים דיקטטורה של החוק. דיקטטורות של מי הם רוצים? של מי? של מי? של מי? של מי? של הגברת דניאלה וייס ולוינגר? של מי? של מי? שמשבשים משפט ומסיתים עדים לשקר? לא דיקטטורה של החוק? לא שלטון החוק?

אנחנו נכנסים לשנת ה-40 למדינה הזאת. האם היה אי-פעם מצב שבו ראש ממשלה, היוצא והנכנס, עשו יד אחת לשבש הליכי משפט, לחת הגנה לעדות שקר? להסתת עדים? לבזוז לשלטון החוק? לבזוז לשלטון החוק — זה קרה בשנה זו. והחוקים המגוחכים שהביאו לנו נגד הסתה גזענית ונגד הפגישות עם טרוריסטים — אלה חוקים בעד הסתה גזענית, שיש בהם משום השפלה ליהדות ולמורשת ישראל. זו פעם ראשונה בהיסטוריה החדשה של עם ישראל שמישהו יכול לבזוז כך אל עצמו ולהגיד שחוק נגד גזענות הוא חוק נגד מורשת ישראל, דת ישראל ורובני ישראל. ויצרתם חוק המאפשר אפליה מטעמים של מוצא, גזע, דת ומין, ולא רק מאפשר — את כל המערכת, עם החקיקה הדתית הכפייית וההתערבות בעניינים שהם בתחום של הסכרה ובתחום של חינוך ובתחום של תרבות הפתח לחוקים, והמאסותם, לדאבוננו הרב, את המורשה המפוארת של עם גדול בכך שצמצמתם אותה לתאוות שלטוניות של כלי קודש, בורים ונכערים ורודפי שלטון ובצע. זה מה שקרה בממשלה הזאת.

אילו היתה כאן אופוזיציה, אילו היינו דמוקרטיה, אילו היו ממשלה ואופוזיציה גדולה, אילו ידעה הממשלה שהיא חייבת להתחשב בכנסת ולא לצפצף עליה, כי אז חוקים משונים כאלה, לרבות העניין של אכילה או אי-אכילה חזיר ומצות, שהם דברים בטלים אבל סמליים מבחינת מה שקרה, והתערבות ראש הממשלה — אם כן ייסע רכבל או לא ייסע רכבל, כן יהיה איצטדיון או לא יהיה איצטדיון, כן יהיה קניון או לא יהיה קניון — — —

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):
לא יהיה איצטדיון. זו השורה התחתונה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אלה עיקרי הדברים במדינה בימים אלה, הנה התנא דמסייע של ממשלה זו, ונדמה לי שהוא בבחינת ראיה על טיבה של הממשלה והשיגיה.

שבח וייס (המערך):
את מגימה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אבל אתה ראתה על מה הוא הצביע, ואתה נאלצת להצביע אתה.

בבקשה לדרת מן הכמה. אתה יורד מהכמה.

מאיר רילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
תספיקו לחבל בשלום.

היור"ר ש' הלל:

תדר מהכמה.

רשות הדיבור לחברת הכנסת שולמית אלוני, ואחריה — לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, תרשה לי, אדוני היושב-ראש, לפתוח בשאלה רטורית: לאיזה צורך, למעשה, כיתסה אותנו הממשלה היום? את הנאום שנשא ראש הממשלה כאן היום אנחנו שומעים זה ימים רבים מעל כל כמה, ואילו היה איזה יחס לכנסת, כי אז היינו רואים אותו ואת חבריו יושבים כאן יחד אתנו. נדמה לי שאנחנו הופכים לאט לאט לעלה תאנה, וגם העלה הזו הולך ומצטמק עם שנותיה של ממשלת האחדות הלאומית.

גברתי היושב-ראש, ראש הממשלה הרכה להתרכז בבשורת השלום שלו. אמת היא שהרכה יונים שילח לעולם עם מעטפות, אבל המעטפות היו ריקות, והן היו ריקות מפני שזו ממשלה שיושבת בה אופוזיציה הוראה בשלום אסון. מי שאמר שלא יחזיר סנטימטר מרובע אחד תמורת שלום עומד להיות ראש הממשלה של ממשלה זו, וראש הממשלה שדרכו שלום יושב בה, תומך בה, ואומר שהיא ממשלה טובה.

ובצער רב אני חייבת לומר, שיותר מכול מסמלת את מסע השלום של מר פרס אותה אבן, אותה מצבה שהושמה בכיכר השלום באשקלון והזורה או נזקה למחסן. איפה שהוא. ממשלה זו עם בשורת שלום איננה עובדת.

לעומת זאת, הצליחה ממשלה זו, עם מעט דיבורים אבל הרבה מעשים, לעשות כול שביכולתה כדי לממש את תוכניתה הקיצונית של מפלגת הליכוד ולהבטיח שבשטחים המוחזקים עלי ידי צה"ל, ששם נמצא גרעין הכביה האזורית שלנו, יקשה מאוד לבצע ולו רק אחת מהתוכניות האלטרנטיביות שקבעה הממשלה לקידום השלום — לא קמפ-דייוויד, לא הגדרה עצמית, לא עם ירדן, לא מדינה פלשתינית, לא פשרה טריטוריאלית — שהרי בחקופה זו לא זו בלבד שגדלה האוכלוסייה, אלא הרושקעו שם, למשל, על דעת ממשלת הליכוד, 52.5% מתקציב מע"ן, כאשר במדינת ישראל יש כבישים אדומים, שטופיידם, ושם — כבישים ריקים: 25% מכלל תקציב משרד השיכון; תמיכה בנפש, בשומרון, לשנה — 357 דולר, בשומרון, שבו נמצאת האוכלוסייה העשירה, האמידה והמבוססת, ואילו בגליל, שכל כך דואגים לו — 97 דולר. תשוו לנפש — 357 דולר לעומת 97 דולר בגליל. אולי זה המפתח להבין, שפרס שלח מעטפות ריקות על שלום, שעה ששם הכינו משהו אחר. אחוז המענקים ליישוב אמיד כמו אריאל, מכלל התקציב שלו — 52.8%; מעלה אדומים — 60%; קריית ארבע — 68.8% מכלל התקציב שילמנו מכספי משלם המסים; ראש-העין — 44%; אור-עקיבא — 29%; טייבה — 25%.

כדאי להשוות — 68% שם — חזו אותה ממשלה; זה לא שתי ממשלות, ושר הביטחון ימשיך להיות שר ביטחון; ובתקופת הליכוד, כאשר היתה אופוזיציה, לא העזו להפעיל באופן ברוטלי, כל כך ברוטלי, את תקנות ההגנה לשעת-חירום 1943 כפי שהפעילו הפעם. תוך גירושם, תוך מניעת איחוד משפחות, תוך הריסה ואטימת כתים.

שבח וייס (המערך):

אפילו על חוקים שלך הוא היה מצביע.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני רוצה לסכם, גברתי היושבת-ראש, ולהזכיר לנו, שאיננו רוצים להיות רק מדינה חוקה, אנחנו רוצים להיות מדינה צודקת. איננו רוצים להיות רק בארצנו, אנחנו רוצים להיות עם, בארצנו, החי בחירות ומכיר בזכותם של אחרים לחירות ולחופש. איננו רוצים להיות מדכאים ואיננו רוצים לשלוט על עם אחר, לדרוך או לבזוז עם אחר. אנחנו רוצים שלום ומוכנים לשלם בעד השלום הזה. מגילת העצמאות שלנו, ה"אני מאמין" הקולקטיבי, נכתבה בעיצומה של מלחמת שחרור, על בסיס החלטת האו"ם על חלוקה.

אבנר חי שאקי (הסיעה הרתית-לאומית):

מי הפרע לחלוקה הזאת?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

מה אתה חושב, שאני חושבת שהאחרים צדיקים גמורים? מאימתי אני קובעת את מוסרי ואת אורחותי לפי דרכם של רשעים כאלה ואחרים?

אנחנו חייבים לקבוע את דרכנו לפי ה"אני מאמין" שלנו. אם מדינה זו לא תהיה מדינת חוק, תהיה יד איש ברעוה. כי הדבר היחיד שיכול לשמור אותנו יחד הוא שלטון החוק וציות הממשלה על חלקיה לחוק. זה יהיה כאשר הכנסת תהיה כנסת והממשלה תהיה ממשלה, ולא קואליציה של ניגודים, שאחד מפריח מעטפות ורקות והשני מכין את המלחמה הבאה ואת אופיה המרדורר והאנטי-דמוקרטי של המדינה.

על כן, גברתי היושבת-ראש, אנחנו לא מקבלים את כשורת ראש הממשלה על הישגיה. אנחנו חושבים שממשלה זו אסור היה לה לקום, אנחנו חושבים שאסור שהיא תמשיך להיות, בייחוד לא תחת ראש ממשלה אשר השלום איננו ערך בעיניו והחוק אינו נחשב בעיניו.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, אחרי הגאון מלא הסיפוק העצמי של ראש הממשלה היה הלב רוצה להיפרד ממנו בהרבה שבחים, בטפיחה פרלמנטרית על השכם ובאמירה שאכן הוא משאיר אחריו מדינה טובה יותר מזו שהוא קיבל. ייתכן מאוד שבתחומים מסוימים המצב השתפר לעומת מה שהיה לפני שנתיים ימים. העובדה שהיום אנחנו לא מוכי אינפלציה היא דבר חשוב, והעובדה שאנחנו כמעט לא בלבנון — אף שאמת היא, לדעתי, שכל ממשלה היתה יוצאת מלבנון — העובדה שאנחנו לא בלבנון חשובה, יצאנו ונשלמו לרווחה. אני חושב שבחיים הפוליטיים צריך לכבד את מי שנלחם ונאבק בכיוון הזה. אני גם חושב שהפתחות לעבר הנכונות לשלום והאמירה מפי ראש ממשלה, שאנחנו לא רוצים לשלוט בעם זה, יש לה חשיבות. לכן אני חושב שגם בכך תרמו ראש הממשלה הזה והממשלה שהוא עמד בראשה לאיזו אווירה סימפתית יותר כלפי ישראל כמשפחת העמים. אבל, בסך הכול המאזן של הממשלה הזאת — ובמאזן מעמידים מעשים חיוביים מול מעשים שליליים או תוצאות שליליות — איננו חיובי.

ימים האחרונים מתגאים כמפלגת העבודה ואומרים: אהה, לא נעשו התנחלויות. איני יודע מה חמור יותר — העובדה שמנסים לזרות חול בעיני הציבור שלמעשה אולי

לא הקימו עוד נקודה זו או זו, אבל עסקו בהתנחלות מסיבית ובביסוסה בצורה שמנוגדת לכל תוכניות השלום שראש הממשלה ניסה למכור אותן במשך שנתיים לאומות העולם ולשכנינו. שהרי מה שעשו הוא פעולות קבע כדי להעמיק את ההתיישבות שם — 20,000 אנשים נוספים, כבישים נוספים, קרוונים הפכו לוילות, וכל אלה נכסים שיצטרפו להתקיים הרבה שנים — ביסוסה של ההתנחלות במקום עצירתה. ואז באים ואומרים לנו: כן, אבל אין יישובים חדשים. דיברו על שישה ואין. אבל אם ננכה מ-20,000 איש 12,000 איש במעלה-אדומים, אזי 8,000 מתנחלים בכל השטחים זה מספר אדיר, ואם נחלקו לפי מספר מתיישביה הרגיל של התנחלות, אזי משמעותו עשרות התנחלויות. זה נעשה כאשר עמדנו ואמרנו כולנו, שההתנחלויות הן סכנה לתהליך השלום.

אני צריך לציין, שהתוכנית הכלכלית היתה חשובה למדינת ישראל, וכבר ציינתי שהבלימה של האינפלציה היא דבר חשוב. אבל, כאשר נעשתה התוכנית הכלכלית לא היתה בצדה תוכנית חברתית. אני מתפלא שהדברים האלה לא הדליקו אור אדום דווקא בחלק הסוציאליסטי של מפלגת העבודה. התעלמו לחלוטין מהצד הזה. אני זוכר שבפעם הראשונה, אדוני ראש הממשלה, ממשלת ישראל כלשהי קיבלה החלטה להפעיל צווי חירום על עובדים לשנות את הסכמי העבודה שלהם. זה לא נסתייע וזה לא התכבד, תודה לאל, אבל הדבר נעשה בפעם הראשונה יוצא תקדים, יצר נורמה חמורה ביותר. אני חושש שהיום, כאשר עושים את המאזן, צריך להזכיר בצד הדברים החיוביים את הדבר הזה, כי יש בו סכנה רבה, מפני שכל ממשלה עכשיו תרגיש את עצמה בטוחה להוציא צווי חירום בקשר להסכמי עבודה קיימים, ולא נגד שובתים אלא נגד עובדים שנשאו בנטל יותר מכל חלק אחר של הציבור להכריא את הכלכלה, או לפחות לעצור את האינפלציה.

אבל, אני צריך לציין את הדבר החמור ביותר, ואמרתי את זה לראש הממשלה בהזדמנות אחרת, ואני הולך ואומר את זה בכל מקום — יהיו הישגיו אשר יהיו, בתחום אחר, בתחום שלטון החוק, ראש הממשלה הזה ייזכר, ולא לטוב. צר לי על כך, כי יש דברים שבהם אני רוצה לזכור אותו לטוב, ואזכור אותו לטוב — בפתיחותו, כפי שאמרתי. אנחנו חייבים לזכור שהיתה ועדת-ביסקי. בפעם הראשונה במדינת ישראל לא אמצה ממשלה את המסקנות הראשיות שהורדנה הזאת הסיקה פה-אחר לגבי אנשים מסוימים. לא קרה כדבר הזה במדינת ישראל בכל ועדות החקירה שהיו. לא רק זאת, אלא כאשר בא נגיד בנק ישראל וביקש החלטה להשעות מנהל בנק, שבחוצפתו הלא-רגילה סירב לעשות מה שמנהלי הבנקים האחרים עשו, נמנע ראש הממשלה בהצבעה. אדוני, ראש הממשלה, כאשר מצפים ממך להיות חור החנית של החוק, ההימנעות שלך היתה פגיעה קשה ביותר בשלטון החוק במדינת ישראל והיא תזכר לימים רבים, וחבל על כך.

גם בפרשת השב"כ, אדוני ראש הממשלה — הרבר כבר הזכר על-ידי חברי כנסת אחרים — התנהגותך פגעה ותפגע עוד לימים רבים בשלטון החוק במדינת ישראל. כל טעות אפשרית נעשתה בעניין הזה. כל פעולה שצריכה היתה להיעשות, כדי שראש הממשלה יהיה הראשון שיגן על החוק, לא נעשתה. נשמעו מפיו הצהרות שהשתמע מהן, שלמעשה יש עליונות של הביטחון על שלטון החוק. הדברים האלה יוצרים נורמות ויוצרים ביסוס למעשים בעתיד. מה שנעשה על-ידי הממשלה ומה שנאמר על-ידי ראש הממשלה זה לא מה שנאמר על-ידי חבר כנסת מהמושבים האחרונים או עסקן פוליטי זה או אחר. דברים אלה מהדהדים לכל אורכה ורוחבה של הארץ. אני

על כיסאות. על התוכן אין שום דיון, שום ויכוח, אין בזה שום עניין. כך אומנם את המצב, אלא מה, ה"non-event" הזה שימש עילה לכנס את הכנסת ולשמר מפני ראש הממשלה תיאור של מסע הישגים.

ראש הממשלה לא נהג לפי הכלל: "יהללך זרים ולא פוך", כי אומנם זרים קשה להם להלל את השנתיים שחלפו בראשותו. לכן הוא נקט את הכלל: יהללך זרים, ולא — פוך.

אמנון לין (המערך):

מתחיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
הדבר הזה התאפשר בעיקר משום שאחת התופעות שעליהן ביקר ראש הממשלה פשוט לא התרחשה. הוא הצביע על כך שהדמוגוגיה נסוגה לפינה חבויה. מה שראינו הבוקר הוא איך הדמוגוגיה צועדת בראש חוצות. מה פירוש המשפט "הסיט הלכנוני נגמר"? האם לא שמענו רק לפני שבועיים על הצורך להחזיר את זה"ל לתוך מה שקרי רצועת הביטחון? האם איננו רואים לנגד עינינו איך אוכלוסייה שבעבר היתה אוכלוסייה ידידותית ושקטה הופכת לאוכלוסייה עוינת, מלאת שנאה? הבלון הזה עוד יתפוצץ יום אחד, והוא אולי הסיט החמור ביותר הצפוי לנו מלבנון.

ומה משמעות המשפט "נוצרו התנאים לדריקים בשלום"? איפה נוצרו, איך נוצרו? האם עלידי זה שממנים שלושה קוויילינגים לראשי עיר נוצרים התנאים לשלום? וכאשר מתחילים באיוה פרויקט שנוער, באמצעות כסף וספפורטים, לשכנע עם לוותר על זוהו הלאומית נוצרים התנאים לשלום?

כך אפשר להתייחס לכל פרט מפרטי הנאום, אלא שמפאת קוצר הזמן אני רוצה להתעכב על תחום אחד שממנו התעלם ראש הממשלה, ובו דווקא היתה לו השפעה מרחיקה לכת וחמורה ביותר. אני מתכוון לתחום החקיקה. לידוע, בסופו של דבר ההיסטוריה שופטת ממשלים ושליטים על-פי החוקים אשר חוקקו תחת הנהגתם. מסולן היווני דרך יוסטיניאנוס הרומאי ונפיליאון ועד ימינו אלה, שלטון נמרד ונשפט על החוקים שהוא חוקק.

והנה מה אנחנו רואים פה? נתחיל מחוק שחוקק ממש לפני שהכנסת יצאה לפגרה, מה שידוע בעולם כ"Anti-Peace Law" ופה קוראים לו: התיקון לפקודת הטרור, אשר אוסר על מגעים בין ישראלים לבין אנשים הנמנים עם אש"ף.

כידוע, המגעים האלה התנהלו תחת ארבע ראשי ממשלות בלי שאיש מהם הרגיש צורך לחוקק חוק כזה. לא נולדה מאיר, עליה השלום, לא יצחק רבין, לא בגין, לא שמיר, ייבדלו לחיים, איש מהם לא הרגיש צורך בחוק הזה. אבל בא שמעון פרס והחוק הזה היה דרוש לו.

במקרה הזדמנתי לצפות-אמריקה בזמן שראש הממשלה עשה שם לארצו, ונשאלתי לא אחת: האם באמת האיש שמביא כביכול את בשורת השלום הוא האחראי לחוק הזה? איך אפשר להסביר זאת? התשובה פשוטה: בחוק התגלה יחסו האמיתי לשלום, ובכל מסכת הניסוחים המעורפלים שלו לא היה אלא משום הולכת שולל.

אם אנחנו עוסקים בעניין של הטרור ותיקון חוק הטרור, תמהני האם לא נמצא מי שיפנה את תשומת-לבו של ראש הממשלה, שכאשר הוא דיבר על הצורך לגייס מאמץ בין-לאומי למלחמה בטרור, בנרתיקיהם של שומעיו היה מונח

חושב שהעקרונות החשובים האלה, — שאנשים יעמדו בפני שלטון החוק, שלא יתפכו את נשיא המדינה לשופט עליון, שאדם צריך לשאת בעונש אם הוא חרג ועבר עבירה, ומי שקובע אם אדם עבר עבירה זה רק בתי-המשפט בישראל שיש לנו אמון בהם — כל הדברים האלה נזרקו כרגל גסה הצדה בפרשת השב"כ. הדבר הזה הוא טרגדיה לכולנו, אדוני ראש הממשלה.

השר י' הורביץ:

בתי-המשפט אישרו את זה, מה אתה מדבר?

יוסי שריר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
מה אתה מדבר, השר הורביץ.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

השר יגאל הורביץ, אני מציע לך, דרך אגב, לקרוא את פסק-הדין. בתי-המשפט העליון אמר שלנשיא מותר לתון. על זה היה ויכוח, אמרו כך ואמרו אחרת. אבל לא זו השאלה. האם הדבר הופעל כהלכה, האם שיקול הדעת היה נכון, האם כך היה צריך לעשות זאת, האם היה צריך לקחת את העבריינים גם אם הם פעלו, נניח, בחום לב כביכול כאשר עשו מה שעשו. כאשר אני שומע, שבסופו של דבר, עשו את הטובה והגיעו עם אנשים שהריחו לעדות שקר להסדר, שהם יחדלו לעבוד במחלקת המשפטים של השב"כ ויעבדו במחלקה אחרת — או לנו אם זה שלטון החוק ואם זה המצב של החברה היום. אני רואה שהטרגדיה של איריבנה של דברים בסיסיים של שלטון החוק, של משפט קונסטיטוציוני — —

יוסי שריר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
סלח לי שאני מפריע לך, אבל הדבר החמור ביותר היה הרתת היועץ המשפטי.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

הדברים שיכולתי לומר ככל התחומים יתפרסו על פני שעה ארוכה, ואיני רוצה להיכנס לכל פרט. אבל אני מסכים לחיקון שלך. אני חושב שהרחתו של היועץ המשפטי, או סילוקו באותו יום, באותו שבוע שבו הוא היה צריך לקבל החלטה חשובה — זה מעשה המצטרף למעשים האחרים.

אם אנחנו מסכמים את השנתיים האלה, אין ספק שהיו תחומים שבהם הממשלה, כאשר רצתה, פעלה נכון וגם עשתה דברים חיוביים, אבל, אם אני צריך לסכם לעצמי את סך כל המעשים בשנתיים האלה, ואני רואה אילו דוגמאות קיבלה החברה מהממשלה, אילו התייחסות היתה לשלטון החוק, אילו התייחסות היתה לזכויות הפרט, אילו התייחסות היתה לאמירה הישירה, האמיתית — אני חושב שמבחינה זו לא היו אלה שנות בציר טובות לממשלת ישראל. יש להצטער על כך. אני משוכנע ששנים אלה, ככל שאהיה טובות בתחומים שהזכרתי, עוד ייזכרו כטובות עם תום השנתיים שבאות עלינו, אני חושב, לא לטובה.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מתחיהו פלד, ואחריו — לחבר הכנסת מנחם פרוש.

מתחיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, המושב הזה של הכנסת מחקיים לרגל אירוע שאינו בעצם אירוע. באנגלית הייתי אומר: non-event. מה המשמעות של החלפת משרת ראש הממשלה? על המשמעות האמיתית שלה אנחנו קוראים בעיתונות בימים האחרונים באינטנסיביות רבה: מי יתמנה למנכ"ל, מי יתמנה לשגריר, מי יתמנה למנהל חברה, רבים

לרדת לעומקם והם מבטאים את מה שמקובל ומוכר היום בעולם כמסר הכפול של מדינת ישראל, מסר שמחיר לה מה שהיא טוענת שאין להחזיר לאחרים.

לשיא הגענו רק בשניים-שלושה הימים האחרונים. אותה מדינה ששלחה מטוסים להפציץ את הכור הגרעיני בכגדאר מתגלית היום כיצרנית אדירה של נשק גרעיני. האם יש מי שמוכן "לקנות" זאת, ככל אופן לאורך ימים, וזה כאשר יש הצעה מפורשת, ששמענו עליה רק אחמול מפי הובר ארצות-הברית, לקבוע הסדר כלשהו שימנע את מירון החימוש הגרעיני במזרח התיכון? אך לא, מה שמוחר לנו אסור לאחרים, ועם העיקרון המנחה הזה יש להניח שהממשלה תמשיך גם בשנתיים הבאות, ועם העיקרון המנחה הזה ממשיכה זו, כמו קודמותיה, חוליק את מדינת ישראל לסבך שקשה לראות היום איך אפשר יהיה להיחלץ ממנו.

הי"ר ח' גרסמן:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מנחם פרוש, ואחרי — לחבר הכנסת אברהם ורדיגור.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה, ראשית — שנה טובה ומבורכת.

בהקשרי לדבריי של ראש הממשלה, כאשר הוא סקר את ההישגים שהושגו בשנתיים אלה, והוא לא הגויס כלל, חשבתי לעצמי: אם המצב הוא טוב כל כך, למה הוא בכל זאת רע כל כך? ואסביר דברי. ראש הממשלה פרס הולכי את עצמו ביוזמותיו המחמירות, בעשייה דינמית בכל התחומים, במעורבות בכל הנושאים הסבוכים ביותר, אם רק היה צורך במעורבותו, בסמכותו כראש ממשלה, הוא עשה זאת והצלח. הוא ניווט את הספינה המסורבלת של ממשלת האחדות בכשרון רב מאוד.

כורר שלא ניתן להתעלם מכך ששונה בהחלט הוא תפקיד ראש הממשלה כאשר לצדו קואליציה כה רחבה, כפי שעמדה במצבו לצדו של ראש הממשלה מר פרס, מתפקידו של ראש ממשלה אשר ממשלתו נשענת על קואליציה צרה. עם כל הקשיים, הטמונים בקואליציה רחבה, כשיש לגשר בין כל הקצוות — כאשר היתה לצדו של ראש הממשלה קואליציה כה רחבה בעת הכרעה, זה קבע הרבה הרבה מאוד בקידום המהלכים בכל הנושאים.

אין כל ספק שהיה בלתי אפשרי לבצע את השינוי המשמעותי במצב הכלכלי בלי קואליציה רחבה. אנו יכולים לתאר לעצמנו את פני הדברים בכל צעד מהצעדים שנקטו בנושאים הכלכליים לו אופוזיציה לוחמת היתה עומדת ונלחמת. נכון, היו ערינות ופעולות מתוכננות לשינוי המצב הכלכלי, אבל יכלו לתקן את אשר היה לתקן כאשר עמדה לרשות הממשלה קואליציה רחבה שלא היתה כמות.

דברנו על השינוי במצב הכלכלי ששופר אינו חושב שאפשר לנו — וגם לא מותר — להתעלם מתרומתו של שר האוצר לשעבר, מר יצחק מודעי, אשר תרם ודאי רבות מאוד לתכנון תיקון המצב הכלכלי, ולא רק תכנון אלא גם ידע איך לבצע, וברור גם יסוד ההצלחה היה בשיתוף הפעולה ששר בין שר האוצר דאז מר מודעי ובין ראש הממשלה מר פרס, ויעדים גדולים ממלא בעת שר האוצר הנוכחי, מר משה נסים, כך שיש לבדוק כל אלה ואת כלל ישראל שייצאנו מן המצר. הבה נקווה שגם נגיע למרחב, המיוחל.

נכון בהחלט שהממשלה וראש הממשלה ועמו שר

הדוח של ה-FBI על הטרור בארצות-הברית. שם מדובר על הטרור היהודי, כעל הטרור החמור ביותר שמתנהל היום בארצות-הברית. ברוח של ה-FBI נאמר, שהגוף הקרוי "הליגה להגנה יהודית", שמנהיגה ומפקדה חי בארץ, אחראי בשנת 1985 ליותר מעשי פיגוע מכל ארגוני הטרור האחרים בארצות-הברית. היה מי ששאל אותי: מה ההבדל מבחינה זו בין ישראל לבין סוריה? סוריה נותנת לאבירי-הדאל לשבת בשטחה ולנהל פעולות טרור. באירופה, וישראל נותנת לכהונה לשבת בשטחה ולנהל פעולות טרור באמריקה. מה כפל הלשון הזה? מה הסטנדרט הכפול הזה?

שאל אותו אדם, ולא אכפת לי להזכיר את שמו — הוא בורדאי איננו מן הפחותים שבאזרחים האמריקנים. ג'ורג' מקגוורן: באמת חושב שמעון פרס שהרצח של ליאון קלינגהופר הוא מעשה טרור, והרצח של אלכס עורא הוא מעשה שיש להשלים אותו? איך אפשר להשלים עם זה? אם אומנם רוצה ישראל להילחם בטרור, בבקשה: Charity begins at home — הצדקה מתחילה בבית. קל מאוד להטיף לסוריה: חטפלו באבירי-הדאל, אבל הרבה יותר יעיל לטפל במקור הטרור הנובע מתוך מדינת ישראל.

אבל זה לא החוק היחיד שרציתי להזכיר. רציתי להזכיר גם את החוק אשר בא לתת לגיטימציה להסתה גזענית בישראל, חוק אשר פירושו, שאפשר לקחת ולחרגם חוק נאצי מגרמניה לעברית ולכתוב בראש המסמך ב"ה ואז הוא נהפך ללגלי פה בישראל. זה החוק שחוקקת הכנסת לפני שייצאה לפגרה. גם זה חוק שראש הממשלה לא יכול היה בלעדיו.

אך, אולי, הדבר החמור ביותר והמרחיק לכת ביותר הוא אותו תיקון לחוק-יסוד: הכנסת, אשר קובע את התנאים לאישור השתתפותה של רשימה בבחירות. אבל, כל אחד יודע איך היה מנוסח הנוסח החכול, הנוסח בקריאה הראשונה, שילת קיומה של המדינה כאמור בהכרזה על הקמת מדינת ישראל — שילת זאת פוסלת רשימה. זו היתה ההצעה הראשונה, אבל הנוסח הזה לא התקבל משום שמוזכרת כאן הכרזה על הקמת מדינת ישראל. הכרזה שהיא פרי רוחו של מורו הגדול של ראש הממשלה, הכרזה שכאשר היא פורסמה נמצאו ארגוני פורשים, שסירבו לקבל את מרותה צורך היה לכפות אותה עליהם בכוח הדורע. וירשיהם של אותם ארגוני פורשים יושבים היום בכנסת והם עשו את החשבון ההיסטורי: הם לא רצו להזכיר את מגילת העצמאות משום שמגילת העצמאות מודה לאו"ם על החלטת החלוקה ומשום שמגילת העצמאות מבטיחה את שוויון הזכויות למיעוטים, ואז נחלתה חופעה שאין לה תקדים בהיסטוריה, שהכנסת והעם מתביישים במגילת העצמאות שלהם ובמקום להעמיד את מגילת העצמאות כקנה-מידה מצאו את הניסוח: "מי ששולל את מדינת ישראל כמדינת העם היהודי", וזה במסמך שיש לו ערך קונסטитуציוני, בחוק-יסוד. בחוק-יסוד יש התעלמות מקיומו של מיעוט לאומי בארץ, דבר שמייסוד המדינה לא העלו על דעתם שהוא אפשרי כלל. וכך, אלה שהתנגדו למגילת העצמאות, אלה שהתנגדו לעצם הרעיון של הקמת מדינה על יסוד חלוקה ניצחו פה בכנסת, בתמיכתו של מי שהתיימר להיות תלמידו של בן-גוריון, ודחפו את מגילת העצמאות אל מתחת לטפח.

אלו הם ההישגים החקיקתיים הגדולים שהושגו במשך השנתיים האחרונות. על אלה העדיף ראש הממשלה שלא לומר מלה, אבל אלה יקבעו את אופיה של תקופתו כראש ממשלה ובאלה הוא ייזכר, לא בכל הדברים האחרים שאינם חורגים מעבר להיותם ניסוחים מעורפלים של רעיונות שאינם יכול

הפעולה בין ישראל לארצות-הברית. בין הנושאים שהקבוצה תטפל בהם יהיו תכנון משותף, תמרונים משותפים והקצבת ציוד אמריקני לישראל.

עד כאן דברי הנשיא רייגן. שנאמרו יומיים אחרי הדיון עם ראש הממשלה דאז מר שמיר ושר הביטחון דאז מר ארנס. אלה דברים מעוררים ומשמעותיים לשעתם וכלא ספק גם לעתיד. אני מזכיר את הדברים עכשיו, כדי שנוכח אותם גם בעתיד ונמשיך במהלך זה כדי לשמור על הידידות הזאת.

אני מוצא לנכון גם להזכיר דבריו של מזכיר המדינה של ארצות-הברית מר שולץ. שנאמרו באפריל 1984: וכך אמר: האמריקנים יודעים שאין לנו בעולם ידד נאמן יותר מישאל. אנחנו מספקים לישראל סיוע ביטחוני יותר מאשר לכל מדינה אחרת. אנחנו מחשיבים את הסיוע הזה כאחת ההשקעות הטובות ולא רק לביטחון ישראל — כך אמר מר שולץ — אלא גם לביטחוננו. שיתוף הפעולה האסטרטגי בין ארצות-הברית לבין ישראל הפך לעניין ממוסד. מר שולץ הוסיף ואמר: למדנו הרבה לקחים במרוצת השנים. זוהי מחויבות אמריקנית, כי ישראל חזקה נותנת את התקווה הטובה לשלום. עד כאן דברי מר שולץ.

כאן אני רוצה להזכיר מה שגולדה מאיר המנוחה אמרה לי פעם: כאשר נשיא ארצות-הברית אומרים לא אחת שהם מתייחסים באהדה לישראל, אני מפקפקת במשמעות האמירה הזאת. אולם כאשר נשיא ארצות-הברית אמר לי: דעי לך, האינטרסים של ישראל הם האינטרסים שלנו. מלחמתכם היא מלחמתנו — אני מעריכה את כנות הדברים.

אין כל ספק שבכל המהלכים שהיו ואשר יהיונראה ברכה בשיתוף הפעולה בין מר פרס לבין מר שמיר. האחד יכול להשלים את השני וברוך משותפת אנחנו יכולים לשמור על הקיים ביחסינו עם ארצות-הברית ובכל זאת לקוות שיום יבוא ונזכה גם לשלום עם הערבים.

בעומדנו כסיום השנתיים הראשונות לממשלת האחדות חייב אני לומר, בתור נציגה של יהדות התורה, אגודת-ישראל, שאנחנו לא היינו כלל מאושרים-ממשלה זו, ואני נוקט לשון המעטה. אני מתכוון לפרצות בסטטוס-קוו בנושאי דת, ובעיקר לפרצות בקדושת השבת. לא אחת בלטה ההתעלמות מהנושאים הרגישים ביותר שנוגעים ליהדות התורה. אני רוצה כאן להבהיר שיהדות התורה נפגעת כאשר אנו רואים שמרשים כבר לנוגעים בסטטוס-קוו.

אני רוצה לומר כאן, שאומנם ראש הממשלה עצמו הוכיח בשנתיים אלו רצון להבנה בנושאים שהבאנו בפניו. אין לנו טענות ישירות על חוסר נכונות מצד ראש הממשלה שלנו, כבעיות אשר הבאנו לפניו. אבל, תמונה היתה לנו ההתפתחות כאשר קצרה ידו לגרום לכך שנכתונו זו תתקבל גם עלי-די אנשי מפלגתו, ואנשי מפלגתו צריכים אחת לתמיד ללמוד לקח מהעבר הרחוק והלא-כליך רחוק גם לעתיד הקרוב והלא-כליך רחוק. חשוב שלמדו כי ההתייחסות ליהדות התורה, אגודת-ישראל, היא זו אשר תקבע ללא כל ספק בעתיד את מעמדם הם.

ידעו להם שני הגושים, שהפנסק פתוח והיד כותבת, ובחיים הפוליטיים יש גם לחזות התפתחויות רבות. יהדות התורה, אגודת-ישראל, יש לה בקשה אחת — לשמור על הקיים לפחות. לה שכן יש לנו על מה שקרה בשנתיים שעברו באשמת שני הגושים. אין אנו בכיסול לא איש, משאלתנו היא אחת ויחידה: תנו לנו לחיות כאן ברוחנו. אל תקפחו אותנו ואל

הביטחון מר יצחק רבין ביצעו מבצע אדיר בהוצאת הצבא מלבנון. גם זאת יכלו לבצע כיוון שזה היה רצון העם, אבל גם הציאה מלבנון מהולה כראגה לשלום הגליל ואין אנו יכולים עוד לשבת שאננים נוכח המעורבות הסורית בלבנון והמעורבות ושפיכות הדמים בתוככי לבנון. כאשר עתידה של לבנון נוגע הרבה מאוד לביטחוננו.

ועתה לתהליך השלום. נכון, ראש הממשלה הוכיח כאן סגולות וכוח, ומעטים הוכיחו כאלה, לקדם תהליכים. ראש הממשלה ניצל כל מה שניתן היה לנצל כדי לקדם את תהליך השלום. לא היתה פינה שאליה הוא לא פנה. לא היתה פעולה שאפשר היה לפעול והוא לא פעלה, אולם, אין אמר ראש הממשלה? — לשלום יש צורך בשני צדדים, והצד השני, הצד הערבי, לא הוכיח אותה נכונות. בעולם החופשי לא יאשימו אותנו שאין אנו רוצים בשלום. בשנתיים אלה העולם החופשי נוכח לראות את המירון שלנו לשלום. העולם החופשי גם נוכח לראות שבעד שלום מוכנה היתה גם ממשלת הליכוד לוותר על סיני, על כל המשתמע מהוויתורים שוויתרנו, כאשר מצרים תחת נשיאותו של סאדאת הוכיחה בכנות שהיא רוצה בשלום.

העלאת רעיון האוטונומיה היתה צעד משמעותי להוכיח שישראל רוצה רק לשמור על ביטחונה ואינה מעוניינת להתערב בחייהם הפנימיים של הפלשתינים, וההכרזה שאוטונומיה היא פתרון לתקופת מעבר — אפשר היה לשמור ממנה כי אם מהלך זה יצליח, יתקדמו הלאה לנתינת עצמאות לפלשתינים. עם זה, אין אנו מתעלמים ואין אנו מעלימים כי ישראל אינה מוכנה למעשי התאבדות, ומדינה פלשתינית בגרונה של מדינת ישראל פירושה הוא התאבדות. לכן עלינו להמשיך לעודד את היסוד כרעיון האוטונומיה.

אם לא התקדמו בתהליך השלום התקדמות משמעותית, אין זה באשמתנו, וגם אם אנו רואים שיניים אִי-פה, אִי-שם, בולטת עמדת חוסין שלפיה אין הוא מוכן לסכן את עצמו — ליתר דיוק, את חייו — כדי לכרות שלום עם ישראל.

אני נזכר בהכרזתו של סאדאת כשביקר בירושלים, כאשר אמר: לא עוד מלחמה עם ישראל. ואומנם עלי-די ההסכם עם מצרים הושג ההישג הגדול: לא עוד מלחמה עם ישראל, אבל מאי-לוחמה עד לשלום רחוקה הדרך.

בסיום שנתיים אלה של כהונת ממשלת האחדות כראשות מר שמעון פרס ועם העברת ראשות הממשלה למר יצחק שמיר ברור הוא שאלה לא חילופי גברי שגרתיים.

אולי כדי להרגיע חוזי שחורות על העתיד כדאי שניזכר בתקופה שקדמה להקמת ממשלת האחדות. ארענו את זיכרון כולנו בדברים שאמר נשיא ארצות-הברית ב־29 בנובמבר 1983, בסיום ביקורם של ראש הממשלה דאז מר יצחק שמיר ושר הביטחון דאז מר משה ארנס. וכך אמר הנשיא רייגן: קיים שיתוף פעולה מדיני וצבאי בין ארצות-הברית לישראל. קיים שיתוף פעולה כאשר למצב הכלכלי של ישראל ולהמשך תהליך השלום. השיחות שקיימנו ביומיים אלה — אמר הנשיא רייגן — היו פוריות מאוד כמקובל בין ידידים קרובים בעלי-ברית. אישרנו מחדש את קשרי הידידות ושיתוף הפעולה בין שתי מדינותינו, הקיימים זה זמן רב, והבענו את החלטתנו הנחושה לחזק ולטפח קשרים אלה למען האינטרסים המשותפים לשתי המדינות. הסכמנו — המשיך הנשיא רייגן בדבריו — להרחיב את שיתוף הפעולה כאותם שטחים שיש בהם מפגש אינטרסים, ובייחוד בתחום המדיני והצבאי. אני שמח להודיע — אמר הנשיא — שסוכם להקים קבוצה מדינית-צבאית, שתכדוק את הדרכים להגביר את שיתוף

ועוד שורה של מנהיגים בעולם. כל מפגש וכל יוזמה מדינית מצדנו משפרים את תדמיתנו בעולם. ואומנם, חל שיפור משמעותי בתדמית של ישראל בין העמים ומורגש כרסום הולך וגובר בתדמיתו של אש"ף, אשר מזוהה יותר ויותר כארגון טרור רצחני ולא כארגון שחרור לאומי.

צר לנו שדווקא כעת תוכעים אצלנו, בתוכנו, השמאלנים למיניהם, אשר איבדו את דרכם, הידברות עם ארגוני הטרור ובראשם אש"ף, ומחפשים כל הזדמנות כדי להימצא בקרבנו של הארכי-רצח ערפאת. על כן, אין לראות במהלכים השונים אסון לאומי, אדרבא, השאלה היא אם בלהט הרצון והחיפוש אחרי השלום המדומה לא הרחקנו לכת, לא ויתרנו ויתורים מיותרים, והאם הרעיונות השונים שאותם העלינו במפגשים לשם פתרון כעייית השלום באזורנו לא יהיו לנו לרועץ ולמכשול בעתיד.

נביא למשל את נושא טאבה. האם לא ויתרנו יותר מדי, האם ככל סיבוכי השיחות האין-סופיים עם המצרים לא חרגנו מהמותר והסכמנו כמעט לכל תביעותיהם, והאם עלי-די כך לא חרצנו את גורלה של טאבה? המצרים הוכיחו את דבוקתם בכל שעל אדמה שנראית להם כמצרית, כפי שהכריז מוכבארק בזמנו, כי כל גרגר חול של אדמת סיני הוא מקודש. הלוואי שאנו, היהודים, היינו דבקים באדמת ארץ-ישראל הקדושה לנו ולא היינו קלים כל כך בויתורים, כפי שהמצרים דבקים בכל סנטימטר של אדמה.

חברי הכנסת, גם נושא הוועידה הבין-לאומית דורש ליבון. ראש הממשלה הצהיר בשבוע מאלכסנדריה, כי ישראל הסכימה לקבל את דרישת מצרים בדבר הוועידה הבין-לאומית וחקום ועדה להכנתה. הרעיון, כידוע, הוא של חוסיין, אשר מתחמק ממשא-ומתן ישיר עם ישראל, ואנו קנינו את הרעיון אף ששמעון פרס הודיע בכנסת בדצמבר 1984, כי רעיון הוועידה הבין-לאומית נדחה על-ידנו והוא נועד כעצם לשלול מישראל אפשרות לנהל משא-ומתן בתנאים של שוויון. ובכן, ממטרייה ומליווי בין-לאומי הגענו לוועידה. מה קרה? אומנם הוועידה עדיין לא נראית באופק. אין עדיין ועדת הכנה, אבל עצם הסכמתנו לכך היא כבר מעין עמדת פתיחה לעתיד. התנגדותנו לוועידה נחלשה. ולרוסים יש כידוע זמן, ובפרט כאשר נדמה להם שכאילו הצליחו לחקוע טריו בין ישראל לבין ארצות-הברית, המתנגדת עקרונית לצירוף הרוסים לכלל ועידה בנושא המזרח התיכון.

לאחרונה התבשרנו על גישה חדשה וליברלית של שלטון עצמי ביהודה, בשומרון ובעזה, תוך כדי שיתוף פעולה עם ירדן, כלומר ירידניזציה של השטחים המשוחררים. הכוונה אולי רצויה — נטרול אש"ף ושלילת זכויותיו, אבל מה לעשות כאשר העובדות מדברות בעד עצמן.

מסקר שנערך בקרב ערביי יהודה, שומרון ורצועת עזה, עולה כי רק 3% מהתושבים תומכים בחוסיין, 71% תומכים בערפאת, 93% מביעים תמיכה מוחלטת באש"ף, 78% רוצים מדינה דמוקרטית-פלשתינית אשר תכלול את כל שטחה של מדינת ישראל. האם אין זה מוכיח כי אין לאופציה הירדנית סיכוי רב, בלשון המעטה? ונשאלת השאלה האם אין מקום לרכיזיה במדיניות הישראלית כלפי ירדן, אשר נקטה על-ידי הממשלה עד היום ואשר מחפשת את השלום תמורת ויתורים מפליגים על שטחי ארץ-ישראל, במקום לעמוד על העיקרון המקובל בעולם כלול ופקרנות בעיות אוזרות: שלום תמורת שלום. האם לא כדאי לקבוע עובדות בשטח, להרחיב את ההתיישבות היהודית ביהודה, בשומרון ובעזה, לחזק

תפגעו בנושאים שהם ציפור נפשנו. הדברים מופנים לשני הגושים.

בעומדנו היום בימי הרחמים והסליחות, בעשרת ימי תשובה לפני היום-הקדוש, יום הכיפורים, אני קורא אליכם: אנא, אל תיתנו לפגוע בקדושת השבת, אל תיתנו לפגוע בקדושת חיינו בארץ הקודש.

היו"ר ח' גרוסמן:
תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר, ואחריו — לחבר הכנסת אהרן אבוחצירא.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
גברתי הושבת-ראש, כנסת נכבדה, סקירתו המדינית של ראש הממשלה חותמת פרק של מעשים ופעולות במשך 25 חודשים מאז כינון ממשלת האחדות הלאומית בראשותו של שמעון פרס.

עצם מושג הרוטציה בראשות ממשלה — וישראל יכולה להתגאות בו, היא אשר הנחילה אותו לעולם — נתקבל בזמנו כרגשות מעורבים. היו שגרסו אותו לגנאי, והיו שגרסוהו לשבח. בכל אופן, בסופו של דבר היה זה — כך מחברר — הפתרון היחידי אשר אפשר את ניהול ענייני המדינה בתקופה הרת-עולם מבחינה כיטחונתית וכלכלית, וזאת על-ידי שני הגושים הגדולים, אשר הבוחר ברוב פיקחותו פסק לגביהם חיקו ולא אפשר אף לא לאחד מהם להקים ממשלה צרה.

נדמה לי שגם אלה שהתנגדו בשעתם לרוטציה וניסו כמשך השנתיים האחרונות לחבל בה ולסכלה, ובמיוחד מבין חברי מפלגתן, אדוני ראש הממשלה, מודים כי כדעכד היה זה פתרון טוב, וכי דרוש היה גיבוש כל הכוחות כדי להוציא את המדינה מן הבזק הכלכלי, וה"פלונטר" הלבנוני.

כעת כינון הקואליציה הזאת והקמת ממשלת האחדות הייתי בין התומכים בה. קיוויתי והאמנתי שממשלה רחבה, חזקה ובעלת סמכויות תוכל להתגבר על המכשולים ותוכל את המדינה על דרך המלך. אבל, האמנתי גם שלממשלה זו יהיה העז והאומץ והאהריות לשנות את גישתה לבעיות תדמיתית היהודית של המדינה על-ידי שמירה קפדנית על הסטטוס-קוו בפנייני, רת והרחבתו, תיקון חוק "מיהו יהודי", אשר מגיעה קבלתו מסכנת את קיומנו כעם היהודי והיהדות פתח להתבוללות, וכן שמירה על אופיה של השבת כפרהסיה.

כאשר נכשלונו בתקן חוק "מיהו יהודי", החליטו מוסדות תנועתנו על פרישת מהקואליציה הזאת ואינני חבר בה.

חברי הכנסת, הרשו לי להתייחס לכמה נושאים, אשר ראש הממשלה הפורש עסק בהם, כחלקם בהצלחה, ואשוב עוד ואליהם לבעיות הדתיות, שבהן אני רואה את כישלונה של הממשלה הזאת.

הנושא הכלכלי — האינפלציה רוסנה והיא מתקרבת ל-1% בחודש, במקום 24%. המטבע הישראלי יציב. מאז התשלומים השתפר ויתרות מטבע-החזק גדלו. ודאי שהיה כאן, בעזרת ה', צירוף מקרים, אבל העובדה היא שניצלנו מהתמטטות כלכלתנו.

לגבי הנושאים הפוליטיים העומדים על סדר-יומנו — אינני שייך לאלה הלועגים או מבטלים את היוזמות המדיניות של ראש הממשלה. אף שבמקרים מסוימים הרגשנו התרפסות או לזיטות יתר לקראת המפגשים ההיסטוריים, אינני רואה בכך פסול. אין לזלזל בפגישות שקיים מר פרס עם חסן מלך מרוקו, עם מוכבארק נשיא מצרים ועם שוונאדזה, של התוך הסובייטי,

ולבססה בלי להזניח, חלילה, את הנגב והגליל, ועליידי כך
להוכיח את בעלותו של העם היהודי על ארץ-ישראל? הרי לא
ייתכן שליחודי יהיה אסור לגור במקום כלשהו בשטחי
ארץ-ישראל.

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, הדרדרות המצב
החברתי במדינה לא העסיקה רבות את ממשלת הליכוד
הלאומי. הבעיות הפוליטיות והכלכליות הבוררות דחקו אותה
הצדה. אבל האם מותר לממשלת ישראל להתעלם מזאת? האם
כל מה שקרה סביב פרשת השב"כ, אשר תוצאתה עלולה להיות
החלשת כוחו של שירות הביטחון בעתיד, האם הפרשה
האומללה של הכור האטומי אשר עד כמה שנרצה להשתיקה
עוד תגרום לנו בעיות וצרות, האם אין אלו תוצאות של
התפרקות חברתית אשר חלה בשנים האחרונות? והאם המתח
העדתי, אשר מנסים כביכול לטשטשו, עבר מן העולם? האם
ממשלת ישראל עשתה די בנושא המתח ההולך וגובר בין
חילונים ובין דתיים, אשר כשיאו נשרפו בתי-כנסת על ספרי
הקודש על חפצי קודש יהודיים? ומה עם השבת וחילולה
בפרהסיה, דבר אשר הולך ומתפשט עד שצבינוה של השבת
כמעט נעלם? מקומות בידור ובחיי-ששועים למיניהם צצים
מדי שבת בערי ישראל, בתי-מסחר נפתחים בריש גלי, ומה
שהשתנה בשנים האחרונות הוא, כי גופים שלטוניים יזמו וגם
עודדו הפרת חוקי צור בנושא השבת וימי חג היהודיים.

מה שמדאיג הוא, שמהציבור הדתי ניטלה הזכות
הדמוקרטית האלמנטרית לצאת ולהפגין נגד פעולות בלתי
חוקיות. כאשר מתוך כאב עמוק על חילולי השבת ההמוניים
יוצאים אנשים להפגין ולהביע התמרמרות על המתרחש
במדינה היהודית.

ומה פועלת ממשלת ישראל מול התופעה הנוראה של
צריכת סמים ומשקאות חריפים בקרב הנוער בבתי-הספר
התיכוניים? והאם נותנת הממשלה דעתה על התופעה החדשה
והמסוכנת של סכינאים ורוצחים בקרב הנוער?

איך התחמקה הממשלה וממשיכה להעלים עין בנושא
המורמונים? ועוד יתברר לכולנו מה מסתתר מאחורי
האוניברסיטה החמימה, כביכול, המוקמת בירושלים.

הוא אשר אמרתי, את הנושא החברתי, רבותי ראשי
המדינה, אחם מוניהם, ואינכם מרגישים את התמורות
המסוכנות בשטח זה, שלקראתן אנו צועדים.

ולבסוף אדוני ראש הממשלה, הערה על ביקורך אצל
הקדינל הקתולי בניוירוק. יהודי ארצות-הברית וועמים על
שיועצין בניוירוק, ובמיוחד הקונסול ד"ר יגר, הטעו אותך.
הקדינל הוא אנטישמי. הוא לא ביקר מעולם בישראל וסירב
לבקר בה. הערותיו כלפי ישראל היו שליליות. ניוירוק אינה
לתולית והקדינל איננו אפיפיור או ראש כנסייה, כמוהו יש
בארצות-הברית רבים. הליכתך ללשכתו של ההגמון אשר
בכנסיית סנטיפטריק היא השפלת כבודו ומעמדו של ראש
ממשלת ישראל. ומה עוד, שיועצין לא ראו לנכון להציע לראש
הממשלה לערוך ביקורי נימוסין אצל גדולי ישראל הכולטים.
כמו הרבי מלובביץ', ראשי מועצת גדולי התורה והגאון הרב
סולוביצ'יק מבוסטון.

חברי הכנסת, עצם ביצוע הרוטציה וקיום הסכמים הם דבר
חשוב וחיוני, ועל כך אני מברך את ראש הממשלה אשר לא
שעה לעצת חבריו ועמד חזק בסירובו להפר הסכמים ובהם
שנתיים של פעילות מוצלחת מוסר את השרביט
למלא-מקומו.

שנה טובה וגמר חתימה טובה

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן אבוחצירא, ואחריו —
לחבר הכנסת מאיר כהנא.

אהרן אבוחצירא (תמ"י):

גברתי היושבת-ראש, רבותי חברי הכנסת, כאשר הוצגה
לפנינו הממשלה הזאת, לפני כשנתיים, אמרתי שאני מקווה
ומצפה ממנה, לשני דברים: דבר אחד, שהיא תוריד, או תפרק
את המתח הפנימי הגדול שהיינו שרויים בו בשנים האחרונות;
הדבר השני, שהיא תנסה להגיע לאותו קונסנזוס שלא הגענו
אליו עם פרוץ חדרה בחיים הפוליטיים של מדינת ישראל. מדוע
דין מושתף והבנה כדי להגיע לפתרון הנושא הלבנוני, בעיקר
המלחמה. בשבילי המבחן של הממשלה הזאת היה בשתי
הנקודות האלה.

אבל, ראשית אני רוצה לומר כאן משפט מקדים. כמדומני,
אין לנו היום סיכום של איש, של ראש ממשלה, אלא סיכום
ביניים של ממשלה אחדות שתפקדה במשך שנתיים, שהיא דבר
חדש. שיטה חדשה בחיים הפוליטיים של מדינת ישראל. מדוע
אין זה סיכום של איש? כי אינני מתאר לי ששמעון פרס, כראש
ממשלה היום, מוסר לכנסת, או למפלגתו, או לעם, הודעה
שבוזה הוא סיים את רצונו ושאיפתו הפוליטית כראש מפלגה
להיות ראש ממשלה. לכן הדיון הוא עד שנתיים של ממשלת
אחדות. אם אני כוחן אותה בשתי הנקודות שציינתי לפני
שנתיים, אני צריך לומר, גם כאיש שאיננו שותף בממשלה,
שכנושא הביטחון הגיעה הממשלה לאותו קונסנזוס בין שתי
המפלגות הגדולות, ובנושאים הביטחוניים כמעט שאין
מחלוקת. גם בגישות כמעט שאין מחלוקת, ובעיקר —
הממשלה הגיעה להבנה, גם אם זו הבנה שכשתיקה של חלק
בממשלה, על נסיגה מלבנון וסיומה של המלחמה.

דבר שני — אותו מתח פוליטי שהיה. כמדומני, גם
בתקופות הקשות של תחילת קיומה של המדינה לא הגיע
המתח לאותה רמה של שנאה ותהום בין שתי קבוצות, בין שתי
מפלגות, שכעצם ייצגו ביחד את רוב העם. התהום הזאת,
האוירה הקשה בין תומכי הליכוד לתומכי המערך נרגעה.
המדת "נרגעה", משום-שאינו מאתנו איננו יכול להתנבא באיזה
אווירה, על איזה נושא וכיצד יתפתחו היחסים בין שתי
המפלגות האלה בשנים הקרובות כדי לדעת אם הצלחנו לדא
אותה אווירה קשה אצל רובו של העם.

היום אנתנו יכולים להתווכח בינינו ויכוחים
פוליטיים-חברתיים, ויכוחים קשים, אבל אין ספק שלפחות
האווירה והסגנון שונים, אווירה וסגנון שלא היו קודם לכן. זהו
ההישג של הממשלה הזאת, והיא הגיעה אליו בגלל ההרכב
הגדול, המסורבל אומנם, אך גורם לכך ששני הקצוות, שכל
אחד מהם נאבק על השלטון, יושבים יחד סביב שולחן אחד.

עם זאת, אני רוצה לומר, שמבחינתי, ברגע שהממשלה
הזאת הגיעה לשני ההישגים האלה — גם אם איש מאתנו איננו
חברת ביטוח ואיננו יכול לומר שהדבר יישמש — מבחינתי
הממשלה הזאת סיימה את תפקידה. מבחינתי, היא כבר יכלה
ללכת לפני כן, כי את ההישגים האלה השיגה הממשלה פחות
או יותר כבר אחרי כמה תודעים. אבל לא רק הצורך קבע
בתוצאת התיקון בבחירות שהממשלה מוכרחה להמשיך לפעול,
אלא הממשלה ממשיכה להתקיים גם משום שהסכמים צריך
לכבד, משום החשש שמא כל מה שנבנה בתקופה של כמה
חודשים, בתקופה של שנה-שנתיים, עלול להתפרק.

מבחינת הדמוקרטיה, מבחינת הבית הזה ומבחינת נושאים
אחרים, הממשלה הזאת, בגלל ההסכמים שחתמה עליהם,

השנתיים של שמעון פרס, ולא של הממשלה. כי הממשלה הזאת לא תפקדה, לא יכלה לתפקד, לא היתה מסוגלת לתפקד; אילו היו שנתיים של שמעון פרס באופן אישי, שהוכיח שהוא לא אותו שמעון פרס שהציבור, או חלק מהציבור, דימה לפני הבחירות; אלו לא היו שנתיים יפות או טובות לממשל, לממשלה כממשלה, ודאי שלא לכנסת. אני חושב שבתקופה של שנתיים הצליח שמעון פרס לפתח לשבור את אותה תדמית שכולנו הלבשנו עליו, נפילת התדמית הזאת והאווירה הטובה שנוצרה הן ההישג שלו.

אני מקווה שהממשלה הבאה תצליח להתמודד עם הבעיות הקשות האמיתיות שלנו, הבעיות חברתיות, בצורה הרבה יותר רצינית מממשלה זו.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר כהנא, ואחריו — לחבר הכנסת יגאל כהן.

מאיר כהנא (תנועת כך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, כחוב: "זאת החזיר הזה, כי מפרס פרסה הוא", אמרו חז"ל: "מה חזיר, בשעה שהוא רובץ מוציא טלפיו ואומר: ראו שאני טהור", סמל הצביעות, והנה עולה לבמה היום ראש הממשלה, "כי מפרס פרס הוא", מוציא את טלפיו, מתגאה ומכריז: ראו איזה מצב מדינה טהור, ראו שאני טהור, אך הפרס אינו טהור, לא העוף שנאמר בתומש, ולא זה שעלה לבמה היום והוציא את טלפיו.

"ראו שאני טהור", על זה נאמר במשלי: "דור טהור בעיניו ומצואתו לא רוחץ".

עומד כאן ראש ממשלת ישראל ומצייר לפנינו חמונת מצב, חמונה של מדינת ישו אל, ביום ד' בתשרי התשמ"ז, ואני מסתכל מסביב ושואל: היכן הוא נמצא? זה המצב בישראל? זאת החמונה במדינת היהודים היום? היכן הוא נמצא, באלכסנדריה עם המצרי שלו? במרוקו, בבית-צדיק "חסן" רב? ראש הפרסות גילה טפח וכיסה אלפים ורבות.

האם ברצונכם לדעת מה באמת קורה היום במדינת מפרסי הפרסה? האזינו ואדברה וישמעו היהודים אמרי פי.

בואו נדבר על הדברים החיוניים שהם בנפשנו, שעליהם לא דיבר כלל וכלל מר פרס. בואו נדבר על המציאות של אסון לאומי הממשמש ובא, חס ושלום, ושכזה לא נגע- מוציא הטלפיים.

המציאות של המדינה הזאת היא דור צעיר חילוני, שנרצח על-ידי הממשלות האלה, דור חסר כל רגש של יהדות וציונות ושאפה רוחנית, דור שהודות לחילוניות העקרה, הריקה מכל תוכן מהותי, דורך תענוגים וגשמיים וחיי הבל ואנוכיות. נערים יהודים דוקרים אחד את השני בסכנים, מכורים לסמים קשים וגוראים, שתויים ושיכורים, מתאווים למין ולפרנוגרפיה, בזים ליהדות ולציונות גם יחד, כאשר עיניהם נשואות לירידה מן הארץ, לחיות בבוורלי-הילס, להשתולל בטיימס-סקוור, ארצות דאלאס ודינסטי, ותאוה וחמדנה ומין וכסף, וכסף וכסף, על זה לא שמענו מפי מפרס הפס, אך על כיסור זה ניצחת שנתיים, מר פרס — למנצח מזמור לשמעון.

המציאות של המדינה היא פחד, כן, פחד. לא רק פחד של החיילים היהודים לתפוס טרמפים בלילה בכביש המדינה היהודית, הם זוכרים את משה תמס, שאלתיאל עקיבא, דוד בוקר, דוד ברומברג ועוד וכהנה וכהנה, לא, פחד הרבה יותר רחב.

בגלל החיזוק שבה, בגלל ההסכמים שמחייבים כל צד להסכים שהצד השני ייתן את הסכמתו — לא יכלה לתפקד, ואביא לכך דוגמה: אנחנו מכירים את ההסכמים, אנחנו מכירים את זכות הווטו, אנחנו מכירים את הרכב הקבינט: לו אתה, ראש הממשלה, היית צריך לקבל מהקבינט אישור לנסיעה שלך למרוקו ולמה שאמרת שם, האם היית מקבל אישור לנסיעה? מרוע? משום שההרכב של הממשלה כפי שהוא כהסכם הקיים מנע מן הממשלה לקבל הכרעות.

לממשלה הזאת יש הישגים, כפי שאמרתי, אבל יש לה גם, כמו לכל ממשלה, כישלונות, ובמקרה זה יש כישלון בולט מאוד. בגלל בעיות השלום, בגלל בעיות ההרכב, הממשלה לא ניגשה לבעיות קשות אחרות שמעסיקות ומלוות אותנו. צריך לומר שקיימים הרעיון, הגישה, קו המחשבה ואולי קו מחשבה אידיאולוגי שהכרנו בממשלות אחרות, שלפיהן פתרון בעיות כלכליות של המדינה, פתרון בעיות של גירעון ופתרון בעיות אחרות, בעיקר בתחום הכלכלי, צריך לבוא על חשבון דברים שהם בעיקר בתחום החברתי, הסוציאלי. כאה הממשלה ואומרת: אני חייבת להטיל אגרת חינוך, ולא, אני יכולה לשלם מה שצריך לשלם בסעיף אחר, שאין לו כל קשר לחינוך; או שיטול האינפלציה, פירוש זה דבר ביטול של הישגים אחרים, הישגים מבחינה חברתית, שהיו קיימים בממשלות קודמות. זו אידיאולוגיה שעדיין קיימת, לצערי, גם בממשלה הזאת, ואולי דווקא בממשלה הזאת, בגלל הריב הקואליציוני העצום שלה, כי היא אינה חוששת מפילה בהצבעות בבניין הזה, לפיכך היא ממשיכה באידיאולוגיה הזאת.

המצב החברתי בעיירות הפיתוח נראה שקט, יש החושבים שעיריות הפיתוח שקטות, שהשכונות שקטות, הן שקטות, אך לא משום שהמצב טוב, הן שקטות משום שהן רצו ורוצות להשתתף במאמץ הכללי של הציבור, אבל, כאשר מתבדר יותר ויותר, שהמדיניות היא שחלק אחד — ודווקא החלק שאין לו — משלם יותר בשביל המאמץ החברתי הכלכלי, הדבר לא יכול להימשך הרבה זמן, אם הממשלה תמשיך במדיניות זו; הישג הרגיעה יבוטל, ואל תאמרו לי, דרך אגב, שהשכר הממוצע במשק עלה — 7% — הוא עלה, אני יודע שהוא עלה, אנחנו צריכים לראות את מכלול הדברים, כך אפשר לראות שיש נסיגה בנושאים חברתיים, סוציאליים.

הנשירה מעיריות הפיתוח היא אחת הסכנות החברתיות העומדת לפנינו. עוד נרוקן אותן עיירות, המצויות במצב כלכלי קשה, מבני דור שלם, אם החוזן הזה לא יראה עכשיו, המצב יתחיל להיות מסוכן.

אני נאלץ לקצר בדברי, בנושא המדיני צריך לומר את האמת לכל חברי הבית — לחברי הליכוד ובעיקר לאופוזיציה השמאלנית. אפשר להתווכח עם שמעון פרס ולומר לו מה שרוצים, אבל דבר אחד צריך להיאמר: בשנתיים האלה הוא הוכיח דבר אחד — שמדינת ישראל רוצה להשיג שלום, אבל אין לה פרטנר, הבה נפסיק את הוויכוח הפנימי, שכאילו אנחנו רק צריכים להסתדר בעינו ואז יהיה שלום. ראש הממשלה ניפץ את האשליה הזאת, בגישה שלו, באופי שלו ובסגנון שלו הוא הוכיח שהפרטנר אינו קיים, לו היה לי זמן הייתי אומר מה דעתי על חוסין ועל המשחק שהוא שיחק עד היום הזה.

דבר אחרון — לראש ממשלה שנתיים הן תקופה קצרה מאוד, במיוחד לראש ממשלה כמו שמעון פרס, שנוצרה לו תרמית קשה ביותר של מנהיג פוליטי, שבבילו שנתיים הן כאמת הרף עין, שנתיים לממשלה הזאת, בהרכב הזה, בהסכם כפי שהוא, הן שנתיים ארוכות מאוד, ואני אומר, שאילו היו

מאיר כהנא (תנועת כך):
שמעתי, שמעתי, מותר לי.

הי"ר ח' גרוסמן:
אתה צריך להביא בחשבון את ההערות שלי.

מאיר כהנא (תנועת כך):
אני מביא את זה בחשבון, תמיד.

היום, כאשר עם ישראל עומד בין כסה לעשור, בעשרת ימי תשובה, עלינו להודות על חטא, להכות על חטא.

הי"ר ח' גרוסמן:
אדוני, אני מבקשת ממך לסיים.

מאיר כהנא (תנועת כך):
אני כבר מסיים. מדינת ישראל עומדת היום לפני סכנה פיסית של ערכים מבחון ומכפנים, סכנה הגדלה מדי יום. היא עומדת לפני סכנה של שואה רוחנית. נוצר בורח, בורח, ריק מכל שמץ של ציונות.

כדי למנוע את האסון ואת השואה, חס ושלום, עלינו לאמץ חוכמה יהודית אמיתית: חינוך יהודי בכל בית-ספר, גאווה לאומית, שכל ילד יקום ויגיד בכל בוקר "אשרינו מה טוב חלקנו שאתם יהודים": החלת הריבונות היהודית על כל שטחי ארץ-ישראל; חזרה בתשובה, קבלת עול מלכות שמים, אמונה וביטחון באלוקי ישראל; והעברת הערכים מהמדינה לארצותיהם.

הי"ר ח' גרוסמן:
רשות הדיבור לחבר הכנסת יגאל כהן, ואחריו — לאחרון הדוברים, חבר הכנסת שמחה דיניץ.

יגאל כהן (הליכוד):
גברתי הושבת-ראש, כנסת נכבדה, אם באים לסכם את תקופת כהונתה של ממשלת האחדות הלאומית, הייתי רוצה לומר שאני רואה את ההישג העיקרי לאו דווקא במישור הכלכלי או במישור המדיני, אלא, קודם כל, בהגברת האחדות בעם. הפיצול המפלגתי והסיעתי ל-15 או יותר סיעות אין לו תקדים בעולם המערבי הדמוקרטי. נדמה לי, שהקייטוב בציבור, בעם ובמפלגות היה מסוכן מאוד והביא אותנו למצב שבו לא יכולנו להתמודד עם האתגרים הלאומיים. היתה חייבת לבוא ממשלת אחדות לאומית שתקרב באמת את הקצוות, שתקנה ניגודים ותאפשר להתמודד עם אתגרים לאומיים בצורה הרבה יותר יסודית, פחות מפלגתית ויותר ממלכתית.

מוכב שהנושא הזה לא יפתח אלא באחת משתי הדרכים: לא רק בממשלת אחדות לאומית, אלא בשינוי המבנה של הדמוקרטיה הישראלית. אנחנו יכולים להגיע לכך או על-ידי בחירות אזוריות ואישיות, ואני מצדד בהן, או על-ידי העלאת אחוז החסימה, כדי למנוע את הפיצול הבלתי-מתקבל על הדעת הקיים במדינת ישראל, שאין לו תקדים בשום מדינה אחת בעולם הדמוקרטי. ומיותר להזכיר מול אילו אתגרים ואילו בעיות המדינה הזאת עומדת, ואין אנחנו נראים בתחום הפנימי, עם הפיצול המפלגתי.

אין ספק שבכלכלה הושג הישג של ירידת האינפלציה. הכול מצביעים על כך, וזה נכון. זה הישג גדול כשלעצמו. אין ספק שהוא לא היה מושג לולא ממשלת האחדות הלאומית. לא המעריך לבדו ולא הליכוד לבדו לא היו משיגים את ההישג הזה. אף אחד מהם לא היה זוכה לשיתוף הפעולה הן של ההסתדרות והן של מגזרים אחרים במשק. הרבר התאפשר רק על-ידי איחוד פוליטי בכנסת, על-ידי ממשלת האחדות הלאומית.

האם מר פרס היה לאחרונה בשכונת-שפירא, שכונת-שפירא בחל-אביב, שלשם עלו והתיישבו אלפי יהודים ספרדים? היום פחד שורר שם. פחד. יהודים כורחים משם מפחד הגוי, ממש כמו במרוקו, בסוריה, בברוקלין. פחד הערבים המתגוררים שם, רובם בניגוד לחוק, כי היו רובם באים מעזה, ולפי החוק ערבי מהשטחים חייב לצאת מהקו הירקרק עד שעה אחת בלילה. אבל לית דין ולית כדלכ. וחתימת פרוסה על כל השכונה, מכות, סמים, זונות יהודיות בחל-אביב ובחלסה בחיפה, גם שם וגם בלוד ובכרמלה ובעכו. יהודים עלו ארצה מתוך אשליה שמקמים כאן דור גאון ונדיב ואכזר. נשאר רק האחרון. אכן, הקמנו דור אכזר. נשים מפחדות לצאת שם מהבית בערב. מי מדבר על זה? למי זה אכפת? "להיות עם חופשי בארצנו". ועל כיעור זה ניצחת, מר פרס. למנצח מזמור לשמעון.

המציאות היא ילודה עצומה של ערבים, לא דיברנו על זה, ילודה המאיימת על הרוב היהודי, על המדינה של היהודים. לערבים — ילדים; ליהודים — הפלות. בגליל כבר "נתברכנו" היום ברוב ערבי, כבר היום קשה למצוא כוודיערה יהודית. במשולש אפשר "ליהנות" ממדינת פלשתיין וזטא: טייבה, טירה, בקה, כפר-קסם, ואגב, רוצחי החיילים חמס ועקיבא היו ערבים מכפר-קסם ומבקה.

אדוני מפרס הפרסה, כאשר לערכים ילדים בזכות ההמחאות של הביטוח הלאומי —

הי"ר ח' גרוסמן:
אני מנסה שלא להפסיק אותך, אני עושה מאמצים שלא להעיר לך על ביטויים שלך, אבל אני מבקשת ממך.

מאיר כהנא (תנועת כך):
שמעתי.

— כאשר היהודים אינם פרים כי אם רכים, כאשר עליהם מהגלות היום היא בגדר לעג לרש, והיירידה אינה הופכת למבול רק בזכות מכסת ההגירה של ארצות המערב. הייתי רוצה שראש הממשלה, שכבר ברח, יהיה כאן כדי לענות לי תשובה קטנה. לא תשובה גזענית, תשובה הלכתית וציונית והגזענית: במדינה הזאת, היהודית, הציונית של הרצל, כמה ערבים יהיו פה בעוד עשר שנים כאזרחים, כמצביעים? הם כולם אנטי-ציונים, וכל הכבוד להם, מי מצפה מערבי שיהיה ציוני? כמה יהיו פה? כמה יישבו בוועדת החוץ והביטחון כאן? האם זה בכלל מדאיג אותנו?

אין שלום ולא יהיה שלום, וההתרפסות — מלשון פרס — לפני המצרים, חוסיין וחסן, דבר שהביא לרחיית הלוויה של יהודי שנרצח בעזה בגלל טקס מכיש לכבוד מלך מפוקפק, לא תעזור לכם. הערבים המתונים כביכול צוחקים ממך. מר פרס, המדבר על פלשתינים אותנטיים, כולם אותנטיים, וכולם רוצים בחיסולה של המדינה, זה במלחמה וזה בוועידה בין-לאומית.

שיתוף הפעולה עם הערבי חוסיין הוא בגדר בגידה בארץ-ישראל. הבנק בשכם, ראשי הערים באל-בירה, בחברון ובברמאללה, הקפאת ההתנחלויות, כל אלה הם תהליך של הקמת חתחת של מדינת פלשתיין על אדמות הקודש של ארץ-ישראל.

אדוני מפרס הפרסה, דע, העם לא ייתן לך.

הי"ר ח' גרוסמן:
ביקשתי ממך שלא להשתמש בביטוי הזה.

אני בטוח שגם מה שנעשה בעירות הפיתוח, גם בתחום איכות החיים, גם בתחום הכלכלי, גם בתחום של פיתוח מפעלי תעשייה, אין לו תקדים. שוב, הייתי בשבוע שעבר במפעל שאין לו כמעט מתחרים בעולם, מפעל במגדל-העמק, ושמעתי מפי נשיא החברה העולמית — שהיצוא שלה הוא למעלה ממיליארד וחצי דולר — אין הוא מתברך בכחשו של המדענים הישראליים, של המהנדסים הישראליים, אין הוא מתברך בקבלת הפנים שבה נחקבל במגדל-העמק ובתנאים שקיבל. הוא השקיע למעלה מ-50 מיליון דולר. אז יש במה להתברך. זה נכון לגבי הרבה מקומות אחרים בארץ.

המערך, במיוחד המערך, חייב לרדת מהנושא הזה כפי שהוא מציג אותו, כעורה מסולפת וגם לא אמיתית, כאלו מעמידים את ההתיישבות ביהודה ובשומרון מול ההתיישבות בעירות הפיתוח. זה לא אמיתי, ואזכיר מספרים. רבותי, בשנה האחרונה, בשנת 1986, הושקעו בתעשייה למעלה מ-600 מיליון דולר. למעלה מ-111 מיליון דולר הלכו לקיבוצים, ואני מתברך בכך. 177 מיליון דולר הלכו ל"כור" ולמפעלי, ואני מתברך בכך. 185 מיליון דולר הלכו לאזורי פיתוח אחרים, ו-14 מיליון דולר הלכו ליהודה ושומרון. אלה הם כספים שיש עליהם ביקורת ופיקוח. הם עברו דרך הבנק לפיתוח התעשייה, ואין מפעל שלא נזקק לצניור הזה. באגף התקציבים עשו חשבון כמה כל משרדי הממשלה השקיעו שם. וזה היה פחות מאחוז אחד — 0.7% מכל תקציב המדינה, ומדברים על מאות מיליונים ועל מיליארדים. מדברים על שיוך: שליש מאזורי יהודה ושומרון הם אזור פיתוח ג', ואין להם שום סיוע. שליש — אזור פיתוח ב', רק שליש הם אזור פיתוח א'. איפה? בעומק השטח, שבו יש בעיות ביטחון, נכון ששם הבנייה רכה יותר, אבל על חשבון מה? על חשבון הקרקע שמחירה גבוהה כראשון-לציון ובחולון ובפתח-תקווה ובכפר-סבא. האדמה מייקרת את הבנייה, וזה עולה 50% — 60% מערך הבנייה. אנשים הולכים לשם. אז זה נכון מה שמפרסמים, מעל 50% מהעולים המעטים שכאים הולכים דווקא לאזורים האלה, כי הם רואים בזה אתגר לאומי.

אני קורא לידידי במערך — שהיו ואני מקווה שהם עדיין אנשי התיישבות והתנחלות וראו בזה קביעת גבולות המדינה, הבטחת ביטחונה, שלומה, בניין חברה עובדת — לראות חוזן גם בהתנחלות הזאת, ולא להתנער ממנה על רקע שיקולים פוליטיים זרים ולקבוע כאלו היא על חשבון משהו או משהו. זה בעוכרי המצפון הציוני והמצפן הציוני, ואסור שנאבד את המצפן ההתיישבותי של ההתנחלות, שהוא אולי אחד האתגרים הלאומיים שאנחנו מציבים בפני הנוער, בפני העולים, בפני אוכלוסיות אחרות בארץ. נלך לאזורים האלה גם להראות כהם התיישבות חדשה וגם להבטיח את גבולות המדינה ואת ביטחונה של ישראל. אסור שתעשה מה דגל כפי שאתם עושים, שלא לדבר על זה שאתם מפרחים סממאות וכוכבים, ונעזית רק בחלק מהעובדות.

זה נכון גם בחינוך. ראו את מכני החינוך שלומדים בהם היום ביהודה, ובשומרון, אלה הם האזורים היחידים שיש בהם היום משמרת שנייה. אלה הם האזורים היחידים — ואני מכיר את מכני החינוך, אני מכיר אותם גם דרך עובדי הכספים וגם דרך הביקורים ביישובים — שיש בהם עדיין קרוונים ומבנים שאני מתבייש לספר עליהם. אבל כך מתחילים. ולמרות כל זאת יש נכונות ללכת לשם.

נכון, בגליל ובנגב יש אלפי דירות ריקות. בכל יהודה ושומרון יש 100 דירות בבניינים ריקים, כי העם והנוער העולים רואים בזה אתגר לאומי, מאמינים בזה והולכים לשם.

אבל, נדמה לי, שגם אין חולק על כך שהדבר עדיין לא מצביע על הכרעה אמיתית. אנחנו עדיין סובלים מבעיית יסוד של המשק הישראלי, והיא בעיית מבנה המשק הישראלי. שוב, אין תקדים בעולם המערבי למצב כזה שבו יש אחוז כה גדול של עובדי שירותים לעומת עובדי ייצור. אנחנו עדיין חיים במסגרות שבנינו, שחונקות את המשק הישראלי בכל המגזרים. די אם אצביע על המגזר שאני קרוב אליו, המגזר החקלאי, ואומר לכם מה קורה בארגוני הקניות, במרעצות ייצור, במרכז החקלאי ובתנועות למיניהן. הדבר מצביע על כך שלא השתחררנו מהחול הזה.

אביא לדוגמה מרעצת אחת, ואדבר בפרחים — מרעצת הפרחים. מרעצת הפרחים היא לא מוסד מתכנן, היא לא מוסד משוק, היא לא מוסד מבטיח מחיר מינימום — המוסד המתכנן הוא משרד החקלאות, מינהל התכנון; המוסד המשוק הוא "אגרוסקופ", שגם מבטיח מחיר — ועדיין שנים רבות הייתה גם במרעצת הפרחים וגם ב"אגרוסקופ" מערכת חשבונות כפולה: פה מערכת חשבונות, שם מערכת חשבונות; פה גזכרות, שם גזכרות. מרעצת הפרחים רצתה להתיימר ולנהל כתיארוחה מתל-אביב ונכשלה בכך, והחקלאים והממשלה שילמו את המחיר; גם הממשלה. בשנה אחת, כשיצאו הפרחים היה בסך 83 מיליון דולר, הורמנו 24 מיליון דולר מענק דרך קניית מניות ב"אגרוסקופ" וקניית כתיארוחה עליידי "מבני תעשייה", והאנכרוניזם הזה ממשיך.

שבת וייס (המערך):
בארץ יש חמש רשויות שמטפלות בנכים.

יגאל כהן (הליכוד):
גם בנכים.

מדברים האלה הם בעוכרי החברה הישראלית והמשק הישראלי. לא התנערנו מהם, ולממשלת האחדות הלאומית לא היה די רצון להכין שבלי שינוי מבנה המשק בכל המגזרים — בחינוך, בכריאות, בחקלאות — אי-אפשר לשנות. הכאתי דוגמה אחת. אני יכול להרבות בדוגמאות מכל מגזר ומגזר.

אנינו צריכים לשכוח שסייעה לחוכנית הכלכלית ירדת מחירי האנרגיה. ירדת מחירי הגרעינים וחומרי הגלם. הירידות היו משמעותיות מאוד. המחירים לא ירדו לאורך זמן. הם נעצרו כבר השנה, אפילו עלו קצת, וכל ההישגים האלה, כלי שנשנו את בעיות הסיפור של המשק הישראלי, יהיו כלא היו. אסור שנישן על זרי דפנה ונטפח אחד על שכם השני. את זה לא השגנו, עם זה הממשלה עדיין צריכה להתמודד. אני מקווה שהיא תתחיל לעשות זאת.

ואחרון אחרון — לגבי המדיניות במישור המדיני הביטחוני. שמחתי לשמוע את שמעון פרס אומר: אנחנו צריכים לדאוג לארץ-ישראל כולה. משום-מה הוא דיבר רק על הגליל ועל הנגב, ואני הייתי משווה את זה למי שעוסק בדגליים ובראש ואינו עוסק בגוף. לפי דעתי, בכך אתה מחטיא את המטרה. לבה של ארץ-ישראל, מרכז שלומה וביטחונה, הוא גם ביהודה ובשומרון ובמרעצת-עזה, וראש ממשלה וממשלה, שאינם רואים בתור אחד היעדים הלאומיים שלהם גם את הבטחת הביטחון וההתנחלות באותם אזורים, מחטיאים את המטרה. לא באתי הנה לעשות חשבונות קטנים. נעשו גדולות ונצורות עליידי הממשלה, גם בגליל, בשבע ובשמונה ובשבע השנים האחרונות — המצפים והמצפורים והיישובים החדשים כאזור שגב, רק לפני שבוע הייתי ביישוב חדש, שמדובר שהוא יהיה היישוב הקהילתי הגדול בגליל — גבעת-האלה. ראיתי מאות משפחות שבאות לשם דווקא מאזור המפרץ וחופה ומאזורים עירוניים עופים, ואני מתברך בכך.

שבמוקדם או במאוחר, אם הפוליטיקאים לא יבינו את זה, העם יבין את זה.

תודה רבה. אני מאחל הצלחה להמשך קיומה של ממשלת האחדות הלאומית.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה.

ד. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

כמו כן הונחו הצעת חוק לחיקוק פקודת מס הכנסה (מס' 71), התשמ"ז — 1986, והצעת חוק הבנקאות (רישוי) (חיקוק), התשמ"ז — 1986, שהחזירה ועדת הכספים לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה.

ה. הודעת הממשלה על המצב המדיני דיון — המשך

יעדים לאומיים שהחזירו לנו לא רק את מעמדנו וכבודנו בעולם אלא בעיקר את כבודנו בעיני עצמנו. הממשלה בראשותו שחררה אותנו מהרפתקה מסוכנת כלבנון; ייצבה מחדש את כלכלתנו; חסמה את האינפלציה; החזירה את היציבות והיזקרה למטבע הישראלי; הפיחה רוח חיים בשלוש הגוסס עם מצרים; פרצה פרוצת חשובות בחומת האיבה וההתנכרות הערבית; החלישה את אש"ף; פתחה מסילות להידברות עם ירדן והפלשתינים ושיפרה לבלי היכר את מעמדנו הבין-לאומי. ברוב המקרים השיגה זאת הממשלה תוך ביקורת והתנגדות מספסלי הימין ותוך גלגול וצינויות מספסלי השמאל.

אינני רוצה להתפלמס בדברי אלה, אך, חבר הכנסת מרדור, שמעתיך אומר בנאומו היום, שראש הממשלה שבח להתחלק עם הליכוד בהישגים הכלכליים. רק מתוך הגיונות לא הזכיר ראש הממשלה שמרבית שרי הליכוד הצביעו נגד התוכנית הכלכלית, ואותו דבר היה בעניין הוצאה מלבנון. על אף קשיים אלה כיוון ראש הממשלה את מאמציו ליצור, מבית — יציבות כלכלית וחברתית מול כלכלה שלוחת רסן ומתיחות חברתית; ומחוץ — בניית קואליציה של הידברות ושלוש במרחב מול קואליציית הסירוב והמלחמה במרחב.

לעתים נעלמה המטרה העיקרית מעיני המבקרים שהחלו נטפלים למהלך טקטי זה או זה במקום לבחון את המטרה.

כדי להגיע לפריצת דרך בנושא הפלשתיני יש לשלב את ירדן בתהליך המשא-ומתן, לא מפני שמישהו דוגל באופציה ירדנית או מישהו אחר מאוהב בבית-האשמי, אלא מפני שירדן מעורבת גיאוגרפית, דמוגרפית, פוליטית והיסטורית בנושא הפלשתיני. ירדן יושבת על 4/5 מהשטח המקורי של פלשתינה, מרבית חושביה הם ערבים פלשתינים, רבת-עמון היא למעשה העיר הפלשתינית הגדולה בעולם, ראש ממשלתה הוא פלשתיני, מרבית שריה ומחצית חברי הפרלמנט שלה הם פלשתינים. כל הערכים הפלשתינים חושבי יהודה ושומרון הם נתינים ירדנים, אין כל אפשרות, חברי הכנסת, ואין כל הגיון לנסות לפתור את הבעיה הפלשתינית ללא שילובה של ירדן במשא-ומתן ובפתרון.

אני קורא לממשלת האחדות הלאומית להמשיך להרים את הרגלים שלנו, והרגלים הם גם של הגברת האחדות בעם. השגנו הישגים גדולים בממשלה הזאת, גם בתחום הכראת הכלכלה ושינוי מבנה המשק, אבל גם בתחום ההתיישבות וההתנחלות בכל חלקי ארץ-ישראל. ביטחונה ושלומה וגבולותיה של מדינת ישראל הם מעניינו של כל המחנה הציוני, ואני בטוח

היו"ר ח' גרוסמן:

הודעה למזכיר הכנסת, ואחריו — רשות הדיבור לחבר הכנסת שמחה דיניץ.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הונחה היום על שולחן הכנסת, לקריאה ראשונה מטעם הממשלה, הצעת חוק הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו, התשמ"ז — 1986.

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת שמחה דיניץ, בבקשה.

שמחה דיניץ (המערך):

גברתי היושב-ראש, כנסת נכבדה, סקירת הישגיה של הממשלה בראשות שמעון פרס דרושה לנו לא רק לשם סיפוק עצמי, כדי לברך את מי שעמד בראשה — אם כי כימינו אלה אין להקל ראש גם בכגון אלה — אלא חשבון-נפש זה דרוש לנו בעיקר כדי לקבוע את המשימות העומדות בפנינו ולהתוות את דרכנו בהתאם. תהליך מדיני וגם תהליך כלכלי אינם משועבדים בצורה מלאכותית ללוח השנה או ללוח הרוטציה. תהליך הוא תוצאה של מאמצים אינפורמליים, המקדמים את היעדים הלאומיים-צדד אחד צדד עד להשגתם, אולי תרומתה הגדולה החשובה ביותר של הממשלה היתה בכך שראש הממשלה השכיל להבין את הקשר האינטגרטיבי הקיים בין המרכיבים השונים של העוצמה הלאומית. הוא היה ער לכך שעוצמתה של אומה אינה נמדדת רק בכוחה הצבאי אלא במכלול היסודות היוצרים יחדיו את יכולתה של המדינה להתמודד עם בעיות השעה ואתגרי העתיד.

בנוסף על עוצמתה הצבאית והבטחת ביטחונה, שהיא בבחינת מושכל ראשון, חייבת המדינה לעצור לקראת עצמאות כלכלית, הקטנת תלותה בגורמי חוץ, יכולת טכנולוגית ומדעית גבוהה, רמת חינוך נאותה, שתחת חברתית בריאה, קשרים בין-לאומיים מסועפים, מעמד איתן בוירה הבין-לאומית, ומעל לכול — חתירה מתמדת לשלוש. רק צירוף זה של כל הגורמים הללו יכול להביא את המוטיבציה הנכונה ואת העוצמה הדרושה כדי להרחיע מפני מלחמה ולנהל משא-ומתן על שלום. רק פעולה לקידום כל המטרות הללו תעשה את מדינת ישראל לא רק למדינה שכדאי למות בשבילה אלא גם לחברה שכדאי לחיות בשבילה.

במשך שנתיים ימים הצליח ראש הממשלה להחזיר לעם את סדר העדיפויות הנכון, לשחרר את המאויים החבויים שדוכאו וסורסו ועוותו, לקרוא דרור לכשרונות וליוזמות שהוטו לאפיקי סרק ולהרפתקאות מסוכנות ולכונון להשגת

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה. חברי הכנסת, כזה תם הדיון. אדוני ראש הממשלה, בבקשה להשיב. אם אתה רוצה בכך.

ראש הממשלה ש' פרס:

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה להשיב לאחדים מהמשתתפים, ועד כמה שאפשר אעשה זאת בקיצור נמרץ.

אני רוצה להתחיל בחבר הכנסת יאיר צבן, ראשון הדוברים. הוא שאל שאלה מעניינת מאוד: האם ילכו הפלשתינים למשאומתן מעורפל? כלומר, הם צריכים ללכת למשאומתן שיש עמו ודאות, אנחנו צריכים ללכת למשאומתן מעורפל. מדוע? אני לא מבין. איני מבין את הגיונו. איני מבין את הצעתו. אני לא מציע, שום, ערפל. הפלשתינים והירדנים יילכו לפי עמדותיהם, אנחנו נלך לפי עמדותינו. אני, איני מבין, לעולם לא ארד לסוף דעתו של חבר הכנסת יאיר צבן או של חבריו. מה הם רוצים שנגיד, שאם תבואו למשאומתן — או מה? נקים מדינה פלשתינית? נחזור לגבולות 1967? מדוע? מה כן? מה זה חוסר ערפל? כשאנו אומרים שהננו מוכנים למשאומתן בתנאים של שוויון, ללא דעות קדומות, ללא הכתבה — מדוע זה ערפל? מדוע כל הזמן מנסים להטיל את הonus עלינו? כאשר, אני רוצה להגיד, קרו דברים, ולא נכון לקרוא להם יחסי ציבור, אבל גם אם נקרא לכך יחסי ציבור, ככלל, הכול זה יחסי ציבור. יציאה מלבנון היא יחסי ציבור? ירידת הטרור בשטחים היא יחסי ציבור? הסדר עם מצרים הוא יחסי ציבור? אבל מעניין מאוד שדווקא עכשיו, כשאש"ף נמצא בשפל המדרגה, בשיא חולשתו, לא בעינינו אלא בעיני העולם הערבי — מה נגיד להם? איזה ערפל אתה רוצה שנפזר?

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

כשהם היו בשיא עוצמתם אמרנו שהם בשיא עוצמתם.

ראש הממשלה ש' פרס:

אני לא רציתי אותם לא בשיא עוצמתם, ואיני מצטער שהם בשיא חולשתם. אני לי טענות לאש"ף. אני מעולם לא האמנתי שהוא פרטנו. גם היום איני מאמין שהוא פרטנו. איני מבין מדוע חבר הכנסת יאיר צבן צריך לטעון שהפלשתינים צריכים להשתחרר מערפל, להופיע כאור גדול ואנחנו בערפל. מדוע? מדוע אי אפשר להופיע בחור צדדים שונים? איזה ערפל אתה רוצה שנפזר להם? אנחנו אומרים: תבואו למשאומתן בתנאים דומים, בלי תנאים מוקדמים. אגב, ירדן מסכימה לזה, מצרים מסכימה לזה. מדוע אתה צריך להתנגד לזה?

יאיר צבן (מפ"ם):

ראש הממשלה ש' פרס:

אני יודע, יאיר — פעם אחת צריך לשאול את השאלות — מה אתם מציעים באמת, ולא ביחסי ציבור ולא בטשטוש. שאל אותי פקיד סובייטי חשוב: מה דעתך על הגדרה עצמית? אמרתי: הגדרה עצמית, אני בעד — כשיש עם אחד על ארץ אחת. שאלתי אותו: מה דעתך אתה, כשיש שני עמים על ארץ אחת? רק לאחד מגיעה הגדרה עצמית, לשניים הגדרה עצמית?

יאיר צבן (מפ"ם):

לשניים.

ראש הממשלה ש' פרס:

אז במקמפ־דייוויד הוסכם, שגם הפלשתינים ישתתפו

במשך שנים חיבל אש"ף בכל ניסיון לפתור את הבעיה. בתחילה מחוץ עמדת כוח ואחר־כך מעמדת חולשה, ניסה ערפאת לחבל בכל ניסיון להגיע לפתרון צודק של הבעיה. שלמות ארגונו והמשך שליטתו בו היו חשובים לו יותר מפתרון הבעיה. הוא השתמש בכל כך הרבה תככים ובכל כך הרבה עורמה עד אשר הצליח להערים על עצמו ופרצופו האמיתי נתגלה גם למנהיגי ירדן ומצרים. ההשתחררות מהטרור האש"ףי ומהווטו הערפאתי היא הצעד הראשון שיכול לאפשר הידברות ירדנית־פלשתינית אותנטית עם ישראל. אך במהלך זה זקוקה ירדן לחיזוק ולגיבוי מצד חלק מארצות ערב ומצד הקהילה הבין־לאומית. ובקשר לזה עלה הרעיון של גיבוי בין־לאומי למהלך המשאומתן הדרגתי. חברי הכנסת, אין ישראל זקוקה לוועידה בין־לאומית או אפילו למטרייה בין־לאומית. ישראל, כתמיד, מוכנה להיכנס למשאומתן ישיר ללא תנאים מוקדמים עם כל אחת ממדינות ערב. מי שזקוק לגיבוי הבין־לאומי היא ירדן, ותומכת בזה מצרים. כדי להקל עליה את הכניסה למשאומתן עם ישראל.

מי שמציב את הוועידה הבין־לאומית כמטרה — מערב את הכלי עם היעד, את האמצעי עם המטרה. היעד היה ונשאר משאומתן ישיר ללא תנאים וללא כפייה. הגיבוי הבין־לאומי, שעליו הסכימה ישראל, מטרותו היא לשמש פורום פתיחה למשאומתן ישיר דו־צדדי בין ישראל ובין מדינות ערב, ולא פורום שבא במקום משאומתן ישיר או פורום בעל כוח כפייה. גם להשתתפות בפורום כזה, פותח, הציבה ישראל תנאים ברורים: אין יכולות להשתתף בו אותן חברות קבועות של מועצת הביטחון שאין להן יחסים דיפלומטיים עם ישראל. יתירה מזו, כל עוד לא חשנה ברית־המועצות את גישתה ליהודים ותתיר עלייה לישראל — אין היא בתי־שיח בפורום כזה. ואם עומדת ישראל בפני הכרירה האם לקבל בישראל כמה עשרות דיפלומטים מברית־המועצות או כמה עשרות אלפי יהודים מברית־המועצות, ישראל מעדיפה לקבל אליה עשרות אלפי יהודים.

ההבדל היחיד, בגישה לוועידה הבין־לאומית, חברי הכנסת, הוא שכבוד ממשלות בראשות הליכוד היו בעבר מוכנות לוועידה כזאת, ללא תנאים מוקדמים. הרי הממשלה בראשות פרס העמידה תנאים ברורים הן לגבי ההשתתפות בה והן לגבי תפקידה של ועידה כזאת, שאין בה תחליף למשאומתן ישיר ואין לה זכות כפייה או פסילה לגבי ההסכמים שיושגו ישירות בין הצדדים.

חברי הכנסת, הדרך להשגת היעדים הלאומיים שלנו עדיין לפנינו. המבחן שעומד בפנינו הוא האם נמשיך לגייס את כל מרצנו, משאבינו ותבונתנו כדי להשיג יעדים אלה, או נחרק על חיי שעה? האם נרד לזנק מעל המשוכות העומדות בדרךנו, להתקדם מהבסיס האיתן שהציב לנו ראש הממשלה היוצא לעבר המטרה, או שנשקוט על שמרנו? האם נרד להפוך את הציבות הכלכלית שהושגה למנוף לצמיחה משקית ולעצמאות כלכלית? האם נמשיך לחקן את העיוותים בחברתנו כדי לעשותה חברה בריאה וחסינה? האם נמשיך לבצר את כוחנו כדי להרתיע כל אורב ומתנכל? האם נמשיך לחתור, להיאבק, לחפש נתיבות לשלום חוך עמידה על תביעותינו היסודיות? האם תצא מישראל הכשורה לאחינו היהודים להצטרף אלינו בהגשמת חזון הצינו?

כמשימות אלו, חברי הכנסת, תיבחן ממשלת ההמשך. ומי ייתן ויהיו שנותיה האחרונות ראיות לשנותיה הראשונות.

חוכרת מ"ב, ישיבה רמ"ד

— הורעת הממשלה על המצב המדיני (דיון) —

בשכילי. אינני יודע אם הערכים יצאו מהערפל, אבל אנחנו יצאנו מהערפל. אינני יודע אם זה מה שמציע חבר הכנסת יאיר צבן. לצאת מערפל כזה — גבולות 1967, חלוקת ירושלים?

יאיר צבן (מפ"ם):

— — —

ראש הממשלה ש' פרס:

תבוא לשולחן המשאומתן ותציע. מדוע אתה צריך להציע מראש, לפני שמתחיל המשאומתן? מדוע אין לנו הזכות האלמנטרית לבוא עם העמדות שלנו? מדוע צריך לבוא לשולחן המשאומתן עם עמדות לא שלנו?

עכשיו אני רוצה לומר לחבר הכנסת יאיר צבן — — —

יקטור שטייט (מפ"ם):

סלח לי, אדוני ראש הממשלה, מה הציעו לסאדאת לפני התחלת המשאומתן? מה הציעו לו מראש — — —

ראש הממשלה ש' פרס:

אינני כותב היסטוריה ואינני רוצה להשיב על השאלה הזאת, אבל כדי להיות ישר וגלוי אני מודה שהמצב בסניף שונה מהמצב ביהודה ושומרון.

יעקב זאק אמיר (המערך):

כל הכבוד.

ראש הממשלה ש' פרס:

מה, אני אסתיר דברים? ואם אני, סיני ויהודה ושומרון זה היינו הך? מה אני יכול לעשות? אני לא בורח מעובדות, אני מתמודד אתן.

אלעזר גרנט (מפ"ם):

— — —

ראש הממשלה ש' פרס:

מה אתה צועק? תשובתי היא כדלקמן: כראש ממשלה האחדות הלאומית — לא, אין לי מנדט; כראש מפלגת העבודה — כן. כראש ממשלת האחדות הלאומית — אינני מסתיר שום דבר — — —

מחמד ותר (מפ"ם):

בתור מה פעלת?

ראש הממשלה ש' פרס:

פעלתי במסגרת ההסכם הקואליציוני, ואני יודע שאם נבוא לשולחן המשאומתן, יכול להיות שלא יהיה אפשר לקיים ממשלת אחדות לאומית. אינני מסתיר זאת. אני אומר: יש קטע עד המשאומתן שאפשר ללכת יחד. יכול להיות שבקטע הבא לא יהיה אפשר ללכת יחד.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

למה לא הגעת לשולחן המשאומתן?

ראש הממשלה ש' פרס:

למה לא הגעת? זו שאלה טובה מאוד. אתה יודע למה, יוסי? מפני שערפאת לא מסתדר עם חוסיין. קודם כול שיסתדר אתו, ה"בייבי" הידוע והיפה הזה. חוסיין וערפאת ניהלו משאומתן. מי שכר את המשאומתן, ממשלת האחדות הלאומית? מי שכר? ערפאת התאכסן בסוריה. מי זרק אותו משם, ממשלת האחדות הלאומית?

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אתה הולך למשאומתן עם — — —

ראש הממשלה ש' פרס:

ערפאת היה בתוניס. עכשיו סילקו אותו. מי סילק אותו?

כהגדרת עתידם שלהם. מה אתה רוצה, להוריד את ה"גם", שרק הם יקבעו? אני רוצה לשמוע פעם אחת דברים ברורים מפי מפ"ם. מה אתם מציעים?

אלעזר גרנט (מפ"ם):

הגדרה עצמית דו־צדדית, הדדית.

ראש הממשלה ש' פרס:

הגדרה עצמית דו־צדדית זה ערפל. חבר הכנסת אלעזר גרנט, אתה מציע ערפל דו־צדדי, זה מה שאתה מציע.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אם זה ערפל, למה אתה לא מסכים?

ראש הממשלה ש' פרס:

אני לא בעד ערפל, אני לא מצדיק ערפל. אני מציע דברים ברורים. יוסי, אתה יודע את חולשתך, מפני שאם ילחצו אותך לקיר וישאלו: 1967 — כן או לא — — —

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

כן.

ראש הממשלה ש' פרס:

ירושלים, לחלק, כן או לא — — —

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

כן.

ראש הממשלה ש' פרס:

לחלק את ירושלים? יפה. העם יצא מערפל גדול. הדעה עכשיו בהירה, בהירה מאוד.

קריאות:

— — —

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

שאם לא כן לא יהיה שלום.

ראש הממשלה ש' פרס:

מדוע? שלום זה רק אם תקבל חתיבת פלשתיני?

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —

ראש הממשלה ש' פרס:

וכאשר ירושלים היתה מתחלקת, היה שלום? כאשר הגדה היתה בידי הפלשתינים הירדנים, היה שלום?

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת יוסי שריד, אבקש לא להפריע.

ראש הממשלה ש' פרס:

סלח לי. סוף סוף הבהרת את עמדתך, תפסיל את שרוליק ולך לאסוף רוב בעם.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —

ראש הממשלה ש' פרס:

על ירושלים אני שומע בפעם הראשונה.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

שמעת זאת הרבה פעמים.

ראש הממשלה ש' פרס:

זו פעם ראשונה שאני שומע זאת על ירושלים. זה חידוש

ראש הממשלה ש' פרס:

יש היום בארץ 750,000 בעלי רכב. זה רק לעשירים? יש 700,000 טלוויזיות. זה רק לעשירים? יש בארץ רעב? נכון שהשכר נמוך. אבל כשמחזקים את כוח הקנייה של השקל, אני רוצה להבין. האם זה שיקול חברתי או לא שיקול חברתי?

אני רוצה לשאול עוד: העובדה שלא השתמשנו בצורים ביחסי עבודה, כפי שכאן אמר בטעות חבר הכנסת וירשובסקי, האם היה זה שיקול חברתי או לא? האם העובדה שעובדים יד ביד עם ההסתדרות על בסיס של כבוד הדדי והסכמה, האם זה שיקול חברתי או לא?

אני זוכר גם את בעיית השיכון. היום היא פחות אקוטית. האם אלה הם שיקולים חברתיים? אני רוצה להבין.

לפי דעתי, כאשר מורידים אינפלציה, מקטינים אבטלה, מעלים את כוח הקנייה של השקל, עובדים עם נציגי העובדים, עם ההסתדרות, באופן מכובד — אלה הם שיקולים חברתיים.

אשר לתזמורת, אני מצטער, קרילוב קורא לזה תזמורת, אני חשבתי שאתה קורא לזה פלורליזם. אני לא יודע את מי אתה משווה לחומר ואת מי אתה משווה לעז.

יאיר צבן (מפ"ם):

— — — זכות הגדרה עצמית.

אלעזר גרנט (מפ"ם):

ראש הממשלה ש' פרס:

יפה. זה נוגע גם לאופוזיציה? יפה, או צריך לחפש את העזים ואת החמורים ואת התיישים בכל המקומות.

אהוד אולמרט (הליכוד):

את השפנים. כולם שם.

ראש הממשלה ש' פרס:

את השפנים בכל המקומות, למה רק בממשלה? אם הכנסת דומה לנן-חיות במשל של קרילוב, תכתוב שירים. איזה מין השוואות הן אלה?

אני רוצה להגיד לחבר הכנסת דן מרידור, וברוך כלל אני מכבד אותך, שהיום הוא נשאר נאום מעוות וקרא לזה ראייה מאוזנת. אני מצטער מאוד שאדם כל כך אינטליגנטי כמו דן מרידור עשה כן צייק-צ'ק חשבון של כל מה שקרה. חשמעו מה שהוא אומר: אנחנו הצלחנו להכריא את הכלכלה מפני שמצאנו פנטז — להצמיד את השקל לדולר. נגמר העניין. פתרנו את הבעיות. איזה מין תפיסה. זה לא מתאים לאדם ממשפחה כלכלית.

אני רוצה לשאול: אלמלא הסכימה ההסתדרות — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הוא שייך ל — — — אחר.

ראש הממשלה ש' פרס:

אני יודע בדיוק מה שאני אומר, ואני לא צריך להגיד יותר.

אילו לא הסכימה ההסתדרות לעכב את השכר, האם היתה האינפלציה יורדת? אילו לא צמצמו שר הביטחון, שר החינוך, שר הכריאות, שר העבודה והרווחה, שר השיכון ושר החקלאות את הוצאות המשרדים שלהם — האם היתה האינפלציה יורדת?

אהוד אולמרט (הליכוד):

גם שר האוצר עשה משהו.

— התוניסאים. העולם הערבי כל כך אוהב את אש"ף, עד שכל מדינה רוצה אש"ף משלה. מפני שאינם רוצים לשרת את אש"ף הם רוצים שאש"ף ישרת אותם, ולכן יש כל מיני אש"פים: אבו-מוסא, אבו-זעין, ערפאת, וכל אחד מקים לו אש"ף. מרוע לא?

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

עכשיו יש אחד.

ראש הממשלה ש' פרס:

זה חלום, זה חלום רוסי.

היו"ר ח' גרוסמן:

חברי הכנסת, אני מבקשת לא להפריע. אי-אפשר שתפסיקו את ראש הממשלה אחרי כל משפט.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

ראש הממשלה ש' פרס:

אני באמת מכבד את חבר הכנסת יאיר צבן, בעיקר את כושר הביטוי שלו, אם כי יש לי מכתב ממנו, שבו הוא אמר שהתוכנית הכלכלית תיכשל והוא יתפטר מן הכנסת, אבל אני שמח שהתוכנית הכלכלית לא נכשלה ויאיר צבן נשאר חבר הכנסת. אין לי טענות.

יאיר צבן (מפ"ם):

למה לך להסתכן? יש לי מכתב אחר — — —

ראש הממשלה ש' פרס:

אבל אני רוצה באמת לשאול: האומנם התוכנית הכלכלית נעדרת מרכיבים חברתיים?

יאיר צבן (מפ"ם):

לא, כלכליים.

ראש הממשלה ש' פרס:

אני לא שאלתי אותך. את דעתך שמעתי, אני מתווכח אתה. אינני יודע למה אתה קורא "תנאים כלכליים". לדעתי, דבר לא הרס את החברה יותר מן האינפלציה. יכול להיות שבעיניך זה איננו תנאי כלכלי. אנשים רבים איבדו את ממונם, אנשים רבים איבדו את אמונם, איש לא ידע להבדיל בין ימינו לשמאלו. הסתכנו בצורה נוראה. הנפגע העיקרי היה השכיר במדינת ישראל. מרוע אין זה שיקול חברתי? אינני מבין.

שנית, עמים אחרים ניסו לפתור את הבעיות הכלכליות על-ידי אבטלה. אנחנו עמדנו איתן כדי שהאבטלה לא תתפשט. זה שיקול חברתי או לא? נכון שפורמלית יש היום 7.5% מובטלים, אבל, מעשית, מי שעובד בארץ יודע שיש דרישה גוברת לעובדים. הבעיה שיש לנו — ואמרת זאת בדרכי — היא כיסי האבטלה מצד אחד וכיסי המחסור בעובדים מצד אחר.

יאיר צבן (מפ"ם):

יש כיסים מלאים מצד שלישי.

ראש הממשלה ש' פרס:

יש כיסים מלאים מצד שלישי, ותמיד היו כיסים מלאים.

אני רוצה להבין מרוע זה איננו שיקול. אינפלציה איננה שיקול חברתי? אי-התפשטות האבטלה ואי-שחיקת השכר, אלה אינם שיקול חברתי? כוח הקנייה של השקל עלה כ-13%, בניגוד למכתב שכתבת לי. זה לא שיקול חברתי?

יאיר צבן (מפ"ם):

— — — מיליארד דולר.

ראש הממשלה ש' פרס:

גם ראש הממשלה עשה משהו. האם חילקתי ציונים?

אהוד אולמרט (הליכוד):

כל הזמן אנחנו אומרים ראש הממשלה. עכשיו נגיד שר האוצר.

ראש הממשלה ש' פרס:

כל הזמן אתם אומרים אולי מאחורי גבי. אני מדבר כאן היום.

אהוד אולמרט (הליכוד):

אנחנו אומרים זאת בפומבי.

יהושע מצא (הליכוד):

חבר הכנסת דן מרדור אמר זאת בפומבי.

ראש הממשלה ש' פרס:

אתה צודק, אני מבקש את סליחתך. חבר הכנסת דן מרדור אמר שהוא נותן קרדיט לראש הממשלה על נושא אחד, על ההתיישבות ביהודה ובשומרון. הוא מצא לי תפקיד. אני לא אומר שלא. זה היה מאוד אינטליגנטי. מאוד יפה. הוא מברך את ראש הממשלה על ההתיישבות ביהודה ובשומרון. באמת?

דיברתי על חלקו של מודע, אין לי קושי להורות בכך. אבל אני רוצה לשאול אתכם: אילו חס ושלום נכשלה התוכנית הכלכלית, האם הייתם מבקשים שלא אשכח את שר האוצר? אני מכיר את החברים כאן, את נדיבות לבם, את האובייקטיביות שלהם, ואני יודע אל מי הייתם מפנים אצבע. היו אומרים: אחת לא נתת את זה ואחת לא עשית את זה, ואחת ישבת יום ולילה. אני מכיר את הנדיבות.

בני שליטא (הליכוד):

אתם מיניתם את שר האוצר.

ראש הממשלה ש' פרס:

אנחנו גם אמרנו שראשי הממשלה הקודמים לא עסקו בכלכלה, זה נכון, אתה צודק.

אין לי שום רגשי נחיתות ואני לא מחלק נדבות. הצענו תוכנית, הקימונו קואליציה כלכלית ממדרגה ראשונה, ובלעדיה לא שר האוצר ולא ראש הממשלה לא היו מסוגלים להזיז אצבע. ההסתדרות עשתה את אשר עשתה. התעשיינים עשו את אשר עשו. חברי הממשלה עשו את אשר עשו. גם קיבלנו מיליארד וחצי דולר, וחברת הכנסת שולמית אלוני הצביעה על כך כעל כישלון גדול. אחר כך אגע גם בזה.

כן. שלום הגליל, מה זאת אומרת, חבר הכנסת דן מרדור וחבריו כל הזמן תמכו בזה. מדוע לא עשיתם זאת קודם? מדוע היה צריך לשבת שם שלוש שנים, חבר הכנסת דן מרדור? אני יודע מי התנגד לצאת מלבנון, אני יודע איזו אימה הטילו. אני פשוט לא רוצה לציין. בחיין, עשיתם היום מלאכה לא מתאימה לך, לא לרמתך, לא לראייה מאוזנת. אני מודה לך מקרב לב על הקומפלימנט שחילקת לי על ההתיישבות ביהודה ובשומרון, אם כי אהיה הפעם צנוע, וזאת אני אומר לטובת חבר הכנסת וירשובסקי. מתוך 20,000 המתיישבים — 12,000 הם במעלה-אדומים ו-8,000 בשטחים. על כן אני מודה על הקומפלימנט, אבל כנראה זאת ראייה מאוזנת, כפי שאתה הצעת.

אני מבין מה אתה מטיל עלינו כל כך הרבה אימה בוועידה בין-לאומית. קודם כול, כבר היינו שם פעם ויצאנו חיים, בזינבה.

אהוד אולמרט (הליכוד):

יצאנו מהר.

ראש הממשלה ש' פרס:

אני גם משבח מאוד את ראש הממשלה הקודם מר בגין ואת חבר הכנסת אליהו בן-אלישר שישבו במינה-האזו עם הומנה לפלשתינים ולא ש"ף לבוא — — —

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

לא מדויק.

ראש הממשלה ש' פרס:

לא מדויק? — דיין.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

לא מדויק. בגין לא ישב שם. אני ישבתי שם. המשלחת הישראלית סירבה להיכנס כל עוד לא הורד הדגל.

ראש הממשלה ש' פרס:

אבל לוועידה הסכמתם ללכת?

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

בלי שום פלשתינים, ולא הסתמן שום דבר — — —

ראש הממשלה ש' פרס:

לא בלי שום פלשתינים. אני קראתי את ההחלטה. מה הפחד הזה? האם משהו יעלה על הדעת שיימצא כאן חבר כנסת שיסכים שהסובייטים, או אפילו האמריקנים, יחליטו במקומנו? מה הפחד הזה? תיפתח ועידה בין-לאומית, כאשר ירדן אומרת שהמשא-ומתן יהיה בוועדה גיאוגרפית ירדנית-פלשתינית-ישראלית בלא התערבות מבחוץ, בלא כפייה חיצונית. מדוע כל הזמן — הלוא שואפים לדייק — אתה אומר שקונפדרציה ירדנית-פלשתינית מקרבת סכנה של אוכדן השטחים או של הקמת מדינה פלשתינית? לעת עתה מי שהכי התקרב לסכנה הזאת, לפי דעתי, זה הסכם קמפ-דייביד בנושא האוטונומיה. זה הדבר הקרוב ביותר לטיוטה של מדינה פלשתינית. שבסוף הפלשתינים, הירדנים, המצרים והישראלים יצטרכו לקבוע את עתיד הפלשתינים ותוענק אוטונומיה אפילו לתושבים — זו היתה ההתקרבות הפורמלית המרחיקה-לכת ביותר שהיתה אי-פעם.

קונפדרציה לא מוכרחה להיות בין מדינות. קראתי על הקונפדרציה כל מה שאפשר לקרוא. קונפדרציה יכולה להיות בין מדינה לבין מחוז. קונפדרציה איננה חייבת להיות בנויה על ריבונות שווה, או בכלל על ריבונות. יכול להיות כמצב כמו שלנו שבמקום אחד יש ריבונות ובמקום שני אין ריבונות. על כן כל הפחדים האלה, עם הכבוד להם, הם קצת מוגזמים ומצוצים מן האצבע.

אני רוצה להוסיף ולומר, שיש לנו באמת שאלות אחרות. רק קונפדרציה יש לנו? בעיות דמוגרפיות אין לנו? אין לישראל ממה לחשוש?

התרגשתי מאוד למשמע דבריה של חברת הכנסת גאולה כהן, שאני מרחיק את השלום. "chapeau" לאשה המקרבת את השלום על-ידי אי-דיוור על סיני. על-ידי התיישבות בלבנון, זה ממש מקרב את השלום. השלום שומע דבר כזה, הוא מתחיל לרוץ אל חברת הכנסת גאולה כהן. ממש משתגע. הנה יש סוף סוף אשה שמציעה שלום. לא זזים משום מקום, משתלטים על מקומות נוספים בשם הקומה הזקופה, בשם התחייה המיידית, אינסטנט תחייה. אני רוצה להגיד לך, אני לא הייתי מתחרה אתך, יש לך, כנראה, כוח משיכה בלתי-רגיל. מה אני יכול לעשות. השלום משתכר למראה פניך ולשמע דבריך.

כלכלה — שולץ נתן מיליארד וחצי דולר. זה מזכיר לי את הסיכום הכלכלי של חבר הכנסת דן מרדור. כל הכלכלה ניצלה בגלל המיליארד וחצי דולר? אם כי אני לא מזלזל כרשת הביטחון הזאת. שום דבר אחר לא נעשה? שום דבר? אנחנו היחידים שקיבלנו סיוע אמריקני? אנחנו היחידים שקיבלנו סיוע והשתמשנו בו כראוי, כאשר מכל הצדדים מזרימים לערבים, גם מנפט וגם מברית המועצות. מה הכוונה?

אבל אני רוצה להגיד גם לחברת הכנסת שולמית אלוני וגם לחבר הכנסת וירשובסקי: אני יודע ששניכם עורכי־דין, ומה אנחנו, עפר לרגליכם, משפטנים דגולים ממדרגה ראשונה, אין לי טענות. אבל אם מותר גם להעריך משפטנים אחרים, לא רק את שניכם, אני רוצה להגיד, שאחד מאנשי המשפט הנערצים עלי ביותר, ואני חושב שגם על הבית־כולו, זה חיים כהן. כאן קרה מעשה כלעם. ערכ ראש השנה מזמין "על המשמר" את המשפטן ששמו חיים כהן כדי לדון אתו על המצב המשפטי בישראל. אני אחזיל קודם כול בהצהרה כללית שלו: "באשר למעמד המשפט אני חושב שמעמד המשפט בכל האירועים האלה שהיו בשנה האחרונה לא נפגע במאומה. מעמד המשפט פירושו איתלות השופטים, ואיתלות השופטים אינה נפגעת עליידי הצורה שבה מגיבים — — —".

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

ראש הממשלה ש' פרס:

אני יודע שיש לך טענות בעניין השב"כ. קודם כול שואלים אותו על דבריו של חיים צדוק, שאמר ביום מתן החנינה עליידי הנשיא, שזה יום שחור לשלטון החוק, ואומר חיים כהן שזה אינו יום שחור. לא יום אפור ולא יום אדום לשלטון החוק. הוא מתעלם מזה. אבל אחר־כך הוא אומר כאומץ לב, ואני אפילו לא יודע אם אני יכול להזדהות אתו, את הדברים האלה: "לדידי אין ספק, ומעולם לא היה ספק, שיש לנשיא הסמכות הפרסולית המלאה לחון אנשים גם לפני אישומם או הרשעתם. כי אם למנוע שאדם יועמד לדין" — ועכשיו אני מבקש ממך להקשיב, והוא אומר מתי מותר לנשיא למנוע העמדת אנשים לדין: "אלה הם המקרים — שירותי הביטחון או במסגרת פעולה צבאית. אין מקרים אחרים". הוא אומר, בשני מקרים אלה, יותר מאשר במקרים אחרים. הנשיא רשאי לחון או למנוע העמדה לדין. עכשיו הוא אומר דבר, שלי היה הפתעה: "בהיותי יועץ משפטי לממשלה ביקשתי לא אחת מנשיא המדינה להעניק חנינות כאלה לנאשני שירותי הביטחון. אני זוכר שעוד הלכתי בעניין כזה לנשיא ירצמן. היה גם מקרה עם שירותי הביטחון שרק אז הוקמו, הובא אלי עניין שבו נעברה עבירה פלילית, גם כן עניין של זיופים ודיווח שקר. אני לא רציתי להעמיד את האנשים האלה לדין. בכלל חשבתי שאין מקום לטפל בעניין. הלכתי לנשיא, הסכרתי לו והוא קיבל את המלצתי". והוא מוסיף: "מטבע הדברים, אנשי שירותי הביטחון עוברים לפעמים על החוק, והם אינם עוברים על החוק על־מנת לעבור עבירות אלא מפני שהם חושבים, בצדק או שלא בצדק, על כל־פנים בתום לב, שבביטחון המדינה והתפקיד שהם ממלאים כך מחייב אותם".

כל הכבוד לכם. אתם שלטון החוק הבלעדי? המונופוליסטי? אתם שלטון החוק או פירוש של שלטון החוק? מול הפירוש שלכם יש פירושים אחרים. עכשיו אינני מזדהה עם עמדתו של השופט כהן. אבל המונופול הזה, חיים כהן הוא ילד קטן?

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):
הוא היה יועץ משפטי לממשלה.

עכשיו על הנזק החינוכי — חשמנו מה שגאולה כהן אומרת, איזה נזק חינוכי אנחנו גורמים לנוער. נא להקשיב. אנחנו ממנים ראשי ערים ערבים. זה נזק חינוכי? רק קציני צבא צריכים לנהל ערים ערביות? איפה החינוך? אני רוצה להבין, למה את סוף סוף מתחנכת? את אומרת שאנחנו גורמים נזק חינוכי. מה, לערבים אסור שיהיה ראש עיר שלהם? זה נזק חינוכי? זה קירוב השלום? זה קירוב הלבבות?

גאולה כהן (התחיה):

אתה לא מצפה שאני אגיב.

ראש הממשלה ש' פרס:

אני מצטט אותך. את האשמת אותי בשני דברים: שאני גורם נזק חינוכי ושנחנו מזמינים לתצפים, והבאת שלוש דוגמאות לכך. ואני מצטט אותך, גאולה, ככל הכבוד. את אומרת, דוגמה אחת זו טאבה. אני רוצה להבין, על טאבה לא היה הסכם בקמפ־דייוויד? נדמה לי שהתנגדת, מתוך אהבת השלום. אני לא מזלזל. אבל על טאבה לא הסכמו לכוררות? אני לא מבין, רק את הרוטציה צריך לקיים. הסכמים אחרים? לא? הכנסת התחייבה, היא צריכה לקיים.

אהוד אולמרט (הליכוד):

ראש הממשלה ש' פרס:

הדבר השני שאמרת, קחו ראשי ערים ערבים. איזה פשע זה? אני לא מבין. אילו לתצפים את מזמינה? מי בכלל לוחץ עלייך? זה שנה או שנתיים שאין לתצפים על מדינת ישראל. יש טרור, ברוך השם, אין מאשימים את ישראל. אף אחד איננו מאשים אותנו. למה את חיה כל כך תחת לחץ? השתחררי מהלחץ. גאולה, למה את כל כך לחוצה? מי לוחץ עלייך, בשם אלוהים?

גאולה כהן (התחיה):

אתה לוחץ על עצמך. אתה לוחץ עליך מבפנים לרוץ, לוותר.

ראש הממשלה ש' פרס:

תסלחי לי, אני פועל לפי השקפתי. מי לוחץ עלייך?

אברהם כ"ץ־עוז (המערך):

דינאלה לוחצת עלייך.

ראש הממשלה ש' פרס:

אני לא מכיר אחד. אפילו סאדאת אמר עלייך דברים יפים, וציטטתי לך אותם. אף אחד איננו לוחץ עלייך. אבל זה שאני רוצה מדינה יהודית זה לחץ? זו בחירה מרצון. זה לא גורם נזק חינוכי, להיפך, זה מציל את העם היהודי.

ועידה בין־לאומית — הלכנו לפורומים בין־לאומיים שונים, באו"ם, במקומות אחרים. אז מה? הם לוחצים עלינו? אנחנו עומדים בלחץ הזה.

אני רוצה להעיר הערות אחדות לדבריה של חברת הכנסת שולמית אלוני. מלבנו ירצו ויצאים באופן אוטומטי — אני זוכר את הדיונים שהיו ערב הקמת הממשלה הזאת, את הוויכוח שהיה לנו עם חברינו ממפ"ם וגם עם חברינו מר"צ. אני זוכר את אחד המנהיגים שאני מאוד מכבד, ממפ"ם, שאמר שרק בשביל להוציא את צה"ל מלבנון, רק בשביל זה כדאי להקים ממשלת אחדות לאומית; רק בשביל זה. פתאום זה אוטומטי. חבר הכנסת וירשובסקי עשה אפילו איזה חרח על כך שכל ממשלה הייתה יוצאת מלבנון. אני מעריך את האוטומטיות ואת המכניות הזאת. אני יודע שבממשלה שאני חבר בה היה ויכוח נוקב בעניין הזה.

מרדכי וירשובסקי (שינור — מפלגת המרכז):
בעניין זה לא היתה שום דילמה.

ראש הממשלה ש' פרס:
אנחנו מנינו את הוועדה לעניין רשות מניות הבנקים לפי החוק ופעלנו לפי החוק. אתה לא פרשן של הממשלה. יש לך דעה משלך. כל הכבוד לה, היא אינה היחידה. לא הכוונה ודאי לא היחידה הצודקת.

מרדכי וירשובסקי (שינור — מפלגת המרכז):

ראש הממשלה ש' פרס:
אני מכיר את חבר הכנסת מתתיהו פלד מימים אחרים, כאשר הוא היה אלון בצבא. ישבתי היום ושמעתי אותו ולא האמנתי למשמע אחני. כאמת לא האמנתי, שהוא נסע לאמריקה להסביר שאין הבדל בין סוריה לבין ישראל: כאן יש טרוריסטים ושם יש טרוריסטים.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
לא זאת אמרתי.

ראש הממשלה ש' פרס:
סוריה וישראל — אותו דבר?

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
זוהי השאלה ששואלים אחרים.

ראש הממשלה ש' פרס:
אבל אמרת שלא ידעת את התשובה. הסכמת אתה. אתה מסכים שסוריה וישראל הן אותו דבר? הדיקטטורה הקשה, האכזרית — שאל את האנשים שלנו שחזרו מהשבי בסוריה. סוריה וישראל הן היינו הך בעיניך? כאן יש טרוריסטים, נכון, גם אנשים יהודים עסקו בטרור, הם יושבים בבית הסוהר לאחר משפט בלתי חלף. איך אתה מעז להעלות זאת על דל שפתיך? ואכזרינדיאל מועמד למשפט כמו טרוריסטים יהודים? האם אסאד אמר לו מלה? אסאד הרי שר שירי תהילה למתאבדים שבאים ומפוצצים עצמם על ילדים. איך יודע את ההבדל? מומחה לספרות הערבית, מומחה לתולדות ישראל. כך אתה מדבר מעל במה זאת?

נגע מאוד ללבי שהאשמת את ירדן בכך שהיא מנסה להשפיע כגורם במצעות פספורטים וכספים. תגיד לי, זה כל כך זר לתנועתך? האם אתם לא משתמשים בכספים? ואינני רוצה להגיד כאלו.

גאולה כהן (התחיה):
תגיד. חשוב שהעם יידע.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
זו השמעה חסרת שחר.

ראש הממשלה ש' פרס:
אני רק שאלתי שאלה. אתה תענה את התשובות. אינני רוצה להגיד שהיות שלפי דעתך אין הבדל בין סוריה לבין ישראל — — —

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
מבחינת האחריות — — —

ראש הממשלה ש' פרס:
אני רוצה לומר לך, שיש הבדל אחד. בסוריה, מי שהיה נואם נאום כזה, זה היה נאומי האחרון.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
זה היה מנחם אותך?

ראש הממשלה ש' פרס:

הוא היה יועץ משפטי. הוא נחשב לא רק בארץ אלא בעולם לא רק לגאון בתחום המשפט אלא לאדם אמיץ ודובר אמת במצבים הקשים ביותר. אז איזה מונופול יש לכם על שלטון החוק? עם כל הכבוד לכם.

יש הבדל אחד. אני לא חופשי לדבר כמוכם. אני קובע במצפון נקי — לא הופר שום חוק, ובעניין הדיבורים האלה שהיו עוד באמצע, בקריאת ביניים, שומיר סולק לפני שהוא קיבל החלטות — זמיר קיבל החלטה, לאחר ויכוח אחר. למסור את החקירה למשטרה. הוא לא פוטר, הוא גם לא היה מפוטר אילולא אמר שהוא רוצה ללכת.

לא נפגע שלטון החוק, נפגע פירוש מסוים. קראתי את החוברת של שלושת השופטים העליונים — אחד הרוקומנטים הראויים לתהילה מבחינת הרמה, הרצינות, המצפון. היו חילוקי דעות ביניהם. קראתי את דעתה של השופטת הגברת מרים כץ-פורת. היא מצביעה על הדילמה. אצלכם חיים ללא דילמות? הכול מרובע, קצוץ, חצוץ, פשוט?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
מי הביא זאת לבית-המשפט, אתה?

ראש הממשלה ש' פרס:
חברת הכנסת שולמית אלוני, בשום מקרה לא הפרתי לא צו של בית-משפט ולא עצה של היועץ המשפטי ברגע שעצתו הפכה להיות מחייבת. עד אז, היתה לי זכות להתווכח אתה, לא זכות — חובה — ומילאתי אותה כגאון, כתנאים לא פשוטים, בעניין שאינני מעורב בו.

אני רוצה להגיד עוד דבר אחד לחבר הכנסת וירשובסקי.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני ראש הממשלה — — —

היור"א נחמיאס:
נא לתת לראש הממשלה להמשיך בדרכיו.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
— — —

היור"א נחמיאס:
מדוע אתה מתפרץ לאחר שביקשתי שלא תעשה כן?

ראש הממשלה ש' פרס:
בעניין ועדת בייסקי, העניין נבדק, ואני רוצה למסור כאן, שהממשלה לא היתה צריכה להסיק מסקנות אישיות אלא לגבי מר רפאל רקנטי כאשר העניין הובא בפניה, וגם אז הודעתי לחברי ולעצמי, שאני אנהג לפי הצעת היועץ המשפטי. ליועץ המשפטי לא היתה בעניין זה המלצה חריג-משמעת, לא לגבי רפאל רקנטי אלא בעניין השימוש בהחלטת הממשלה לגבינו. אינני מסתיר גם שיש לי כבוד למר רפאל רקנטי. אינני שופט. אני מכיר אותו 40 שנה כאדם שהשקיע בארץ ממיטב מרצו ויוזמתו, כאדם רגיש. משפט הוא משפט. המשפט אינו מחייב אותי לשנות את יחסי לאדם. אני מכבד אותו. אינני מתבייש בכך. מותר לי לכבד אנשים לאור רקורד ארוך של מעשיהם. הוא אהב את הארץ ואוהב אותה והקים בה מפעלים מן השורה הראשונה. גם זוהי כף זכות. מדוע אין כף זכות במשפט. יש רק כף חובה? אבל כשזה בא לעניין חוקי, אני מודה שהחוק הוא מעל לכול. שמעתי את היועץ המשפטי והוא לא נתן לי עצה חריג-משמעת. אילו נתן לי עצה חריג-משמעת הייתי מצביע, הודעתי זאת גם לידידו מר רפאל רקנטי. לפי הייעוץ המשפטי. רק אתה, חבר הכנסת וירשובסקי תחליט מה כשר ומה לא כשר במדינת ישראל? האם בחוק אין דילמות?

ראש הממשלה ש' פרס:

כן. אני גאה במשטר שלנו, בכך שאתה תנאם עוד נאום, עוד נאום ועוד נאום.

מתחילו פלר (הרשימה המקדמת לשלום):

מדוע אינך פועל נגד מי שעושה מעשי טרור באמריקה?

ראש הממשלה ש' פרס:

אני מנהל את אמריקה? אתה לא מנהל את רוסיה ואני לא מנהל את אמריקה. אני טענתי שאתה מנהל את רוסיה? אני מכן. נאמר שבאמריקה יש טרור. האם ממשלת האחדות הלאומית אחראית לטרור או למלחמה בטרור באמריקה?

הבר הכנסת ודדיגר, קודם כול, אני מציע לך לא להתלהב כלל מסקרים. לא כדאי לך. אבל ודאי שלא להתלהב מסקרים שנעשים ביהודה ובשומרון. גם הוא בעיני שנמצאו ביהודה ובשומרון 3% שהעזו להגיד. שהם תומכים בחוסין. האם כשנכנס סוקר לבית ביהודה ובשומרון יודעים מי שלח אותו? רק הגברת מינה צמח שולחת לשם סוקרים? ואם הוא יענה תשובה לא נכונה, הוא גם יכול להפסיד את ראשו. לאילו תשובות אתם מצפים שם?

יש סיפור של הסופר האמריקני דמון רניון על ארבעה אנשים ששיחקו בקוביות לא מסומנות. קם אחד מהם ואומר: איך נדע מי מנצח? והוא אחד מהם אקדח ואמר: גינטלמנים, אתם תשיחקו ואני אודיע לכם מי המנצח. זהו סקר ממדרגה ראשונה. כשיש אקדח על השולחן אגיד לך מהן התוצאות. מה אתה מתרגש מזה?

על כן, אני יודע מה רעתי של חושבי יהודה ושומרון. אתה יודע? אני נוטה להאמין שהם רוצים מדינה פלשתינית משלהם. זה לא מפחיע אותי. אילו היו לבד ודאי היו מקימים מדינה כזאת. לא כי כאשר הם היו לבד הם לא הקימו אותה. אניני אומר שהם קיבלו את דעתנו, אנחנו גם לא קיבלנו את דעתם.

חברי הכנסת, יש לנו כשרון לזלזל בכול. בכלכלה עשינו זבנו. חיברנו את השקל לדולר והכלכלה ניצלה. שמענו על זבנו שני. קיבלנו מיליארד וחצי דולר, והכול הסתדר.

אהוד אולמרט (הליכוד):

— — —

ראש הממשלה ש' פרס:

חבר הכנסת אהוד אולמרט, אני מבקש ממך, אינני מקבל זאת. זו היתה שעה גדולה לעם, ומותר גם לחברי הכנסת, מכל הסיעות, להיות קצת יותר נדיבים. גם ציבור העובדים, גם אזרחי ישראל עברו תקופה קשה והגיעו לתוצאות טובות. זה מותר, פוליטיקה אינה בנויה רק על רשעות, צרות עין וצרות אופק. מה זה יחסי ציבור? מעולם לא נהנחה ישראל ממעמד בין-לאומי כזה. אילו יחסי ציבור? — יחסי כלכלה. יחסי מסחר, לא מאשימים אותה בטרור, משתפים אתה פעולה. עומדים לימינה, מה רע בדבר, אני רוצה להבין? מה הפסידו מכך חברי הכנסת. לבד מקצת צנינות פה ושם. ואם יצאו מלבנון, ואם אין טרור בשטחים, ואם יש הסדר עם מצרים — האם כל אלו הם יחסי ציבור? הכול ירד כמו מהשמים? אני מכיר תקופה שבה היתה ישראל מבודדת. לרגע אחד לא אמרתי שאלו הם הישגים שלי או שלי בלבד. אני רואה בזה את הישגי העם. הישגי הכנסת, הישגי הממשלה. לא חילקתי ציננים לשרים, פרט לשר אחד. כלל קיצוץ עמוק שעשה כתוצאה אולי הקיצוץ הכי עמוק שנעשה, ובלי זה קשה היה להבריא את הכלכלה. אבל ככה לזלזל?

אני שופט את ממשלת האחדות הלאומית לפי גדולה. חשאלו אותי, היא גדולה מדי. לפי אורך ישיבותיה — חשאלו אותי, הן ארוכות מדי. לפי הנאומים הנשמעים בישיבות הממשלה — חשאלו אותי, אפשר היה לחסוך קצת. אני מודד אותה בממד היחיד שניתן למדוד — לפי הרקורד. את הרקורד איש לא יכול לקחת ממנה. חשאו את המצב שהיה לפני שנתיים למצב של היום בכל התחומים, גם בתחום החברתי. נכון שערי הפיתוח לא טופלו כראוי הרבה שנים וצריך לחקן את הדבר. נכון שהתקלאות במשבר, אם כי ראיתי את ההערכה החקלאית ובשבילי זה היה חג. נכון שיש בעיות בתעשייה, אם כי יש לישראל תעשייה שהיא בדרגה הראשונה בעולם. אני אומר את כל הדברים האלה לא כדי לרדג מחמאות. אני אומר את כל הדברים האלה כדי ללמוד לקח אחד. והלקח הוא שאפשר לעשות אחרת, על אף כל הקשיים. אפשר שהעם יעלה על מסלול של אמון, של סובלנות, של כבוד הדדי, של סגנון אמיתי, של מאמץ כן, של אמת חיים בלי להיתפס כל פעם לדמגוגיה מימין או לדמגוגיה משמאל. אפשר לעשות מהארץ הזאת ארץ נהדרת מבחינה חברתית, מבחינה משקית. גם אם תהליך השלום לוקח זמן, מוטב שכריחת השלום תימשך זמן מאשר שהמלחמה תקצר אותו.

אדוני היושב-ראש, תודה רבה.

היור' א' נחמיאס:

תודה לאדוני ראש הממשלה, חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצעות סיכום. רשות הדיבור לחברת הכנסת שרה דורון, בבקשה.

שרה דורון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת סיכום לדיון על הודעת הממשלה על המצב המדיני בשם סיעות הליכוד, המערך-יחד-לעם, הסיעה הדתית-הלאומית, ש"ס, אגודת-ישראל, שינוי, אומץ.

הכנסת רשמת את הודעת הממשלה שנמסרה לכנסת על-ידי ראש הממשלה שמעון פרס היום, ד' בתשרי התשמ"ז, 7 באוקטובר 1986, וכן את דברי תשובתו, תודה רבה.

היור' א' נחמיאס:

תודה לחברת הכנסת שרה דורון, רשות הדיבור לחבר הכנסת יוסי שרד, בבקשה.

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, אני מתכוון להגיש את הצעת הסיכום בשם סיעות מפ"ם ור"צ.

1. הכנסת מכינה את דעתה כי ממשלת הליכוד הלאומי לא הביאה לפריצת דרך מדינית, אף כי המורה התיכון היה בשל לפריצה כזאת יותר מאי-פעם.

2. הכנסת מכינה הערכה למאמציו המדיניים של ראש הממשלה שמעון פרס, אך גם מכינה את הצעה על כי מכנה הממשלה ותוכניתה דנו מאמצים אלה לכישלון.

3. הכנסת מסכמת לעצמה כי המדיניות של הממשלה הזאת בשאלה הפלשתינית ובגדה המערבית היתה המשך מדיניות הקיפאון של הממשלות הקודמות, ומבחינה חיי היום-יום בגדה חלה אפילו הרעה.

4. הכנסת רושמת לעצמה כי ימי שלטונה של ממשלת הליכוד הלאומי היו ימים, רעים לשלטון החוק בישראל. טיפולה הכושל של הממשלה בפרשת השב"כ והדחתו של היען המשפטי לממשלה היו הגילויים החמורים ביותר לזלזול בחוק ובמשפט.

חברת מ"ב, ישיבה רמ"ד

— הודעת הממשלה על המצב המדיני (דיון): הודעת הממשלה על צירוף שר נוסף לממשלה בתפקיד השר לענייני דתות —

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מתכבד להביא לפני הבית הצעה מטעם סיעת חר"ש לסיכום הדיון על הודעת ראש הממשלה:

1. הכנסת דוחה את הודעת הממשלה.
2. הכנסת קוראת לממשלה להודיע על נכונותה להשתתף בוועידה הבין-לאומית בחסות האו"ם לכינון שלום צורק, כולל יציב במזרח התיכון. הכנסת קובעת שזו המסגרת היחידה שיכולה להביא לכינון שלום צורק לטובת כל העמים, אשר יהיה מבוסס על נסיגתה של ישראל מכל השטחים שנכבשו מאז יוני 1967 ועל הכרה בזכותו של העם הערבי הפלשתיני להגדרה עצמית ולהקמת מדינתו העצמאית בצד ישראל.

3. הכנסת מביעה את דאגתה נוכח איומי המלחמה נגד סוריה באמתלה שסוריה היא כביכול מרכז טרור. הכנסת קוראת לממשלה להימנע מכל מעשי תוקפנות נגד סוריה ונגד כל מדינה אחרת.

4. הכנסת רואה בחומרה את חתימת ההסכם בדבר הצטרפות ישראל ל"מלחמת הכוכבים" המתוכננת על-ידי ממשל רייגן ומאיימת על עצם קיום האנושות. הכנסת קובעת שהסכם זה יעמיד את ישראל כחוד החנית של הממשל האמריקני נגד ברית-המוצעות ונגד עמי האזור.

היור"א נחמיאס:
תודה לחבר הכנסת צ'רלי ביטון, חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה.

ה צ ב ע

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת צ' ביטון
לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת א' ולדמן
לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת י' שריר לא
נתקבלה.

הצעת הסיכום שהביאה חברת הכנסת ש'
דורון נתקבלה.

היור"א נחמיאס:
חברי הכנסת, ההצעה שהובאה על-ידי חברת הכנסת שרה דורון התקבלה ברוב מכריע.

1. הודעת הממשלה על צירוף שר נוסף לממשלה בתפקיד השר לענייני דתות

אדוני היושב-ראש, ברשותך אני רוצה להגיד כמה מלים. כזה אנחנו נפדרים מחבר הממשלה השר יוסף בורג, ששירת את המדינה במשך 35 שנים רצופות. את אשר היה לי להגיד אמרתי בישיבת הממשלה. אני רק רוצה לציין שהשר בורג היה כתר של תורה בקרבנו, מרכז של רצון טוב, מוקד של ידידות וחברות. הוא אהב, ידע וידע את הארץ ואח עמו. ואני מרגיש שמגיעה לו, גם כשם הכנסת, תודת האומה על שירות ממושך, רציני ומיוחד במינו, שתרם לבניין הארץ ולקידומה.

היור"א נחמיאס:
תודה לאדוני ראש הממשלה, חברי הכנסת, אנחנו ניגשים

5. הכנסת קובעת כי בימי כהונתה של הממשלה הזאת החריפו עוד יותר היחסים בין דתיים לחילונים, וכי ביטויי הכפייה הדתית התמירו.

6. הכנסת קובעת כי כלילת האינפלציה עלתה במחיר חברתי כבד, בשחיקת שכר, ביצירת מוקדי אבטלה ובהרחבת הפערים החברתיים. הפגיעה היתה חמורה במיוחד בעיירות הפיתוח. הכנסת מזוהרה כי בלי מפנה במדיניות הכלכלית-החברתית אל עבר עידוד הייצור וקידום העובדים לא תיחלץ המדינה מהמשבר הכלכלי-החברתי שהמיט עליה שלטון הליכוד, לא תיעצר הירידה ולא תתחדש העלייה.

7. הכנסת סבורה כי גם בשנתיים הקרובות אין כל סיבה לצפות לתמורה חיובית במדיניות החוץ והפנים של הממשלה. האי-אמון שרחשנו לממשלה הזאת בשנתיים שעברו רק מעמיד עכשיו לקראת השנתיים הבאות.

היור"א נחמיאס:
תודה לחבר הכנסת יוסי שריר, רשות הדיבור לחבר הכנסת אליעזר ולדמן, בבקשה.

אליעזר ולדמן (התחיה):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת הסיכום של סיעת התחיה לדיון על הודעת הממשלה:

1. הכנסת קובעת שמאז השנתיים הראשונות של הממשלה הלאומית המאוחדת מבחינת קידום היעדים הלאומיים — ההתיישבות, העלייה והחברה — היה שלילי.

2. הכנסת קובעת שהמרדף אחרי השלום — הנכונות לווייתורים וקוצר הרוח שאפיינו אותו — הרחיק את השלום, יצר בסיס ללחצים נוספים מבחוץ והחליש את העמידה מבית.

3. הכנסת קובעת שמדיניות הירדניזציה ביהודה, בשומרון ובעזה של הממשלה בראשותו של המערך עלולה ליצור תשתית אש"פ-יסטית להקמת מדינה פלשתינית ולדרדר את הביטחון לחיי יהודים ביהודה, בשומרון ובעזה.

4. הכנסת קוראת לראש הממשלה המיועד יצחק שמיר להציב במרכז מדיניות ממשלתו שלושה יעדים ציוניים: א. 100,000 יהודים מתיישבים ביהודה, בשומרון ובעזה תוך שנתיים; ב. תשתית להבאת מיליון יהודים עד שנת 2000; ג. תוכנית פעולה מעשית להבראה בנושא חברה ובנושא חינוך להעמקת הויקה היהודית-הציונית של אורחי מדינת ישראל.

היור"א נחמיאס:
תודה לחבר הכנסת אליעזר ולדמן, רשות הדיבור לחבר הכנסת צ'רלי ביטון, בבקשה.

היור"א נחמיאס:
אנחנו ניגשים לסעיף הבא: הודעת הממשלה על צירוף שר נוסף לממשלה בתפקיד השר לענייני דתות. רשות הדיבור לראש הממשלה, בבקשה, אדוני.

ראש הממשלה ש' פרס:
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מבקש להודיע לכנסת, כי הממשלה כישיבתה ביום ג' בתשרי התשמ"ז, 6 באוקטובר 1986, החליטה לצרף את חבר הכנסת וזלון המר כשר לממשלה, בתפקיד השר לענייני דתות.

על-פי סעיף 18 לחוק-יסוד: הממשלה, אני מבקש את אישורה של הכנסת להודעה זו.

אך לטוב, כי כל מעשיו טובים ואורחותיו ישרות. אומנם צעיר הוא ידידי וכולן המר מרעו ד"ר בורג, והוא אך בן 50 שנה. אך גם זה הספיק להוסיף רוב דעת ומעש במרוצת שנות חייו אלו.

זכולן המר מייצג לדידי את הישראלי היפה, מקור לגאוותנו בארץ הזאת. הוא נולד כאן. את לימודי התיכונים עשה בחיפה ואת השכלתו האקדמית רכש באוניברסיטת בראילן. מר המר למד במכללה לכיטחון לאומי, ובמרוצת השנים שימש שר הסעד, ומספר רב יותר של שנים היה שר החינוך. במשרדים אלה עשה חיל, ולזכותו נזקקים מפעלי חינוך וחברה שכולנו מתברכים בהם גם כיום.

אני מאחל לו עוד שנים ארוכות וטובות של הצלחה. אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, שני ידידי אלה שהזכרתי, ד"ר בורג וזכולן המר, הם בעיני גם הגשר בין היהדות הדתית לבין זו שאינה דתית. אני מזכיר דווקא זאת על רקע הקיטוב בעמנו ועל רקע ההקצנה הדתית בעם. מפלגתם של השניים, המפד"ל, והם, כמתווי דרכה, היו ועודם הקשר האמין בין היהדות הדתית לצינונות, וזו זכותם הגדולה. גם כמעשיהם וגם כהטפתם מסמלים השניים את המאחד והמקרב ברוקמת היחסים העדינה של העם הזה.

ואם הזכרתי את מפלגתם, את המפד"ל, יהא זה אך נכון להזכיר את השותפות ההיסטורית שבין המפד"ל לבין הליכוד, המייצגות יחדיו את המחנה הלאומי ואת איתנות עמידתו במאבקים מבית ומחוץ.

ישראל קיסר (המערך):
הברית ההיסטורית היתה בין המפד"ל ובין תנועת העבודה.

עובדיה עלי (הליכוד):
אני מדבר על שותפות ולא על כרית. אחה מדבר על כרית. אני מדבר על שותפות.
ישראל קיסר (המערך):

עובדיה עלי (הליכוד):
תשמע, תאזין בקשב, יש לך מה לשמוע.

המפד"ל עמדה איתן יחד עם הליכוד במאבקים המרכזיים שהתנהלו בארץ לאורך כל הדרך, ובמיוחד למן עלות הליכוד לשלטון. כך בכל הכרוך באחיזתנו בארץ-ישראל, ביהודה ובשומרון, דרך מאמצינו בתחום הקשרים הבין-לאומיים וכלה בנושאי דת ומסורת ישראל, שבעיני הליכוד, וכמובן בעיני המפד"ל, היו מאז ומעולם הדבק המלכד של עמנו. כולנו יודעים כי ד"ר בורג ומר המר היו מהמובילים בתחומים הללו בין המפד"ל לליכוד, ותרומתם להמשך ודאי עוד תבוא, ועל כך יבורכו.

מכובד ידידי, ד"ר בורג ומר המר היקרים, מה ברכה יש כפי שלא נתברכתם בה? ידע אני כי נתברכתם במעשים טובים ובשכל טוב, במידות נעלות ובאהבת השם והבריות. אם כך, לא נותר לי אלא לברך אתכם, כאת אותו עץ שיושב על פלגי מים ופירותיו טובים ועלו רב, שירבו כמותכם בישראל.

היור"א נחמיאס:
חודה לחבר הכנסת עובדיה עלי.

אני מבין שחבר הכנסת יצחק ארצי ויתר על רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם שפירא. אחריי חזר חבר הכנסת אברהם סרטני, כבקשה, חבר הכנסת אברהם שפירא.

לדיון, ועדת הכנסת קבעה הודעות סיעות בשיעור של עשר דקות לכל סיעה. אני מבקש להקפיד:

רשות הדיבור לראשון הנואמים, חבר הכנסת עובדיה עלי, בבקשה: ואחריו — לחבר הכנסת יצחק ארצי.

עובדיה עלי (הליכוד):
אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, על נח נאמר: "אלה תולדת נח, נח איש צדיק תמים היה בדרתיו". ובמקום סמוך אחר נאמר: "כי אותך צדיק צדיק לפני". אומר על כך רש"י: "ראיתי צדיק" ולא נאמר צדיק תמים. מכאן שאומרים מקצת שבתו של אדם כפניו, וכולו — שלא כפניו. ומשום שחזקים עלי-דבר רש"י, לא אוכל למנות את כל מעלותיהם ומעשיהם הטובים של ד"ר יוסף בורג, השר לענייני דתות היוצא, ושל זכולן המר, השר הנכנס. ובאמת, כל שאומר עליהם הוא מקצת שבחם, כי פעילותם של השניים, הן בתחום מפלגתם והן בתחום הרחב יותר, במישור המדיני והלאומי, היא רבת פנים וניכרת עד לאמור.

אדוני היושב ראש, עמיתי חברי הכנסת, אודה על האמת. לגבי ד"ר בורג הוא סמל, סמל לרמותו של היהודי המשכיל והלומד, איש העולם הגדול ותלמיד חכם כאחד.

היור"א נחמיאס:
חבר הכנסת בורג, אומרים שבתך בפניך. האזן לפחות.

עובדיה עלי (הליכוד):
אומרים מקצת.

יוסף בורג (הסיעה הדתית-לאומית):

עובדיה עלי (הליכוד):
איש החידודין וההכרקות מחד גיסא, ואיש השכל הטוב, המיושב והנכון מאידך גיסא; איש של טרקלינים ושל כתי-מדרש, שמצוי בדברים העומדים ברומו של עולם וגם בוטות עולם החולין של יום-יום.

ד"ר בורג מגלם את איש החזון והרוח ואת איש המעש והמפעל. ומי שמבקש להיאחז בעברו של האיש ובמעשיו עד כה, על מנת להבין למה מרמזים דברי, אזכיר לו כי ד"ר בורג דובר אנגלית, גרמנית, צרפתית, יידיש, ספרדית, פורטוגזית, לטינית ויוונית, ועברית כמובן, ושפתו שופעת, וידעתו זו מגעת עד מכמניהן של אותן שפות ועד חקרי יסודן.

ועוד זאת להזכיר, ד"ר בורג הוא מחנך ורב, שלמד באוניברסיטאות כרלין ולייפציג ובבית-מדרש לרבנים בכרלין. את חברותו בכנסת הוא החל בכנסת הראשונה ומני אז שימש ד"ר בורג כחור שר הדואר, שר הסעד, שר הפנים, שר המשטרה ושר הדתות. בכל תפקידיו הטביע האיש את חותמו, וטביעות ידיו הטובות והמיומנות ניכרות בכל צעד ושעל במשרדים אלה ובשאר המקומות שבהם הוא פעל.

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, משום שהתחייבתי לומר רק מקצת שבתו, יהיו דברי אלה לכם בבחינת מועט המחזיק את המרובה ובבחינת רמזי דברים לכל שנתברך בהם האיש ד"ר בורג המכובד ולא הזכרתי כאן ועתה.

קודם שאזכיר את מחליפו, הרניי מבקש לברך את ד"ר בורג באריכות ימים ובמעשים הרבה, ואין כלבי ספק כי עוד רבה לפניו הדרך, ולוואי שנתברך, בו ובמעשיו עוד שנים ארוכות וטובות.

וגם את מחליפו, את ידידי חבר הכנסת וכולן המר, אזכיר

שזוכים לו הטלת והתפילין באונייה הטובעת, כאשר בראש ובראשונה זורקים אותם לים כדי להציל את האונייה. בכל קיצוץ, אם זה קיצוץ תקציבי ואם זה קיצוץ בכוח-אדם, תמיד היה משרד הדתות המשרד שאתו מיצו את הדיון עד תום. כדאי שנדע, כי בשנים האחרונות נוספו לתקן העובדים הקבועים של המשרד רק שלושה עובדים, ופוטרו עשרות עובדים ככל הרמות.

בכל דיון על משרד הדתות משמיעים חברי הכנסת מהמפלגות השונות טענות שונות, ובעיקר מצביעים על בעיות ניהול. אבל, כמעט איש מחברי הכנסת אינו מציין את התנאים הקשים שבהם עובד משרד הדתות. כמה מחברי הכנסת, ואני ביניהם, התעמקו בניתוח תקציבי משרד הדתות. אינני חושב שיש עוד משרד ממשלתי אחד העובד בתנאים תקציביים כה קשים כמו משרד זה. דומה כי יש דבר מיוחד במשרד הזה.

על כן אני אומר לשר הנכנס עתה למשרד הדתות, שהוא צריך להיאבק כדי להביא את המשרד הזה לרמתם של יתר המשרדים.

עכשיו אני רוצה להגיד לך, זבולון המר יקירי, כמה מלים, דווקא בעשרת ימי תשובה. המשרד שלך זכה וזוכה לתמוך ולתת כסף ליישובות ולכוללים. צר לי להגיד מה שאנחנו אומרים בסליחות: "בראותי כל עיר על תלה בנויה, ועיר אלוקים מושפלת — — —". ואינני רוצה לגמור זאת, עד איזה שאלו. אם אנחנו רוצים, במדינת היהודים, להציג מה היא תורה ומה הוא מוסד תורני, איך הישיבות מקבלות את התקציבים — אני חושב שעדיין לא היה בשום מקום מצב מבייש כזה שבו מקבל היום תלמיד בישיבה בין 40 ל-45 דולר לחודש, כ-500 דולר בשנה. אין דבר כזה. אני יכול להגיד שגם מי שלומד באוניברסיטה את המקצוע הזול ביותר מקבל 2,000 דולר לשנה.

אני חושב שרוב האנשים בכנין הזה אינם מכירים את המצב. ואם אנחנו רוצים לתת כבוד לתורה, עלינו לשנות זאת. אנחנו מתקבלים ליום הכיפורים, עוד לימים נקרוך בשמחת תורה. שמעתי אותך כרדיו, וזבולון המר, כשאמרת לקראת מה אתה הולך. את נושא הישיבות לא הזכרת כלל. אני חושב שזהו אחד הגושים שבו לא יהיה קיטוב בין דתיים לבין לא-דתיים.

אורה נמיר (המעריך):

אני רוצה להציע לך משהו, כבוד חבר הכנסת שפיירא. אם אתה מוכן להשפיע על כל תלמידי הישיבות שישרתו בצה"ל, אני בטוחה שהבית היה יתמוך כמעט פה אחד בכך שהם יקבלו תמיכה כפי שמקבלים כל הסטודנטים.

אברהם יוסף שפיירא (אגודת ישראל):

יש ישיבות הסדר שתלמידיהן משרתים בצה"ל, והן מקבלות אותו אפס כמו כל הישיבות.

אורה נמיר (המעריך):

זה לא נכון, אתה יודע שזה לא נכון.

חיים דרוקמן (הסיעה הדתית-לאומית):
זה נכון.

אורה נמיר (המעריך):

אם כך, צריך לתת להן.

אברהם יוסף שפיירא (אגודת ישראל):

חברת הכנסת נמיר, כיושב-ראש ועדת הכספים שמכיר את התקציב של כל משרד ומשרד אני יודע מה מקבלות ישיבות ההסדר. צר לי להגיד שברגע שיש נקודה שקוראים לה תורה

אברהם יוסף שפיירא (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, כאשר קראתי בעיתונים שהתפטרותו של ד"ר יוסף בורג מהממשלה תיכנס לתוקפה כיום השני של ראש השנה, חיפשתי לכך רמז במקורות. מצאתי גמרא דווקא במסכת ראש-השנה, דף י' עמוד ב', כי יוסף הצדיק יצא מבית-האסורים בראש השנה, או בלשונה של הגמרא: בראש השנה יצא יוסף מבית-האסורים.

אף כי קשה לומר שד"ר בורג נאבק קשות על שחרורו מבית-האסורים הזה, שבו היה כלוא במשך 35 שנה — יותר ממאסר עולם — מכל מקום אין ספק שלאישים כעלי מטען רוחני כמו זה של ד"ר בורג, שירות בממשלה באותם תפקידים אחראים שהוא מילא, ודאי היה בו משום מסירות ונשיאה בעול האחריות הציבורית, וכבר אמרו חז"ל ששירות ציבורי איננו שורה אלא בבחינת עבודה.

ד"ר בורג מסמל באישיותו, בהליכותיו ובדרכו אותה רוח שנשבה בבית-מדרשו של הרב שמשון רפאל הירש, וזיכרונו לברכה, שחרט על דגלו כדרך חיים את הסממה של חורה ועבודה עם דרך-אור. את זיכרונו לתורה קיבל אצל בעל ה"שירידי-אש", הגאון הרב יעקב יחיאל וינברג זצ"ל, אשר נטע בלב תלמידיו חותם עמוק של אהבת תורה ואהבת הבריות.

שתי תכונות אופייניות בולטות מצינת התורה לגבי יוסף הצדיק, ואני אגיד רק זאת: איש אשר רוח אלוקים בו, אין נכון וחכם כמוהו. והפירוש הוא: איש חכם ונבון, יודע שפות, איש תרבותי, בעיני הבריות בדרך-כלל הוא מי שלמד באוניברסיטה. מי שלמד תורה בישיבות, מצפים שהוא יהיה בטלן. שפות? — איך זה מגיע אליו? הפירוש היה מה שאמר פרעה. איש שמסתובב עם הכיפה, איש שרוח אלוקים בו, לא הייתי מאמין שהוא יהיה מתאים לכל כך הרבה תפקידים אשר יוסף הצדיק מילא.

אינני רוצה לתת פה סתם קומפלימנטים. אבל, בכל זאת, יהודי שהיה 35 שנה בממשלה ומילא מגוון רחב של תפקידים. בעיני, את עולמו כיהודי דתי הוא קנה דווקא בשעה שעמד בראש הצוות הישראלי למשא-ומתן על האוטונומיה. בכל העולם, בכל אמצעי התקשורת ראו את היהודי, היהודי ממש. ראו אותו במצרים, בארצות-הברית ובמקומות אחרים בעולם.

אורה נמיר (המעריך):

מה זה "יהודי ממש"?

אברהם יוסף שפיירא (אגודת ישראל):

יהודי ממש לדידי הוא יהודי ירא-שמים. יהודי ממש, כאשר בראש השולחן הישראלי יושב שר יהודי אשר כיפה על ראשו.

אני רוצה לברך אותך, ד"ר בורג, שתזכה להרכה שנים. ועכשיו, משפרשת, דווקא בימים הקדושים ביותר לעם ישראל, שתזכה לגמר חתימה טובה, אתה וכל בני ביתך, ותוכל, אם ירצה השם, ליהנות ולראות יהדות בישראל הרבה יותר ממה שהיית צריך להיאבק עליו הרבה שנים ולא תמיד הגעת למה שרצית להגיע.

אני רוצה להגיד כמה מלים לחבר הכנסת וזבולון המר. עם מיני שר חדש למשרד הדתות אני רוצה לערוך חשבון נפש של המשרד הזה. אני חושב שצריך לקבוע דח-משמעת, שמשרד הדתות אינו משרד של דתיים. כל אורח במדינת ישראל כשלכ כלשהו בחייו נזקק לשירותים המסופקים על-ידי משרד הדתות. עם זאת, צר לי לקבוע כי המשרד המסכן הזה זכה במשך כל הזמן ובתקופת כהונותיהן של כל הממשלות לאותו יחס

התחיה ו"גוש אמונים", ובחקיקה הדתית — עם הגוש הדתי הפנסי.

החמור והעצוב בכל זה הוא, שגם מפלגת העבודה, גם היא, מתוך שיקולים אלקטורליים ואחרים, נרתנת יד להיסחפות הזאת ולכניעה הזאת: ואנחנו נמצאים במצב ובתחושה: הייתי אומרת כמעט של מתקפה עם התפשרות שלא לצורך. ומי שמוכיר מדי פעם את הסטטוס-קוו — כבר שכת מזמן את הסטטוס-קוו. הדברים נוחפים אנשים ונושאי משרות, החל, לצערי, בנושאי המדינה וכלה בראש הממשלה ובכשירים.

אני מאחלת לחבר הכנסת וכולון המר כל טוב בתפקידו החדש. אינני מפקפקת בכישוריו, ואותם הוא הוכיח בעבר בהיותו שר בממשלה, ואני מניחה שהוא יוכיח את עצמו גם כשר הדתות. בהיבחרו לפני שנים מספר ליושב-ראש המפלגה שמעתי אותו בריאיון ברדיו. הוא דיבר בשפה של מתנות פוליטיות וסובלנות. אבל, לאחרונה, לצערי הרב, נראה שהוא החליט לשחות עם הזרם. ההצהרות ששמענו עם היבחרו לתפקיד שר הדתות מולידו בלכנו חרדה עמוקה. מחציתה השנייה של כהונת ממשלת האחדות הלאומית תלחץ ממילא לכיוון המסכן את הסיכוי לשלום ואת הסובלנות החברתית, ואם זה יהיה הקו, היא תקבל חיוק מצד מי שהיוונו מצפים ממנו למיתון מדיני ולסובלנות בין אדם לדעה. הלוואי שאחבדה.

החיבור בין הדת למדינה היה, לדברי בן-גוריון — אליבא דפרופסור ליכוביץ — כדי להחזיק את הדת בידי. אני סבורה שאין זה מעניינה של המדינה להחזיק את הדת בידיה ולא ייתכן כי הדת תחזיק את המדינה בידיה, וודאי כשהחזיקה במילא. הוה יש פרדוקס שאינו מתיישב עם חברה דמוקרטית, שמשמעותה אוטונומיה של האדם בחברה, כיבוד זכויותיו וחובותיו של הפרט, שוויון בפני החוק, פלורליזם וסובלנות. הממסד הדתי הפך להיות ממסד פוליטי, המתערב פוליטית בחיי החברה והמדינה. האקלים הקשה השורר ביחסים בין דתיים ושאינם דתיים נוצר עקב המהלך המתגבר של כפייה דתית, אם בתחיקה ואם באורחות חיים. מורשת ישראל, חברי הכנסת, יש בה ערכים חברתיים ותרבותיים לבד מהערכים הדתיים, והם נמצאים גם בתוך הערכים הדתיים, את ההווה היהודית אפשר לחיות גם בלא להיות מאמין וראש שמים ושומר מצוות. כל עוד תמסד לנגד הממסד הדתי המטרה הבלעדית להפוך את מדינת ישראל למדינת הלכה, ובפרט שרוב הציבור כאן אינו דתי ורוב העם היהודי בפזרותיו אינו דתי, יילך ויגבר הקונפליקט.

הניסיון לכפות אורח חיים ופולחן דתי על הציבור החילוני אינו מתבטא רק במעשה חקיקה. אנו עדים למעשים ולנהלים החודרים לכל תחומי חיינו. מקובל על כולנו שכדי שלא ליצור חץ יש לקיים נהלים מסוימים במוסדות ממלכתיים. איש לא ערער על הכשרות בצה"ל, אולם האיסור שהוטל על חיילים לטלפן בשבת לביתם או לצאת הביתה בשבת או בערב שבת, האיסור על ישראלים המבילים את חופשתם על אונייה לרדת בשבת לחוף — מה מלה תקראו לזאת מלבד כפייה?

חוק החינוך, חברי הכנסת, מאפשר להורים לשלוח את ילדיהם לבתי-ספר על-פי בחירתם, אך מה שמתרחש במערכת החינוך היום, למן גן הילדים ועד בכלל, אם בדרכים אדמיניסטרטיביות ואם בדרכים שבעניינים כשירות, והן אפילו דרכי עורמה, אינו תואם את חוק החינוך. הדוגמאות רבות, ואזכיר לכם רק דוגמה אחת מפאת קוצר הזמן. אני חושבת שלא נחוץ כאן להזכיר את הדוגמאות, אבל אם בעיר מסוימת רושמת הילדים לגני-הילדים אינה כופה על ההורים לשלוח את ילדיהם

— יש בעיה, ואני חושב שרוב החברים בכנסת אינם מכירים זאת, אף אחד לא יודע.

קבעו עכשיו שכך מינימום. יש מקומות עבודה שבהם השתכר פועל 150 או 180 שקלים לחודש, ועכשיו הוא יקבל 400 שקלים. איש לא יעז לומר שהכפילו את המשכורת, שהעלו את השכר ב-200%. למה? כי הוא היה באפס.

אודה נמיר (המעצור):
אבל אתה אמרת כאן לפני חודש שאין פועל אחד במדינה שמשכר פחות מ-400 שקלים לחודש.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
כיהודי, אינני מאמין שיש תקווה ועתיד לעם ישראל בלי הישיבות והכוללים, וכל אלה שמבקרים יודעים זאת כלכם. אני אומר לך, מר המר, שצריך לקבוע שכך מינימום ליישיבות, ולא לדבר על חקיקה. כי אם אתה חבקש 10%, יגידו: לאחיות לא נותנים ולישיבות כן. צריך לדבר על הביוון הזה, על כך שהתמיכה בישיבות עומדת על אפס. אתה איש צעיר, הצלחת במשרד החינוך, ואתה נכנס לתפקיד חדש. המשימה הקדושה היא לא לדאוג לכנסיות ולמיסיון: המשימה הקדושה היא לדאוג לעם הזה, שהוא העתיד, לעם התורה. עם כל האהבה, עם אהבת הבריות, עם הרבה דרך-ארץ לכולם, אבל בלי תורה ובלי ישיבות משרד דתות הוא משרד למיסיון ולכנסיות. כמה פעמים הביאו לוועדת הכספים הצעה להחזיר כסף לבהאים? האם יש בית-כנסת אחד במדינת ישראל ואם מקוה אחד או מוסד תורני אחד שביקשו להוריש לך כל עזרה בוועדת הכספים? כבר שנתיים כיושב-ראש הוועדה. לבהאים — 2.5 מיליון דולר. ומנסים בכל העורמה להביא זאת שוב.

החילופין כמשרד הזה מתקיימים בעשרת ימי תשובה. צריך לדעת שמשרד הדתות הוא משרד שצריך להפיץ הרבה חזרה. יש בעיה עם בתי-כנסת, יש בעיה עם בתי-עלמין. יש הרבה בעיות. אני מבטיח להוריש לך כל עזרה בוועדת הכספים. אבל צריך להתחיל בטיפול בביוון הזה, ואזכיר שוב את מה שאנחנו אומרים בסליחות: בראותי כל עיר על תלה, רק עיר אלוקים מושפלת.

אני מאחל לך הרבה בריאות והרבה הצלחה, ושתצליח למען כבוד התורה, אמן.

היו"ר א' נחמיאס:
תודה לחבר הכנסת שפירא. חברת הכנסת אמירה סרטני, בבקשה, ואחריה — חבר הכנסת גרשון שפט.

אמירה סרטני (מפ"ם):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, 37 שנים בכנסת ו-35 שנים כשר בממשלות ישראל — אלו אינם דברים של מה בכך. אני רוצה גם כן לאחל לשר בורג — עד היום, ומהיום — חבר הכנסת בורג, אריכות ימים וחיים בטוב.

חברי הכנסת, כבר הוזכר כאן כי נציגותה של המפד"ל בממשלות ישראל היתה נציגות מאונת. אני חושבת שהיא היתה נציגות מאונת משום שהיא היתה מפלגה שצמחה כתנועה ציונית חלוצית דתית. היא היתה תנועה שצמחה מהפועל המזרחי. הפועל אינה מלה שמדביקים אותה סתם כך. היתה לזה משמעות, משום שהפועל המזרחי היה חלק מתנועת העבודה, שותף אמיתי לתנועת העבודה.

בתקופה האחרונה, חברי הכנסת, אנחנו עדים להיסחפותה של המפד"ל ולכריחת בריתות בינה לבין הנומרים הקיצוניים, גם המדיניים וגם הדתיים. היום יש ברית בין המפד"ל לבין

גרשון שפט (התחיה):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, אנו נמצאים בשבוע שבגמר הקריאה בספר התורה, ויהושע מחליף את משה. בכל זאת כאן העניין קצת שונה, כי ד"ר בורג עדיין חי ומקווה לשנים רבות ויהושע הוא כבר לא נער.

חיים דרוקמן (הסיעה הדתית-לאומית):
כולנו מקווים.

גרשון שפט (התחיה):

כמצוות היושב־ראש, אנסה לקצר ולהעריך במלים ספורות את עבודתו של השר ד"ר בורג, איש המחשבה והמעשה בארץ ובחוץ-לארץ. בקיא וחרף בספרות התורנית ופתוח לעולם המדע והתרבות הכלליים, מויגה של תורה ודרך-ארץ, חד לשון ונעים הליכות. הוא עבר את כל ממשלות ישראל בשעות שמחה ובשעות גיון. עצותיו שימשו רבים בממשלות ישראל.

לי אישית היו חילוקי דעות אתו, ולפעמים מהותיים מאוד, כמו בנושא הנסיגה מסיני או הורדת יישובים. אך תמיד — מתוך כבוד ורצון להקשיב.

ד"ר בורג עזר רבות למוסדות תורניים וכן להתיישבות הצעירה, ובמיוחד לזו שמעבר ל"קו הירוק". יש לו קרור בדבר זכותנו על ארץ-ישראל והדרך למימושה. על-ידי התיישבות בהיקף גדול.

אנו מאחלים לו אריכות ימים ובריאות הגוף והנפש, ושימשיך לתרום מרוחו ומכוחו למען הרמת קרן התורה ואחדות ישראל.

ומלה אישית, אני מקווה שיחסינו הטובים במיוחד יימשכו גם בעתיד.

אנו מאחלים לשר הנכנס, וזולמן המר, הצלחה בתפקידו. הוא אינו פנים חדשות, הוא כבר שירת בממשלות קודמות. כנציג בכיר של המפד"ל מוטלת עליו אחריות גדולה, ואנחנו מקווים שהוא, כבעל ניסיון, יעמוד בה. אנו נקבע את עמדתנו בהתאם למעשיו בעתיד. אני מקווה שנוכל לחמוך במעשים טובים, שאני כמעט בטוח שהשר יעשה בעתיד.

המפד"ל עברה תהליך שיקום ארוך, קשה ויקר. גם מי שיש לו ספק בצורך במפלגה דתית כיום, ולא היה ספק כזה לפני 30 שנה, איחל למפד"ל שיקום אמיתי, לא ארגוני, אלא מהותי. תחת אותה הנהגה קיבלה המפד"ל בעבר 12 מנדטים, ושבע שנים לאחר מכן היא ירדה לארבעה מנדטים. הנהגה חשובה, אבל לא רק היא. מפלגה שיש לה התיישבות מפורטת, קיבוצים, מושבים, תנועת הנוער בני-עקיבא, תנועת האשה הדתית, ישיבות, מוסדות חינוך, מפלגה שיש לה עוצמה תנועתית — מדוע בכל זאת ירד כוחה? האם נעשה חשבון נפש אמיתי? היו במפד"ל שלוש כניסות של ועידות — האם דנו בהן בבעיות מהותיות-אידאולוגיות או בעיקר בבעיות פרסונליות? המפד"ל לא השכילה לשמוע את רחשי לבם של המוני חבריה, היא לא היתה עקבית בהחלטותיה ולא עמדה כסכר בפני ההידרדרות הרוחנית והחברתית, כפי שמחייב מצעה. היא גם לא עשתה די מאמצים לגשר בין דתיים לבין חילונים, לפעמים היא נסחפה לקיצוניות דווקא כשטח זה. היא לא קבעה לעצמה יעדים ברורים שלקראתם תלך.

תקום המפד"ל, תתעורר ותתחדש ותחדש ימיה כקדם. אנו מתפללים שיחד אתנו ועם כל הכוחות הלאומיים נצדע ונתקדם לקראת היעדים הציוניים — עלייה וקליטה, חינוך ברור היהדות והגברת התיישבות בכל רחבי ארץ-ישראל.

לגן מסרים, אלא רק אומרת להם בשעת הרישום שהגננות הדתיות הן יותר חמות, יותר טובות לילדים — — —

חיים דרוקמן (הסיעה הדתית-לאומית):

כמה שנים עשו את זה להיפך? כמה שנים כפו על ההורים לשלוח לחינוך הלא-דתי?

אמירה סרטני (מפ"ס):

לא עשו את זה מעולם. לא כפו על הורים — — —

חיים דרוקמן (הסיעה הדתית-לאומית):

כמה שנים לא נתנו להם עבודה, אחם?

הי"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת דרוקמן, שם נאמר: "ולא תעשה כמעשיהם".

חיים דרוקמן (הסיעה הדתית-לאומית):

זה נכון, אני מסכים.

אמירה סרטני (מפ"ס):

אמרתיו שחוק החינוך מקנה לכל אחד את הזכות, ואם נעשה המעשה מהצר השני, אני חושבת שהוא ראוי לתגובה חמורה ביותר. אבל מה שנעשה בעבר אינו מצדיק את המעשים האלה, והם לא נעשים במקום אחד בלבד. אני יכולה לספר לכם על עפולה ועל נהריה ועל אור-יהודה ועוד ועוד ועוד.

על כך מצטרפת שורת מעשי אלימות כלפי פרטים וכלפי הכלל, אלימות פיסית הפוגעת באדם ובכרוש.

ולמירון הזה אחר הקיצונים הצטרפו, לצערי הרב, המפד"ל ונציגיה. בכל התקופה האחרונה, כאשר היו ביטויים קשים ביותר של אלימות, שמענו רק שצריך לאזן בין אלימות של דתיים נגד חילונים ואלימות של חילונים נגד דתיים. איוז אלימות היתה של לא-דתיים כלפי דתיים? נאמרו דברים והדברים שנאמרו היו כתגובה על המעשים והדברים שנאמרו כאן ובכל מקום אחר.

אני רוצה לסיים רק בזאת: אינני סבורה שאהיה יהודייה טובה יותר אם אשמוך את השבת בדרך שחלק מן העם היהודי המאמין שומר את השבת. אמר לי חבר הכנסת שפירא בהודמנות אחרת לא את מה שהוא אמר היום. הוא אמר: מה אנחנו רוצים בסך הכול? אנחנו רוצים רק שתהיו יהודים טובים, או שאנחנו איננו יהודים או שאנחנו איננו טובים, ואני שואלת: מי שמו לומר זאת כאן היום, ומי שמו לומר לי זאת וכך להתייחס אל אותו ציבור שרואה את עצמו יהודי אף שאינו תופס את היהדות רק בדרך הדת?

אני רוצה לומר כמה מלים, כיוון שאני צריכה לסיים, לחבר הכנסת, שר הדתות לעתיד, שאני מקווה ואני מצפה שתדאג לכל העדות המאמינות בלא אפליה. אני חושבת שגדולתה של ירושלים בכך שהיא מאחדת בתוכה דתות שונות, ושלומים רבים נושאים עיניהם לירושלים. אני מקווה שבתפקידך תצדיק את מה שתולים בירושלים הבירה, שהיא בירת ישראל. אני מצפה משר הדתות ומחברי שייכבדו את אמונתו של כל אדם, גם אם האמונה היא זו שבלב ובאדם ולא רק זו המתבטאת בירתא שמים.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחברת הכנסת אמירה סרטני. רשות הדיבור לחבר הכנסת גרעון שפט, ואחריו — לחבר הכנסת אבנר חי שאקי.

אני פונה לחברים ומבקשם לשמור על מסגרת הזמן, אם כי במסכת ברכות כזאת לא נעים לבקש מחברי הכנסת לקצר.

עלה הדבר כאן, והייתי רוצה להוסיף ולחזק את ידיך לתבוע ולהילחם על כך שתקציבו של משרד הדתות יגדל מפני שהצרכים הם מרובים, ולצערך הגדול ולצער כולנו, לא היתה מודעות בממשלה, שעה שבנו את התקציב הממשלתי, לכך שהמשרד הזה זקוק לכספים מרובים יותר.

בראש ובראשונה אני רוצה, כמובן, להעלות את מה שבעיני נראה כעיוות במשך שנים מרובות — מעמד של בני הישיבות לעומת מעמד של בני האקדמיה, האוניברסיטאות. נחמול מזלי ואני בין ישיבות, ואני בין אוניברסיטאות. אני בוגר ישיבות רבות ואני בוגר כמה אוניברסיטאות. אני יכול לומר בבטחה, שהנכס הגדול ביותר שזכיתי שיהיה מונח לי הנחל לי על-ידי הישיבות דווקא. עיקר הכרתי היהודית הדתית, עיקר הידע שלי במקורות היהדות, במקורות ישראל סבא, בא מן הישיבות. לכן חשוב ביותר הוא להחזיר לתודעת הציבור, לתודעת הממשלה ולתודעת הכנסת כי הישיבות ממלאות תפקיד חינוכי, דתי ורוחני מן המדרגה העליונה.

צר לי מאוד על שבתודעתו של הציבור מזדהה המושג "ישיבות" עם דברים שליליים, חסידוּש, כמו התחמקות, כמו השתמטות, דברים הסותרים לחלוטין את המציאות, ישיבות ההסדר הן תפארת להן, תפארת לראשיהן, תפארת לחבריהן, ולכן העובדה של 50 דולר בלבד לגולגולת ניתנים בשוה לכל הישיבות היא תעוּת עיוות לממשלה ולכנסת, ואני קורא מכאן — ואשמח מאוד לעזור לך, ידידי, וכולון — לתקן את המעוות הזה, מפני שלכבוד הוא למדינת ישראל שמצויים בה אלפי לומדי תורה שרמטם בתורה אינה נופלת מרמתם הגבוהה ביותר של לומדי המדעים, אני מצוי במדעים, ותודה לאל, גם בתורה, ואני יכול לקבוע בבטחה, שאין כל עליונות ולא היתה מעולם עליונות למדע מן המדעים, לעומת מדעי היהדות, שעיקר עיקרם היהדות עצמה ותורתה ולימודה.

והדבר השני — וכולון המר, כמי שהיה שר הסעד ושר החינוך והתכרות, מכיא לשולחן הממשלה ניסיון ביצועי גדול, בשני משרדים אלו הביא וכולון המר ידע, התלהבות, אהבה, רצון עשייה, כשרון מעשה, וכמובן, מעל הכול, אמונה לזהות דתית-לאומית כיעדים שהציב לעצמו, הישג כמו חינוך חיכוך חינוך, שלצער, עקב האילוצים הכלכליים נזקקה המדינה לפגוע בו פה ושם בשנים האחרונות, הוא בוודאי מן ההישגים היפים ביותר של השנים האחרונות ושל הממשלות בראשות מר בגין ומר שמיר.

אני משוכנע — זו אמונתי המלאה — כי נועד לך, ידידי וכולון המר, במשרד הדתות תפקיד של קידום המשרד, העלאת תקציבו, ובראש ובראשונה ניסיון להתמודד עם מה שנראה בעיני אתגר מחצית הקדנציה הזאת, אתגר השנים הללו: קידום ושיפור היחסים בין דתיים ללא-דתיים, המפלגה הדתית-לאומית מעצם מהותה, מעצם היותה, מעצם מצעה, מעצם חזונה וזרכה העשר בין דתיים לבין חילונים, היא הכלי להבנה בין שני חלקי העם, וזו הזדמנות מצוינת למשרד הדתות לשמש כעניין זה גשר חי, חוסס, יומיומי, בין מה שנקרא היום ציבור דתי לבין ציבור חילוני, המתחנך רבים, הקיטוב גאה, היאהבהב עמוקה מאוד, וזה התגלגל עד כדי שנאה, לצערנו, ויש צורך במאמץ מודע, שיטתי ועקשני כדי להביא לאותה הכנה.

לכן, אם לצערנו התקציב למשרד הזה קטן, האתגרים גדולים מאוד, והאתגרים הללו הם הזדמנות מצוינת להפעלת כל אותו מאגר של רצון טוב, של ניסיון ושל יכולת שאחזה מכיא עמך לממשלה, אני מאחל לך אישית — ואני משוכנע שזה גם

אני מאחל מקרב לב לכולון המר ולהנהגה החדשה של המפד"ל הצלחה במעשי ידיהם, תנועת התחיה מושיטה לכם יד לשיחוף פעולה בעתיד.

הי"ד א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת גרשון שפט. הוא כאמת קיצר בדבריו. רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנר חי שאקי, ואחריו — לחבר הכנסת צירלי ביטון.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אין זה מקרה בעיני שדווקא ביום שבו מר שמעון פרס, ראש הממשלה, נשא את הנאום המדיני שלו כאן לפני ביצוע הרוטציה, מתקיים כאן חילוף המשמרות במפד"ל, כאשר שני ידידים יקרים מאוד, ד"ר יוסף בורג ומר זבולון המר, מחליפים תפקידים, ומר זבולון המר תופס את מקומו של ד"ר בורג כשר לענייני דתות.

אני חושב שחשוב שצפ"ש ישראל והכנסת יזכרו כי הגורם הבולט ביותר בכינונה של ממשלת האחדות הלאומית היה המפלגה הדתית הלאומית. כשתשבנו על הנושא בתחילה, כאשר נושא הרוטציה עלה לראשונה, מילאו עיתונאים ומדינאים פיהם שחוק, נדמה היה להם כאילו הדבר הוא בלתי אפשרי. אני לא אשכח כיצד שאל נשיא מדינת ישראל, כאשר הייתי חבר בממשלת והעליתי את רעיון הרוטציה בפניהם, האם יש תקדים לכך במדינה כלשהי. ענית לו מה שעניתי בקיצור, שיש הרבה דברים שאין להם תקדים וישראל יצרה תקדים להם. גם בנושא זה אפשר לציור תקדים. אני מאמין שהתקדים הוא מכובד, התקדים הוא נכון.

ממשלת האחדות הלאומית מילאה תפקיד יוצא מגדר הרגיל ביציאה מלבנון, בבלימת האינפלציה ובניסיון לגשר על פני פערם בחברה הישראלית, לא תמיד בהצלחה.

אני רוצה לומר עכשיו כמה מלים לשני ידידי, ד"ר בורג ידידי, אנחנו גאים בכך שאחזה הובלת את המהנה במשך שנים מה מרובות ושימשת בתפקיד שר במשרדים שונים, מן המפורסמות הוא שתלמיד חכם כמותך, בר אוריין, איש רוח ואיש מעשה, כן בית בתרבות ישראל ובתרבות העולם גם יחד, עצם נוכחותך בממשלת ישראל היה בה משום תרומה לדינאים ולרמתם האינטלקטואלית, ואכן, יש להשתבח בהישגים ובתרומה הזאת שתרמת לאורך שנים רבות, גם שנינוותך, שהיה לשם דבר, תרומה ודאי את חלקה בעצה שננתה לראש ממשלות שונים, בעצם הרעיונות שהעלית באותן ממשלות ובאותן ישיבות, עד עצם היום הזה. גם ההומור הטוב שלך ודאי שירת לא מעט דברים שאמרת ורעיונות שהעלית.

ביום זה, שבו אתה מוסר את השריט ליד ידידי וכולון המר, אתה זוכה לברכתה של כל התנועה הדתית-הלאומית בישראל, כפי שוודאי איתך כאשר 4,000 צירי ועידה קמו לברך אותך באותו יום כאשר הודעת על הפרישה. היה סמך ובטוח כי הציבור הזה יידע להוסיף ולהוקיר ולהעריך את פועלך גם בשנים הבאות. אין צל של ספק, בעיני כי התנועה הדתית-הלאומית, המורחית העולמית, עדיין ודוקק ונזקקים לשיחותיך, לעצתך, להרכתך, ואין ספק שבסמך כרחבי העולם היהודי יוסיף לתרום ממיטבן, בעזרת השם, נאחל לך שנה טובה ואריכות ימים ושנים.

ועתה ליד ידידי וכולון המר, אני שמח מאוד לברך כשאתה עומד לקבל את השירות לענייני דתות, נכון הוא, שנינו יודעים וכל הכנסת יודעת, שזה איננו המשרד הגדול ביותר, לצערך, זהו אחד המשרדים שלו תקציב מהמנוכים ביותר, אני שמח שכבר

יבחין בשום דבר בתחילה, ולכשיחבר לו שחטפנו את המטוס יהיה האקדח מונח בתקין והוא לא יוכל לפתוח את התיק. אנו נתפלג עליו מאחור ונקשור גם את ידיו. את שני הטייסים הכבולים נתחב אל תוך שקי שינה ונשאיר אותם ביצר ומעליהם מתוח ברזנט עם שלט 'מטען של חיל האוויר'. אם זה לא טורריסט, מה זה טורריסט?

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):
זו פעילות ציונית נהדרת.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אם כן, רבותי חברי הכנסת, כל אחד עושה מהטורר מה שהוא רוצה. אם זו פעילות ציונית, אני מודיע לך שהפעילות הציונית הזאת היא טרור.

רבותי חברי הכנסת, פה בעצם המחאה שלי על האופן שבו מנצלים תמיד היושבים-ראש של הישיבה את מעמדם כיושבים-ראש ומורידים אותנו מעל דוכן הנואמים כאשר אנו באים ואומרים את האמת לאמיתה.

חיים דרוקמן (הסיעה הדתית-לאומית):
אתם אומרים: "פרבדה".

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לא יעזור לך הרבה "פרבדה" או לא "פרבדה". אלה דברים שלא אני כתבתי אלא חבר שלך, מנדלביץ'. הנה, יש לו אפילו זקן יותר מכוער משלך.

הי"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת צירלי ביטון, בשביל מה "זקן מכוער"? תחזור בך. תבקש למחוק את זה.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
עכשיו, רבותי חברי הכנסת, אי-אפשר, כמובן, שלא לצטט את יואל מרקוס ב"הארץ" מהיום. על הראיונות הרבים והארוכים של ערב ראש השנה הוא אומר: "אפשר היה בקלות רבה לאחד את הראיונות" — והוא מתכוון לאלה של שמיר ופרס — "להחליף שם בשם, לשים תשובה של פרס בפי שמיר ותשובה של שמיר בפי פרס, וספק אם היינו אנוחנו מכתבים בהבדל ביניהם".

חברי הכנסת, לכאורה נראה עניין חילופי הגברי בסיעת המפד"ל כעניין פנימי שאינו מעניינו של איש, מלבד של מצביעי המפד"ל ותומכיה, שהביעו, כמובן, את דעתם בעצם בחירתו של חבר הכנסת המר, שר החינוך והתרכות לשעבר, כוועידת המפד"ל למחליפו של השר בורג. איש המפד"ל בורג הולך ואיש מפד"ל אחר, המר, בא במקומו. מקומה של המפד"ל סביב שולחן הממשלה חי וקיים. השר בורג, שחזר עמוק זה 37 שנים, מחתלף עם "פטיש" — המר — שכנראה ימשיך להלוך כדי להעמיק את חירות החוגים הדתיים לתוך חיהם של תחכים רחבים בציבור שאינם דתיים, הציבור שנקרא בפי כול: הציבור החילוני. ומכאן נובעת חשיבות ההתייחסות לנושא שהובא לפנינו, לא לעצם החילופין, אלא, רבותי חברי הכנסת, להמשך המגמה שציינתי.

השפעתם של אנשי המפד"ל ושאר החוגים הדתיים, המיוצגים באופן קבוע בממשלה חוץ כדי ניצול מעמדם כסיעה המהווה לשון מאזניים כדי לסחוט ויתורים מפלגתיים — ושמענו פה את חברי הכנסת אשר עלו בששרת ואמרו אך להתחיל כבר בסתימה והדריכו את השר המר באותו עניין — מפלגות השלטון, המערך והליכוד כאחד, הרציה המטרופת במיוחד של מפלגת העבודה אחרי המפד"ל, כניעתה לתכתיבי המפד"ל, חובעת מהציבור מחיר יקר, רבותי חברי הכנסת,

בשם התנועה — הצלחה גדולה בניהול המשרד הזה לטובתו של המשרד, לחיזוקו, לכיסוסו, לקירוב לכבות בין דתיים לחילונים ולהעלאת מעמדה וקרנה של התורה בישראל, ולך — בריאות, אורך ימים ושנה טובה ומצולחת.

אני מאמין באמונה שלמה כי שני ידידי מהתנועה הדתית-לאומית, ד"ר בורג הפורש ומר המר הנכנס — כשם שד"ר בורג הוסיף כבוד רב לתנועה בשירותו ארוך השנים, כך אין לי צל של ספק כי וזולון המר יוסיף כבוד לתנועה ששולחת אותו לנושא שבשמו הוא בא למשרד הדתות. מיטב האיחולים ושנה טובה לשניכם.

הי"ר א' נחמיאס:

חודה לחבר הכנסת אבנר חי שאקי, רשות הדיבור לחבר הכנסת צירלי ביטון, ואחריו — לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הייתי מעדיף שלא להשתתף כלל בדיון המכיש הזה, שבו אנשי המפד"ל גם רצחו את השר בורג וגם עומדים פה ומספידים אותו.

יוסף בורג (הסיעה הדתית-לאומית):
הוא מקשיב.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
חברי הכנסת, אילולא אותה מחאה שרציתי להביע, המתייחסת בעצם לדיון הקודם, בהודעת ראש הממשלה, לא הייתי מבקש את רשות הדיבור. אינני יודע, נוצר מין מצב שהיושבים-ראש — ואין זה חשוב אם זה יושב-ראש הכנסת הקבוע או ממלאי המקום — הפכו להם למין נוהג קבוע להתקיף את חברי סיעתנו בכל מיני שיטות, ולפעמים לנסות להוריד אותנו מהבמה באמתלות שונות ומשונות, ולפי דעתי, אפילו בניגוד לתקנון.

חברי הכנסת, רציתי להביע מחאה על דבריו של יושב-ראש הכנסת שלמה הלל, שיש בראש הישיבה הקודמת ולא נתן לחבר הכנסת מאיר וילנר לסיים את דבריו. כאשר חבר הכנסת מאיר וילנר אמר על מי שנקרא פה "פעיל עלייה", על מנדלביץ', טורריסט, מייד התחיל מר הלל לדפוק בתוקפנות עם הפטיש על השולחן ואמר: תחזור בך מדברין, תסכים שהדברים יימחקו מהפרוטוקול. איזה מין דברים הם אלה? לחבר הכנסת מותר לומר מעל דוכן זה כל דבר שעולה על דעתו, יהיה אשר יהיה.

חברת הכנסת שולמית אלוני עלתה אחר כך לדוכן ודיברה על לוינגר ועל דניאלה ריס מ"גוש אמונים" כעל טורריסטית. היא מעולם לא הורשעה בטרור, זה לא מעניין אותי, אבל אני מצטרף למשפט הזה ומסכים להכחיר אותה בתואר "טורריסטית".

אחד כמו יוסף מנדלביץ' כותב בעצמו בספר שלו, הבאתי אותו, "מכצע חתונה" — לא אני כתבתי, לא הסובייטים כתבו, לא אנשים המתנגדים למנדלביץ' כתבו אלא יוסף מנדלביץ' עצמו כתב, ואם תרצו חתימה שלו, הנה גם החמונה על הספר — אני מצטט, רבותי חברי הכנסת: "התוכנית שהתגבשה: — בעניין חטיפת המטוס — "אנו קונים את כל הכרטיסים למטוס שיש בו 12 מקומות, וכשהמטוס נוחת בפריאזירסק" — עיירה בכרית-המועצות — "והטייס יוצא מתאו כדי לפתוח את דלת המטוס על-מנת שיוכלו הנוסעים לרדת, מתפללים עליו שני אנשים היושבים משני צדי הדלת וכוכלים את ידיו. הטייס השני יושב כשגבו לא תא הנוסעים ובוודאי לא

קיים. הנושא הזה של קיטוב בין חילונים לבין דתיים הוא לדעתה של מדינת ישראל, לדעת האפשרות של מציאת דרך לחיות יחדיו.

אני קורא לשר וכולון המר, שנכנס עכשיו לתפקידו כשר הדתות, לקחת את הנושא הזה ולראות איך אפשר ליטול את העוקצים מן המערכת הזאת, מן החזית הזאת, מן העריות ההולכת וגוברת בין שני המחנות.

אני יודע שאהיה ברפולוגתא של השר וכולון המר גם בנושאי דת ומדינה, חילונים ודתיים, וגם בענייני חוץ וביטחון. אבל, בעוד שבבענייני חוץ וביטחון לא נוכל להגיע להבנה ולשפה משותפת, בענייני של חילונים ודתיים אולי תוכל לפתוח דף חדש, לעשות פעולה עמוקה, חריש עמוק, ולשנות קונצפציות שמכתיבות את אורחות החיים הדתיים על חילונים, כפי שזה קיים היום במדינה בצורה הולכת וגוברת. אם תצליח בכך, תמלא שליחות חשובה וכולם יברכו אותך.

אינני יודע אם תצליח, אינני יודע אם יהיה לך הכוח להתמודד עם האלמנטים בתוך מפלגתך ובמחנה הדתי כולו, אבל זה היעד שלך וזו המשימה שלך, ובתור עמיתך החילוני, בתור אזרח מדינת ישראל, אני מצפה ממך שתשיג את היעד הזה. אם תצליח ולו באופן חלקי במשימה הזאת, הרי עשית מעשה גדול.

אבל את עיקר הדברים, אדוני היושב ראש, אני רוצה לייחד לשר היוצא, השר יוסף בורג, שהוא כבר אינו שר, אדוני מר בורג, אתה היית מוריד בתלמוד לפני הרבה שנים, ומאז אני רוחש לך כבוד רב והערכה רבה, אתה הצלחת, אחד המעטים, לעניין אותי בנושא שדרך כלל איננו מעניין אותי, ואתה הפנית את מבטי לאלמנטים מעניינים במקצוע שלימדת, אין זה קל לעשות זאת, מאותו זמן הערכת את הערכה עמוקה, אף שכמשך השנים שאנחנו בחיים הציבוריים תקפתי אותך לא אחת, אפילו הרבה פעמים, גם קראתי להתפטרותך, בחלק גדול מהמקרים אני חושב שעשיתי זאת מפני שכך האמנתי וכן הייתי צריך לעשות עליי דרכי, אך תמיד הערכת אתך ותמיד ראיתי בך אחד האנשים החשובים ביותר במערכת הפוליטית, ובשכבה נושאת האחריות שנמצאת בה, כממשלת ישראל, ראיתי אותך כאדם חכם, לא אומר עליך שאתה יהודי חכם, מפני שאני לא יודע מה זה יהודי חכם, אני לא יודע מה זה גוי חכם, אדם חכם היית, אתה הקרנת את החוכמה הזאת, ואתה גם קרנת.

אדוני שר הפנים לשעבר ושר הדתות לשעבר, לא הרבה פעמים אני נותן קומפלימנטים מעומק הלב, אז תקשיב לי, אני אומר לך שאתה הקרנת את התבונה הזאת, שנבעה מהעולם היהודי, מהתרבות היהודית, וגם מההשכלה הכללית הרחבה שיש לך, וידעת לחבר את שניהם יחד, זה שאני חלקתי עליך וזה שאני חולק עליך גם היום בהרבה דברים איננו גורע כהוא זה מכך שאני מצטער שאדם חכם כמך לא יישב עוד בממשלת ישראל. ממשלת ישראל, עם כל המאורות הגדולים והקטנים שיש בה, איננה חסונה עד כדי כך שהיא יכולה לוותר על חכונה ועל חוכמה. אבל, הגיעה העת לפרוש ואתה עושה זאת, לא אחת לעגו לך, לא אחת אמרו: נו כבר, מתי בורג יילך, ואילו בדיחות סיפרו, שהוא לעולם לא יילך, והנה הגיע המועד.

הגיע המועד שאנחנו יכולים לברך אותך בצורה גלויה, גם לבקר אותך גם לברך אותך, כי אנחנו יודעים שיש לפנינו אדם שעוד כוחו במותניו: אני מקווה שלא רק במותניו אלא גם בראשו, וכולנו מקווים שאתה עוד תוכל לתרום לחברה הישראלית הרבה מתכונתך, אני חושב שהיום, כאשר אתה כבר

ההפרדה בין הדת למדינה, שהיא העניין החשוב ביותר להמשך הדיוקים בין דתיים ולא דתיים במדינה, הולכת ונעלמת, כמשך השנים נתקבלו חוקים רבים, המגבילים את תנועתן, התנהגותן וחופש אמונתן של קבוצות שונות באוכלוסייה.

חברי הכנסת, חוק העונשין, או כפי שהוא מכונה בפי כול "חוק ההפלות", וגם חוקי עזר מהסוג הזה אשר נכפו עלי ידי רשויות מקומיות, וחגורת המגבלות נוסח ימי הביניים, מתהדרים סביב צוואר הציבור החילוני, נוספים על כך גרימת מכונות הנעת בשבת ובחגים, השחתת תחנות האוטובוסים, ההפגנות מול קולנוע "היכל", האיום בפירוק הממשלה אם יופעל ההכבל בחיפה ומעשים חמורים אחרים.

לכן התנגדותנו למינויו של השר המר כשר לענייני דתות נובעת מעצם התנגדותנו לתפיסת המפד"ל ולקו שהיא דוגלת בו, הן כתחום מדיניות החוץ והן כתחום מדיניות הפנים, ואלהים התייחסתי.

חברי הכנסת, בממשלה הזאת, ממשלת שני הראשים, יש שותפים, רבים המתווים מדיניות, הפוגעת כרוב הציבור בישראל, הפרסומים על מאזן הגירה שלילי בעיירות הפיתוח מצד אחד, ומצד אחר, נהירה לתוך השטחים הכבושים, מחטישים את הסכנה במדיניות הממשלה הזאת וקודמותיה, מדיניות אשר דאגה לקצץ בתקציבי שירותי החברה — חינוך, בריאות, רווחה — ופגעה בצורה ישירה בעיקר בעיירות הפיתוח, בשכונות העוני, מרכזי אוכלוסים אלה לא מצליחים להתגבר על המכות האלה והם עומדים בפני סכנת התמוטטות, מאזן ההגירה השלילי מוכיח זאת ומסמל את העתיד השחור שצפוי לעיירות פיתוח אלה אם תימשך המדיניות הנ"ל.

מדיניות הממשלה פגעה לא רק בשירותים הסוציאליים, פגיעתה בציבור העובדים חמורה לא פחות, האבטלה עלתה בצורה ניכרת והגיעה לכ-7.9%, שיעור המובטלים הגבוה ביותר שהיה במדינה, הממשלה, לצערי בהסכמת הנגהת ההסתדרות, המשיכה לשחוק את שכרם של העובדים שלא פוטרו והמשיכו כעבודתם, משבר האחיות המתמשך, סכנת התמוטטות מערכת הבריאות וסירובה של הממשלה להיענות לתביעותיהן הצודקות של האחיות לטובת מערכת הבריאות בישראל — משבר זה הוא עדות חותכת לכך.

חברי הכנסת, אפשר להוסיף כמוכן ולהתייחס לתחומים האחרים של מדיניות הממשלה, אולם יהיו לנו הזדמנויות נוספות רבות, כבר בשבוע הבא, להתייחס אליהם.

ובסיום, אין לנו אמן בממשלה הזאת, לא בהרכבה ולא במדיניות שהיא נוקטת, על כן אנו נצביע גם נגד צירופו של השר המר לממשלה.

היו"ר א' נהמיאס:

תודה לחבר הכנסת צירלי ביטון, רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחברת הכנסת שולמית אלוגי.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, לכאורה חילופי שרים בממשלה, כאשר למעשה הם נעשים בתוך אותה סיעה, בתוך אותה מפלגה, לא צריכים לעורר ויכוח גדול. אבל ככל זאת, לברכה שאני שולח לעבר השר החדש וכולון המר אני גם רוצה לצרף אותה ובקשה, המאבק הקיים בין חילונים לדתיים הוא מאבק חריף, יש למאבק רגעי התפרצות ורגעי תרדמה, אנחנו חיים היום בתקופה קצת יותר רדומה, אבל הקיטוב הגדול

של מדינה ריבונית, שבה האזרחות חייבת להירשם, ואינו חש במהפכה הגדולה מעדה דתית ללאום ריבון, שבו אנתנו הרוב ובו אנתנו אחרים גם למיעוטים שבנו. פה היתה טעות גדולה של ד"ר בורג, שלא השכיל לתת את הדעת לעניין.

טעות נוספת שלו, ובה אולי מעו יצא מתוק בסופו של דבר, היא שיטה שלא הוא המציא אותה, אבל היא התפתחה יפה בימיו במשרד הפנים, וזה מה שהתפתח אחר כך לכספים ייחודיים ולחלוקות מפלגתיות למיניהן. חוכמתו הנחתה את הדיונים בממשלה בעניינים רבים, אך במשרדו שלו הוא היה נתון, אולי מפני שעדיין היה שייך לדור המדבר, לאותם הלכי מחשבה של העיירה היהודית, של הקהילה היהודית, של ועד הקהילה כאן. בטרם המעבר לריבונות.

אני רוצה לציין לשבחו של ה"ר בורג, שבמשרד הדתות הוא החליט להיות יותר ממלכת. ודוק: במעבר למשרד הדתות, שזה היה מן אפנדיקס, כי הוא רצה להישאר, למעשה, במשרד הפנים, התחילו סוף סוף בימיו של ד"ר בורג לעשות סדר מסוים. את ראשית הביקורת והתיקונים שנעשו שם אפשר בוודאי לזקוף לזכותו.

אבל, ידידי זבולון המר, השר החדש לענייני דתות, מה שנעשה זה אפס קצהו של מה שצריך להיעשות לגבי ד"ר, אני סבורה שמדינת ישראל לא זקוקה למשרד דתות. היא צריכה מועצות דתיות במועצות המקומיות לצורך מתן שירותים לאנשים הזקוקים לשירותים האלה לפי מספר האוכלוסין במקומותיהם. ובתייהרין הרבניים, אם בתייהרין הם ממלכתיים, חייבים להיות משרד המשרד המשפטים. ודאי שלא צריך משרד דתות למה שנקרא, עד לכניסתו של ד"ר בורג למשרד, צינור לאספקת כספים למפלגות הדתיות. כך זה הוגדר לפנינו בוועדה לענייני ביקורת המדינה — צינור להזרמת כספים לכל מיני מפלגות דתיות לפי מפתח שנקבע ביניהן בדרך זו או אחרת, לפי כל מיני חשבונות שנעשו כך או אחרת.

המשרד הזה קיים, אם כי אני סבורה שאין בו צורך, ואני מציעה לזבולון המר: אתה יליד הארץ, לא גדלת בעיירה, לא היית גבאי — — —

יוסף בורג (הסיעה הדתית-לאומית):
נולדתי וגדלתי בעיר שמספר תושביה היה כמספר התושבים היהודים בישראל ביום הכרזת המדינה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כן, אבל אתה חיתת בקהילה כסביבה גדולה ועיונת, כאשר אנחנו אומרים שאנחנו בני הארץ, הכוונה שהנופים האלה הם שלנו, הלשון הזאת היא שלנו, היא לא מוקיעה אותנו. מי שהגיעו לכאן יש להם בעיה. הם גדלו בנופים שהם זרים מפני שהם לא נופי הספר שלהם, ובלשון שאינה שפתם, כל מה שהיה לכם משלכם, אותם שבאו, ואין אני מאשימה איש בכך, הוא אותו ספר-ספרים שהיה שונה מהמקום שבו חיתתם, מהתרבות, מהלשון, מהנופים, מהגשמים. שם התפללתם, כגשמים הזועפים ההם, לגשם שיירד אצלנו בארץ.

בני הארץ הזאת גדלו מתוך תחושה של ריבונות. מתוך תחושה שכאן אנתנו הרוב וזו המדינה שלנו, כמו האנגלים באנגליה והצרפתים בצרפת, ואם אתה רוצה שיהיו בתייהרין רבניים, ושהרבנים האלה יהיו ראשי העיבור, הם חייבים להכיר את הציבור. שילמדו חוק ומשפט ויגמרו בית-ספר תיכון. שיידעו את הציבור הזה, שישתרו בצבא, שיידעו שונים של היום אינן הנשים שמלפני 3,000 שנה. תגרש את הידוניות המכוערות היושבות בתייהרין שם ומספרות על מעשי כישוף

לא תהיה כבול כל כך בתפקיד קבינטי. בתפקיד ממשלתי. בתפקיד ממלכתי. אתה תוכל לעשות הרבה לקירוב הלבבות ולהקטנת המתח בין המחנות. אתה תוכל לעשות את זה, כי תהיה יותר משוחרר. לא אימת מפלגתך ולא החלטת זו או אחרת יכולות להשפיע על קבלת הכרעה כלשהי, אלא תפסוק בתור האדם יוסף בורג. הרבה שנים היית השר בורג, עכשיו אתה האדם יוסף בורג, ובתור האדם יוסף בורג, עם ההשכלה, עם הניסיון, עם התבונה ועם אהבת ישראל, אתה תוכל לעזור לאחת המשימות שכולנו רוצים שהיא תצליח — שהאיבה כחוננו תקטן. דע לך, אנו נמשיך להיאבק על אורחות חיינו. דע לך שנמשיך לומר שאורחות חיינו אינן נופלות כהוא זה מאורחות החיים של האנשים הדתיים. אבל אנתנו גם מוכנים להעריך את היהודים החכמים, הנבונים, את בני האדם הנבונים והחכמים במחנה השני, שמוכנים מתוך רצון טוב להיות במדינה מתוקנת ומסודרת. תצליח בכל אשר תלך.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, רשות הדיבור לחברת הכנסת שולמית אלוני, ואחריה — לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

ארוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, הכנסת נפרדת היום מחבר הכנסת ד"ר יוסף בורג כשר בממשלה. אבל הוא יחיה אתנו עד מאה-ועשרים, ורק לאחר מאה-ועשרים נאמר "אחרי מות קדושים אמור", על כך איני רוצה להספיד, אני רוצה להיפרד ואולי לבוא חשבון. ורק יריבה מכבדת, רציתי להגיד מלה חמה יותר, אבל היו חושדים בנו. רציתי לומר שאני יריבה אוהדת של ד"ר בורג — — —

היו"ר א' נחמיאס:

תתקדמי, תאמרי עוד מלה — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

עצרתי בעצמי, על כל פנים אומר, כי אני אוהבת את היריבות אתו במשך שנים רבות. אני זוכרת אותו עוד בהיותו שר סעד. הכנסת לא התברכה בהרבה אנשים בעלי השכלה רחבה. פיקחות ורועב דעת כד"ר בורג, והוא יכול, כמובן, לזקוף לזכותו הרבה הישגים כמשך שנות עבודתו. רוב הישגיו הם דווקא בתקופה שהיה שר הסעד, ורוב כישלונותיו, שהיו עוד בכיה לדרורות, הם בהיותו שר הפנים, מפני שהוא לא הספיק להפוך אותנו מעדה דתית בנוסת עות'מני למדינה ריבונית. מפני שבמינו חוק הכניסה לישראל חוק והכול הלך לפי חוק השבות. הואיל וחוק השבות איננו חוק דתי, ואפילו ההגדרה "מיהו יהודי" לעניין חוק השבות היא רק לעניין חוק השבות ואינה מחייבת לשום דבר אחר, וסתכנונו בבעיות בזווית של רדיפת אנשים, של גירוש אנשים, של משלוח נשים לבתי-כלא, מפני שהכניסה לישראל, במקום שהיה כבמדינה ריבונית — מי שהוא לפי חוק הרפטרציצה, יבוא לפי חוק השבות, ובמקום לזרוע קרובים לכלא, יטפלו בהם לפי חוקי כניסה וחוקי הגירה כפי שיש במדינות מתוקנות ומכובדות.

גם מבחינת הרישום, אי לבושה בשיטה הקטנה הזאת שנשארה מימי העות'מנים, לשלילתם של ווג הורים אזרחי ישראל, בתעודות הלידה ובתעודות הזהות, רושמים גרמנים, שווייצרים, רוסים, פולנים, הודים, כאשר לפי שום חוק הם אינם שייכים אף לא לאחת מהמדינות האלה. זה נעשה מתוך בלבולת, מתוך חוסר היכולת להתנער מה"שטעטל" ומהחוק העות'מני השומר אותנו כמיעוט במדינה אחרת, מתגונן ומסתגר. שאינו מבחין בכך שתעודת הזהות היא תעודה רשמית

היו"ר א' שוסטק:

היוצא מן הממשלה. זה יוצא וזה נכנס.

יוסף בורג (הסיעה הדתית-לאומית):

הוא שיך לפרושים ולא לצדוקים.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):

ד"ר יוסף בורג, העוזב את שולחן הממשלה לאחר ישיבה מתמדת וממושכת של 35 שנה לידו, הוא בלא ספק אחרון המהיקנים מסוג של תורה עם דרך-ארץ, מבית-מדרשו של הרב ד"ר עזריאל הלדסהיימר ז"ל מברלין, ותלמידו המובהק של בעל "שרידי אש" ד"ר יחיאל וינברג ז"ל. עמידתו כראש התנועה הדתית-הלאומית, אם לצדו של המנהיג המנוח מר משה חיים שפירא ז"ל, אם כראש המפלגה וזוברה הראשי בממשלה — עמידתו זו השפיעה על הכיוון של המפלגה ועל פעולותיה. אבל, כידוע, בחיי כל המפלגות יש עליות ומורדות, ניצחונות וכישלונות, וזדאני שלא נתלה את הירידה התלולה של המפלגה הדתית-הלאומית בד"ר בורג לבדו, חלילה. את הסיבות לכך, ואת הירידה בכוחה של היהדות הדתית כולה בכנסות האחרונות, למרות גידולה המספרי של האוכלוסייה הדתית במדינה ועלייתה — עוד ילמדו ויחקרו ואולי יגיעו למסקנות המתבקשות.

אבל אנו בשלנו, העדר אחדות בתוכנו, העדר שיתוף פעולה והופעה משותפת של כלל ציבורי יהודים שומרי תורה ברישימה אחת, בכלוק אחד, הם הגורם היחיד לירידת כוחנו. על כן אנו תובעים ללא פסק ובהתמדה ודורשים וקוראים לאחדות במחנה הדתי, על אף חילוקי הדעות האידאולוגיים הקיימים ללא ספק, אבל ניתן להתגבר עליהם כפי שידענו להתגבר עליהם בראשית דרכה של המדינה ובכרכת כל גדולי ישראל, כשהוקמה תזית דתית מאוחדת, אשר, לצערנו, לא החזיקה מעמד אלא כנסת אחת בלבד, צר לי לקבוע שהיתה זו סיעתו של ד"ר בורג; סיעת למפנה, אשר גרמה לפיצוץ האחדות בזמנה, ובכנסת השנייה הופיעו ארבע מפלגות דתיות לחד: המזרחי, הפועל המזרחי, אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל.

אנו נפרדים מד"ר בורג כשר — ד"ר בורג התלמיד חכם, האינטלקטואל היהודי האוניברסלי — בצער, אבל בהכנה מלאה. על אף שלא אחת קופחנו על-ידי משרדי הממשלה הוא עמד בראשם, אם בהרכב המועצות הדתיות, אם בתמיכות למוסדות תורה וחינוך, בכל זאת, תמיד היתה לכולנו הרגשה של ידידות הדדית והיה לנו עניין עם יריב שכדאי היה להתווכח עמו ואפילו להפסיד.

אנו ממבכים את ד"ר בורג בכריאות טובה ובהמשך פעולות ברוכות בכנסת ובמפלגתו. מובטחתי שיכולתו עמוגם ממושבו כחבר הכנסת יפעל לאחדות בתוך היהדות הדתית לשלום, בית ולשלום בין כל חלקי העם היהודי.

זבולון המר, אשר עם כניסתו לתפקיד השר לענייני דתות מטעם המפד"ל יתפוס את הגה ההנהגה של תנועתו, איננו אישיות בלתי מוכרת. רבות בשנים הוא עומד בראש הפירמידה במפלגתו, שימש כשר החינוך והתרבות במשך כשבע שנים ועל אף הביקורת שנמתחה עליו בתפקידו זה — ודווקא מצד חבריו במפלגתו — רשם הישגים ניכרים כשטח שעליו הוא היה מופקד. לזכותו ייאמר כי בשנתיים האחרונות הוא נטל על עצמו תפקיד קשה — לשקם את מפלגתו ולהביאה לוועידה נבחרת דמוקרטית. ואומנם, תנועתו משלמת לו על-ידי בחירתו לייצג את המפד"ל ליד שולחן הממשלה, ולמעשה הוא הוכתר למנהיגה של תנועתו.

לנערות, שאם חלילה נערה בשעת נידתה תיגע בכעלה ייוולד לה ילד עקום, או בעלה ייהרג בצבא, אומרים להן לכוא ולעשות כדריקות אם נקיות הן או לא. אלה מעשי כשפים, זו לא יהדות. זה לא בית-דין רכני של מדינה ריבונית. שמכוח חוק חייבים לכוא לשם. גרש את הכשפים האלה. צריך לטאטא אותם. יש להכניס לשם אנשים יודעי ספר. אנשים שרוצים להיות מנהיגי ציבור לא יכולים להגיד: לא כשר הדור כדי להקל. אל יישבו על כס הדין אם הם לא יודעים לתת תשובות נכונות, אם הם קמים כל בוקר ואומרים: יש לי חומרה חדשה. מה הדבר הזה?

אם אתה רוצה לקרב אותם לציבור, תמצא כאלה שחיים עם הציבור, והמפלגה, שלך ידעה לעשות זאת לפני תקופה מסוימת. לפני שהתחילה לעלות לכל מיני חצרות של אנשים שבעיני אינם מנהיגים. ינוש קורצ'ק היה מנהיג, והרב מסטמר לא היה מנהיג, כי הוא ברח ואת עמו השאיר שם. הרבי מגור לא היה מנהיג, כי הוא ברח ואותם השאיר שם. אל תלכו אל אלה. גדלתם פה כתנועה משתחררת, כתנועה ציונית. את הקולות האלה תשמיעו.

יש לי אתכם ויכוח פוליטי כזה או אחר, אבל אל תיתנו את הבעל-ביתיות על המורשה הזאת למי שמתנער מאתנו לחלוטין.

מוכן שאנחנו נצביע נגד כל מה שממשלה זו עושה. אמרתי שאני נגד משרד הדתות, אני חושבת שהוא הוקם בטעות, אבל אם אתה שם, תמשיך, אבל במרץ, באותם דברים שלשמחתי הרבה — היתה אומרת כמעט להפתעתי, אבל לא יפה להגיד זאת — התחיל בהם ד"ר בורג, כאשר נכנס למשרד הדתות, ואין בושה להמשיך בדרכו.

ד"ר בורג, אנחנו נשארים יחד פה בכנסת, וזדאני עוד נמשיך להתווכח. אני מאחלת לך בריאות וחוכמה והמשך של מלחמות. אני מבילה שאתה ממשיך להיות מנהיג, שהרי מנהיגים לא מעלים ולא מורידים, הם יושנם, הם קיימים, ואני מקווה שקולך יישמע. תודה רבה.

היו"ר א' שוסטק:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מתתיהו פלד — איננו נוכח כאולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר, בבקשה.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חילופי גברי בהנהגת המפד"ל, גם זהו אירוע היסטורי ומעין רוטציה זוטא, והלוא אנו רגילים כפרשת הרוטציות.

הכנסת מתבקשת לאשר את מינויו של זבולון המר לשר לענייני דתות במקומו של מנהיג המפד"ל הפורש. ד"ר יוסף בורג.

אין ספק שזה אירוע יוצא-דופן, כי אין זה עניין של חילופי שרים במשרדי הממשלה, דבר שאנו רגילים לו מדי פעם. מדובר בחילופי דורות ובהנהגת מפלגה, אשר אין ספק שהטביעה את חותמה על המדינה ועל הממשלות בכל ההרכבים מאז קום מדינת ישראל.

ד"ר יוסף בורג, אשר פורש משולחן הממשלה — — —

היו"ר א' שוסטק:

הייתי מייצג אולי להשתמש בביטוי "היוצא" ולא "הפורש". הוא לא פורש כלל.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):

הפורש מן הממשלה — אמרתי.

מאיר כהנא (תנועת כך):

גם בעבודה וזה "גזרו על פיתם ושמןם". עד כדי כך, שמא יגיעו לירי מפגשים.

השנה כל המדינה שמעה על הבעיה של מפגשים, של יהודים צעירים, בני נוער, ילדים, עם ערבים, מכאיים וילדים יהודים לכפרים של ערבים, לבתי-ספר שלהם, וכן להיפך. הרבנים צעקו. לא הרבנים ה"שחורים" אלא הרבנים הראשיים. הם צעקו נגד זה. אמרו שיש איסור חמור. אנתוני הצבענו כאן על השר הנוכחי מר נכון. אני חייב להודות שלא הוא התחיל במפגשים האלה. יש לי פה קטע משנת 1977, מאוקטובר 1977. אז הייתה ההתחלה. אני מדבר על קטע מ"ג'ורסלם פוסט", ואני מתרגם: "תלמידים יהודים ישראלים יובאו לעירות ולכפרים ערביים השנה, לסירי לימוד. כך אמר אתמול אליהו מנסור מהמחלקה הערבית של משרד החינוך והתרבות". הוא אמר שילדים ערבים יגיעו גם כן לבתי-ספר של יהודים. השר דאז היה השר המר. קשה לי להאמין ששר, שהוא שומר תורה ומצוות, היה זה שהתחיל את התהליך האיום והנורא הזה.

בידי חוברת בשם "אנחנו ושכנינו", של משרד החינוך והתרבות, משנת התשמ"א. זאת חוברת למורה, לשיחה בכיתה ולפעילויות בנושא. איזה נושא? — "לימודים בצוותא של תלמידי בית-ספר יביר אליסיה" ובית-ספר "בכר"; טיול משותף. מדובר בילדים יהודים וערבים. כשיחה בכיתה לאחר מכן ציינו התלמידים את הפתחת מן הגילוי: הערבים הם כמונו. נכון, אין הבדל גדול בין אחמד לבין יענקל'ה. אין הבדל גדול. קייטנה על ההוף — קייטנה משותפת לילדים יהודים וערבים. טקס דתי, של ילד יהודי וערבי. היהודי עומד עם החלות שלו, היין שלו והנרות שלו, והוא מצביע כיצד מקדשים על יין וכיצד שומרים על שבת. ללא ספק אותו ילד מימיו לא שמר על השבת. וכנגד זה — ערבי. הוא מצביע כיצד פותחים בצום הרמאזן. הוא ודאי צם. הייתכן? הייתכן דבר כזה? רבותינו גזרו על פתם, שמא חס ושלום יגיעו לביתם, ואנחנו מזמינים אותם. ומי מזמין אותם? — שר החינוך עם כיפה.

לפני חזון מ"ב בסיוון התשמ"ו, 1 ביוני 1982. כחזון נאמר: "משרד החינוך והתרבות מעודד מפגשים של תלמידים יהודים וערבים, שמטרתם לסייע להכרה הדדית ולהפחתת הזרות". ללא ספק יש הכרה הדדית. היום יש 3,500 יהודיות הנשואות לערבים. לא אני אמרתי את זה. רענן כהן אמר זאת. ואל תגידו לי: האם ממפגש אחד כבר יגיעו לנישואים? כן, ממפגש אחד מגיעים לשני. וחז"ל הבינו זאת. הם אמרו: אפילו לא את פתם, שמא חס ושלום יגיעו לביתם.

אני חייב להגיד שלא היה לי קל לעלות היום ולומר מה שאמרתי, משום שאני מעריך את השר המר. אבל, לא אוכל להצביע למענו עד אשר הוא יקום ויגיד מעל במת הכנסת שכשר הדתות הוא יפעל ככל האפשר נגד מפגשים כאלה. אם יאמר כך, אצביע בעד. ולא, אבקש מכל אחד כאן שיש לו שמץ של הבנה לנתח בהתאם. אני אומר זאת לא רק לחברי הכנסת הדתיים. אין זו בעיה של דת. זו בעיה של העם, של האומה. לא ייתכן ששר הדתות לא יקום ויכריז שהוא נגד המפגשים האלה, בדיוק כמו הרבנים הראשיים.

הי"ר א' שוסטק:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יצחק ארצי.

יצחק ארצי (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ובתוכם חתני הדין, השר ד"ר יוסף בורג והשר וכולון המר, שכנע לפני, השינוי בראשות הממשלה אנו נקראים לאשר היום שינוי פרסונלי

ובולן המר נכנס למשרד לענייני דתות וכחבר לממשלה בתקופה לא קלה ליהדות הדתית. מתקפה על היהדות הדתית מפי דוברי חלק מהמפלגות החילוניות, מכלי התקשורת — הרדיו והטלוויזיה, הניסיון להכתיב ליהדות הדתית איך עליה להתנהג, רמיסת השבת בראש חוצות, פתיחת איצטדיונים, מרכיבים מסחריים, בתי-שנישועים ומזללות בשבתות, כל אלה פוגעים בדמותה של המדינה כמדינה יהודית. התערבות והכחבה של בתי-המשפט בפסקי-דין של בתי-הדין הרבניים לשלילת עצמאותם הפעול בהתאם להלכה היהודית; החתימה לשניו במקובל בהרכב המועצות הדתיות על-ידי מינוי נשים כחברות. בניגוד לכל ההסכמים אשר הושגו בין המפלגות במשך שנים רבות; הכרסום בעצמאותו של החינוך הממלכתי-דתי וההתנגדות לייסוד בתי-ספר תורניים לילדים דתיים אשר הוריהם רוצים בכך; הכרסום המתמיד בסטטוס-קוו בענייני דת; האפליה בין התקציבים למוסדות תורה לבין תקציבים הניתנים בשפע למוסדות שונים להשכלה גבוהה, והתקציב הזעום יחסית העומד לרשותו של המשרד לענייני דתות — כל אלה יעמדו ודאי לנגד עיניו של וכולון המר כחבר ממשלה וכשר לענייני דתות.

אנו מאחלים לך הצלחה ומקווים שתוכיח גרות ועצמאות ותילחם בכבוד על העקרונות, אשר עליהם ורק עליהם יכולה להיות מושתתת מדינת ישראל, מדינה יהודית.

הי"ר א' שוסטק:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן אבוחצירא — איננו באולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר כהנא, ואחריו — לאחורן הנואמים, חבר הכנסת יצחק ארצי.

מאיר כהנא (תנועת כך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, רציתי לברך את השר בורג. אני חושב שחייבים להודות כי מה שהשר בורג עשה למען הישיבות, החינוך — אני מקווה שנוכל להגיד בעתיד שיש שר שעשה בדומה לו. רק בגלל זה הייתי רוצה להיות, אחרי מאה-ועשרים, במחיצתו של ד"ר בורג בעולם הבא.

זהו הדבר הק ביותר, ועכשיו אני פונה לקשה. אנחנו עומדים עכשיו בין כמה לעשור, בעשרות ימי תשובה. אני רוצה עכשיו לבקש מהשר המר מחילה אם אפגע בו אישית, חס ושלום, לא זאת כוונתי. אבל כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה.

ביהדות אין איסור מועזע יותר וחמור מאשר על טמיעה ונישואי-תערובת. מצווה מדאורייתא "לא תתחתן כם". כאשר חזרו היהודים מבבל לארץ, השביע עזרא הסופר את העם: "ועתה בנותיכם אל תתנו לבניהם ובנותיהם אל תשאו לבניהם ולא הדרשו שלום וטובתם עד עולם". כאשר ראה נחמיה שאכן הפרו בני ישראל את השבועה, כך כתוב, "גם בימים ההם ראיתי את היהודים השיבו נשים אשוריות עמוניות מואביות — ואירכ עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרים". לי אין שמץ של ספק שנחמיה היה גם כן יהודי שדוגל בשיטה של המפד"ל — דרכי נועם, אבל יש גבול. כאשר אדם נחקל בטמיעה, התבוללות, המחירבות את העם, הוא חייב לקום ולצעוק ולזעוק חמס. חז"ל הקפידו על זה עד כדי כך שבשולחן-ערוך, יורה דעה, בסימן ק"ד, כתוב: "אסרו חכמים לאכול פת של עממים". אסרו לאכול פת לחם של גויים "משום חתנות" — — — ואם אכל פת בעלי בתים יבוא לסעוד אצלם". אם יאכל פת שמא יבוא, חס ושלום, למגע עם מפגשים אתם.

השר לענייני דתות י" בורג:
גמרא במסכת שבת.

— הודעת הממשלה על צירוף שר נוסף לממשלה בתפקיד השר לענייני דתות —

גם המצב במשרד לענייני דתות אינו מניח תמיד את הדעת. הרכבים שמונו על ידי מועצות דתיות, שנבחרו לפי כללי החוק החילוני, מעדיפים דרך של לחץ וכפייה. הכנסת דנה בתופעות שבהן רבנים לקחו את החוק לידיהם מעבר לסמכויות שהיו להם. כאשר מועצה דתית אחת בחרה כנציגה אשה דתית, רעדו אמות הספים. היכן רוח ההבנה לתהליכים החדשים של שחרור האשה ורצונה לקחת חלק בעיצוב החיים הדתיים במדינה? בפתח תקווה התייצב רב העיר בראש הפגנות שגרמו למאות ואפלי שעות של חילול שבת בפרהסיה. אנחנו חיים את התופעה של החוגים האורתודוקסיים האלימים, אשר הפכו את שלטון הכוח לפרוגרמה ולססמה.

לשוא חפשתי בשנים האחרונות את הקול הרעם של המתונים במחנה הדתי-הלאומי. לכן גברה תופעת הקיצוניות. ולא עומד מולו הקול של התכונה והקול המסורתי של חניכי בני-עקיבא.

הימים הגדולים של המפד"ל עם 12 חברים בכנסת: עם השפעה דומיננטית ברחוב היהודי החילוני, היו הימים של המפד"ל המתונה, של המחנה שנתן צביון דתי מסורתי-מורשתי למאבק הלאומי של העם היהודי.

כל דורשי טובתה של מדינת ישראל עקבו, תוך התעניינות וחרדה, אחרי ועידת המפד"ל האחרונה. קיוונו ועודנו מקווים, שוועידה זו פתחה דף חדש בחולדות הציונות הדתית. אנחנו מקווים שהרוב במפד"ל יקשיב לקולם של המעטים הגורסים חזרה למסורת המפוארת ולשורשים, כדי להחזיר לציונות הדתית את מקומה והשפעתה. כך ייטב למפד"ל, אבל אותי מעניין יותר שכן ייטב למדינת ישראל ולגיבושה הרוחני.

על אף חילוקי הדעות, קיים קונסנזוס של הערכה וברכה לאריכות ימים ואיחולים טובים כלפי איש התרבות, איש האשכולות, איש הספר והנימוס, החכם ד"ר יוסף בורג.

ולך, ממשיכו, השר זבולון המר, אני מאחל שיעלה בידך להחזיר עטרה ליושנה. איך, חדש בתפקיד מיניסטריאלי, בתפקיד המיניסטריאלי הקודם, כשר החינוך והתרבות, כבר הוכחת את יכולתך, ואני עקבתי בהרכב הערכה אחרי מאמציך לנהל אותו מוסד קשה ומסוכן ששמו רעות השידור, ועשית זאת בהצלחה רבה. לכן אני מאמין שביכולתך לעמוד כפרץ, מהעמדה שהופקדה בידך, אתה יכול לעשות רבות למיתון ההקצנה ולהכוונת הנורע לדרך אשר עליה היתה תפארתן של בני-עקיבא ושל המפד"ל.

איחולי כל דורשי טובת המדינה מלווים אותך. מתוך תקווה זו נאשר חילופי גבריאל אלה שהוצעו על ידי ראש הממשלה. תודה רבה, שנה טובה, גמר חתימה טובה לכולם. היור"א שוסטק: חברי הכנסת, אני מעמיד להצבעה את הודעת הממשלה על צירופו של חבר הכנסת זבולון המר לממשלה בתפקיד השר לענייני דתות.

ה צ ב ע

בעד הודעת הממשלה על צירופו של

חבר הכנסת זבולון המר לממשלה

בתפקיד שר לענייני דתות — רוב

נגד — מיעוט

בנציגות המפד"ל בממשלה. לאחר 37 שנות כהונה בממשלות ישראל מפנה שר הדתות, ד"ר יוסף בורג, את מקומו ליד שולחן הממשלה לטובת עמיתו הצעיר ממנו ב-27 שנה, חבר הכנסת זבולון המר.

עם פרישתו של השר בורג ממשלת ישראל מאבדת שר שזכה במשך מרבית שנות המדינה לעמוד ליד ההגנה ולנהל את ענייני הבריאות, הפנים, הסעד והרווחה, המשטרה, ענייני הדתות, ובשלב מסוים היה השר בורג אפילו קצת שר חוץ. במשא-ומתן בנושא פוליטי חשוב.

במשך השנים היה השר ד"ר יוסף בורג מעמודי התווך בממשלות המערך. מאז ימי בן-גוריון ועד — ייבדל לחיים ארוכים — יצחק רבין, וכאשר חלה התפנית בממשלת ישראל והליכוד הגיע לשלטון במקום המערך, הוסיף השר בורג לכהן בממשלות בגין, שמיר ולאחרונה בממשלת הליכוד הלאומי בראשותו של שמעון פרס.

פרישתו של השר ד"ר בורג מתבצעת במסגרת תהליך טבעי של חילופי משמרות ודורות. במקומו של העולה ה"יקה" לשעבר, ד"ר יוסף בורג, מגיע לשולחן הממשלה הצבר זבולון המר.

בכל פרישה יש מן העצוב, על אחת כמה וכמה כשמדובר בפרישה מקריירה מיניסטריאלית של 37 שנים. לכן מובנת לי היטב התרגשותו של השר בורג בשיבת הממשלה אמואל. כל הפרידות קשות, לרבות פרידות משנים רבות מעש.

בכל המשרדים אשר עברת אותם, כבוד השר ד"ר בורג, השארת עקבות שלא יימחקו. אישית הרגשתי תמיד קרבה אליך. כאיש העיירה היהודית — ואני גאה על כך שאני בא מן העיירה היהודית — וכמקורב לחסידי ויזניץ, הייתי גאה לפני שש שנים לראות את הכבוד שזכית לו כאשר סיירת כשר ברומניה הקומוניסטית, בפני הגויים היית תמיד הנציג של כל היפה, הנעלה והמכובד בעם היהודי. עם הצטרפותך לחברי הכנסת חוכשי הספלים אתה מעלה בצורה משמעותית ביותר את ה-IQ של כולם.

כרגע חגיגי זה בכל זאת אינני יכול להימנע מחשבון נפש היסטורי.

אתה ייצגת בממשלות ישראל את זרם הציונות הדתי-הלאומית, פרוגרמטית, זו היתה מזיגה בין תורה ובין דרך-ארץ. מעשית, פירושה היה אימוץ כל הערכים של מחנה העבודה. בניית הקיבוץ והמושב, טיפוח תנועת נעור חינוכית, התיישבות עובדת, הציונות הדתית הפגינה נוכחות בכל התחנות ההיסטוריות והגורליות של תנועת התחייה הלאומית — ההגנה, העלייה, ההתיישבות. למערכות אלו הוסיפה הציונות הדתית הלאומית את הממד הדתי בסגנון ערכי. הדבר התבטא בקיום המצוות הדתיות, בעיצוב חיים דתיים בסגנון חדש של סובלנות, דרכי נועם, מאמץ להחליק על פני ניגודים, טיפוח ההכנה והכבוד.

צר לי לקבוע, אדוני היושב-ראש, השר בורג, שהמצב במחנה הדתי, שאתה אחד מבוניו, שונה לחלוטין היום מכפי שהוא היה אז, כאשר הצטרפת לממשלת ישראל. רוח הימים הם נעלמה. במקומה של הסובלנות גברה הקיצוניות הפוליטית והרוחנית. הכיפה הסרוגה חדלה להיות סמל של שיתוף פעולה הרמוני בין דתיים ובין חילונים. לסמל הכיפה הסרוגה נוספו סמלים חדשים, והם מצויים כיום בקרב הקיצוניים ב"גוש אמונים".

חוברת מ"ב: ישיבה רמ"ד

— הודעת הממשלה על צירוף שר נוסף לממשלה בתפקיד השר לענייני דתות: הצהרת אמונים של השר לענייני דתות וזבולון המר: הצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 71) —

היו"ר א' שוסטק:

הכנסת אישרה את הודעת הממשלה.

הודעת הממשלה על צירופו של חבר הכנסת וזבולון המר לממשלה בתפקיד שר לענייני דתות אושרה.

ז. הצהרת אמונים של השר לענייני דתות וזבולון המר

זבולון המר (הסיעה הדתית-לאומית):
אני מתקן.

היו"ר א' שוסטק:

לא, אני חושב שאתה צריך לחזור מחדש על הצהרת האמונים.

זבולון המר (הסיעה הדתית-לאומית):
אני מצטער, זה לא שלא קראתי היטב, כך היה כתוב.

אני, וזבולון בן מנחם ומלכה המר, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הממשלה.

היו"ר א' שוסטק:

החלטות הכנסת.

זבולון המר (הסיעה הדתית-לאומית):
אני אומר את מה שכתוב פה.

קריאה:

חתקן.

(חותם על הצהרת האמונים)

ח. הצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 71), התשמ"ז — 1986 *

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

וינשטיין, כדי להבטיח שאפשר יהיה לחברה לנכות כהוצאה סוגי תשלומים שלה לבעל שליטה, אף אם הם מהווים הכנסה פטורה בידו לפי תיקון בפקודה שנתקבל לא מכבר. כיוון שמדובר בניכוי מותנה בקיום תנאים בשנים עתידות, ניסחנו את כל ההוראה כהוראה מסמכת, אשר מכונה יתקין שר האוצר תקנות שיהיו בהן פירוטי התנאים ודרכי המעקב אחרי קיומם.

בסעיף 26(2) אפשרנו למנהל מס שבח לחקן בשומותיו לא רק טעויות סופר אלא גם טעויות אחרות. הכול תוך ארבע שנים מיום הוצאת השומה.

ארוני היושב-ראש, אלה עיקרי הדברים. הצעת הוועדה מוגשת לכנסת למעשה פה-אחד. ככל זאת יש הסתייגות לחבר הכנסת דן תיכון, ואבקשך, ארוני היושב-ראש, להזמין אותו להנמקת הצעתו, אם הוא נמצא באולם.

היו"ר א' שוסטק:

חבר הכנסת דן תיכון איננו באולם, ואנחנו ניגשים להצבעה על סעיפי החוק. לסעיפים 1 עד 28 אין הסתייגויות. אני מעמיד אותם להצבעה.

ה צ ב ע

סעיפים 1 — 28 נתקבלו.

היו"ר א' שוסטק:

בסעיף 29 — הסתייגות לחבר הכנסת דן תיכון.

ה צ ב ע

התיקון של חבר הכנסת דן תיכון לסעיף 29 לא נתקבל.

סעיף 29, בנוסח הוועדה, נתקבל.

סעיפים 30 — 35 נתקבלו.

היו"ר א' שוסטק:

חברי הכנסת, אנו עוברים לנושא הבא בסדר-היום: חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 71), התשמ"ז — 1986. המובא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. יביא את הצעת החוק בשם ועדת הכספים חבר הכנסת יצחק ארצי.

יצחק ארצי (בשם ועדת הכספים):

ארוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בשם ועדת הכספים אני מתכבד להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את החוק לתיקון פקודת מס הכנסה, (מס' 71), התשמ"ז — 1986.

עיקרו של חוק זה שאוב מהצעת החוק לתיקון פקודת מס הכנסה מס' 72, אשר באה לקבוע כי שנת המס תתחיל, החל משנת המס 1987, ב-1 בינואר, וכי תקופת שומה מיוחדת תוכל להיקבע רק לתאגיד הנמנה עם אחד ממספר סגור של סוגי תאגידים.

בהוראות האלה, לרבות הוראות המעבר וההתאמה הבאות עמהן, המחייבות שינוי אפילו בחוק הביטוח הלאומי, הכנסנו רק שני שינויים: אחד מהם מוקד תיאומי חוק שיעשה שר האוצר או שר העבודה והרווחה באישור ועדת הכספים, והאחר משאיר את השיעור של 10% למקדמות החודשיות שישולמו בשנת מס 1986 המקוצרת. הוספנו תיקוני התאמה בפקודת פשיטת הרגל ובפקודת החברות בעקבות השינוי בחוק הביטוח הלאומי, ואנחנו מכירים תודה לנציגת המוסד לביטוח לאומי שהצביעה על הצורך בכך.

לפי הצעת נציגי האוצר הסכימה הוועדה לשלב בחוק זה כמה תיקונים שהוצעו בהצעת תיקון מס' 69, ואשר מהותם טכנית או הבהרתי או התיישרות עם חוקי מס אחרים. כאלה הם הסעיפים 2, 4, 7, 8, 11, 12(3), 13, 17, 18, 20, 22, 24(1) ו-26(1).

את סעיף 5 הכנסנו ביוזמתו של חבר הכנסת אריאל

ה צ ב ע

חוק לחיקון פקודת מס הכנסה (מס' 71),
התשמ"ז—1986, נתקבל.

ט. הצעת חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון), התשמ"ז—1986 *

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

היו"ר א' שוסטק:

תודה. רשות לחשובה לחבר הכנסת יצחק ארצי.

אברהם כ"ץ-עוז (המערך):

אני מבקש רשות לשאול שאלה. חבר הכנסת ארצי, ציינת בדברך שמאז 1985 הארכת התוקף נעשתה על-ידי המפקחת על הבנקים. מדוע צריכה היום הכנסת להאריך את זה לחצי שנה באמצעות חקיקה? המפקחת על הבנקים יכולה להאריך את זה עוד בחצי שנה.

יאיר צבן (מפ"ם):

אחרי מה שקרה היא מפחדת לקחת עליה את האחריות.

אברהם כ"ץ-עוז (המערך):

למה הכנסת צריכה לקחת עליה את האחריות?

יאיר צבן (מפ"ם):

ב-1981 נתנו ארבע שנים לבנקים להיערך לשינוי.

אברהם כ"ץ-עוז (המערך):

ממס 1985 הארכת התוקף נעשתה על-ידי המפקחת על הבנקים.

יאיר צבן (מפ"ם):

בחק המוקדית ניתנה לבנקים ארכה של ארבע שנים להיערך לקראת יציאה מהפעילות החוץ-בנקאית שלהם. הדבר הזה לא בוצע.

יצחק ארצי (בשם ועדת הכספים):

לפי מיטב הבנתי, מאז 1985 החוק מוארך על-ידי המפקחת על הבנקים. במסגרת הסמכות שלה, אבל, אנחנו יודעים שהדבר הזה אינו רצוי, ונדמה לי שהוא קשור קצת בדיונים ובהמלצות של ועדת בייסקי, אשר רמזה שרצוי שלא תהיה חקיקה כל עוד היא דנה בעניינים, אבל עכשיו, כשאנחנו נכנסים לשלב שבו גם עניין ההפרדה של העסקים יוסדר על-ידי החוק, עדיף שהדבר הזה לא יהיה בידי המפקחת על הבנקים, אלא יוסדר על-פי החוק. כך הבנתי את עמדתה של הממשלה, ולכן בא החוק.

מאתר שהוויכוח, או המחלוקת עם חבר הכנסת יאיר צבן היא לגבי תאריכים, הרוב בוועדה הבין שיש לתת לעניין שנה שלמה ולא חצי שנה כפי שהוא הציע. כדי שלא נעמוד בפני הצורך לתקן מחדש.

היו"ר א' שוסטק:

תודה רבה. אנחנו ניגשים להצבעה. לסעיף 1, הסתייגות לחבר הכנסת יאיר צבן.

ה צ ב ע

התיקון של חבר הכנסת יאיר צבן לסעיף 1 לא

נתקבל.

סעיף 1, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר א' שוסטק:

חברי הכנסת, אני מעמיד את החוק לחיקון פקודת מס הכנסה (מס' 71) להצבעה בקריאה שלישית.

היו"ר א' שוסטק:

אנו עוברים לסעיף האחרון בסדר-היום. הצעת חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון), התשמ"ז—1986. קריאה שנייה וקריאה שלישית. יביא את הצעת החוק חבר הכנסת ארצי, בשם ועדת הכספים.

יצחק ארצי (בשם ועדת הכספים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון), התשמ"ז—1986.

חוק זה כולל סעיף אחד מתוך הצעת החוק המקורית, והוא מובא לאישור היום, כי הוא מתייחס להסדר שפג ב-30 בספטמבר.

הסעיף קובע שסעיף 47 לחוק העיקרי יתקן ובמקום שתאגיד בנקאי יהיה רשאי להמשיך לשלוט בתאגיד שאסור לו לשלוט בו לפי פרק ג' לחוק עד תום ארבע שנים מהיום הקובע (31 במרס 1981), ייקבע שיהיה רשאי להמשיך לשלוט בתאגיד כאמור עד יום 30 בספטמבר 1987.

יש לציין כי ההרשאה לשלוט בתאגיד כאמור ניתנה עד 31 במרס 1985 לפי החוק, ומאז על-ידי המפקחת על הבנקים על-פי סמכויותיה לפי חוק.

הפרדת העסקים הבנקאיים מן העסקים הלא-בנקאיים טעונה הסדר שצריך להיקבע בחוק. מאחר שהסדר כזה טרם נקבע ויוחלט לגביו רק לאחר שיידונו המלצות ועדת החקירה בעניין ויסוט מניות הבנקים, ועדת בייסקי, מוצע להאריך את התקופה בשנה אחת. עם זאת, ועדת הכספים תקבל בעוד חצי שנה דיווח מבנק ישראל וממשרדי הממשלה הנוגעים בדבר על התקדמות הדיונים לקראת הפרדת העסקים הבנקאיים מן העסקים הלא-בנקאיים של הבנקים.

לחוק הזה הסתייגות לסעיף 1, של חבר הכנסת יאיר צבן.

היו"ר א' שוסטק:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר צבן, להנמקת הסתייגותו.

יאיר צבן (מפ"ם):

אני רוצה לומר רק שני משפטים, מהמקום.

היו"ר א' שוסטק:

בבקשה.

יאיר צבן (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מבין שאין מנוס אלא לקבל את התיקון הזה, ואין לנו מנוס אלא לדחות את ההכרעה בשאלה של המעורבות של הבנקים בפעילות חוץ-בנקאית. לנוכח הנסיבות של הדיון במערכת הבנקאית בעקבות דוח ועדת בייסקי, התיקון שלי בא להביא לכך שעל-ידי קיצור ההארכה אנחנו נלחץ לכך שהטיפול בכל המסקנות של ועדת בייסקי בעניין הבנקאות וגם בעניין הספציפי הזה לא ייסתכן יותר מדי.

חוברת מ"ב, ישיבה רמ"ד, ד' בתשרי התשמ"ז (7 באוקטובר 1986)
 — הצעת חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון) —

ה צ ב ע ה

חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון).
 התשמ"ז—1986, נתקבל.

היו"ר א' שוסטק:

לסעיף 2 אין הסתייגות ואני מעמיד אותו להצבעה.

ה צ ב ע ה

סעיף 2 נתקבל.

היו"ר א' שוסטק:

חברי הכנסת, מיצינו את כל סדרי־היום. הישיבה נעולה. על
 הישיבה הבאה תבוא הודעה.

היו"ר א' שוסטק:

אנחנו עוברים להצבעה על חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון).
 התשמ"ז—1986, בקריאה שלישית.

הישיבה ננעלה בשעה 17:01.

נספחות

א. סדר-היום לשיבה רמ"ד

- א. הודעת הממשלה על הצב המדיני.
 ב. הודעת הממשלה על צירוף שר נוסף לממשלה בתפקיד השר לענייני דתות.
 ג. הצעת חוק לחיקון פקודת מס הכנסה (מס' 72), התשמ"ז — 1986 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 ד. הצעת חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון), התשמ"ז — 1986 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).

ב. החלטה בדבר חלוקת הצעת חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון), התשמ"ז — 1986

- על פי הצעת ועדת הכספים מחליטה הכנסת, לפי סעיף 121 לתקנון הכנסת, להרשות לוועדת הכספים לדון ולהביא

ג. הצעת חוק לחיקון פקודת מס הכנסה (מס' 71), התשמ"ז — 1986

- לישראל, או חברה שהזכות לקבל 51% לפחות מרווחיה היא בידי חברה תושבת חוץ כאמור.
- (ב) נוסף על האמור בסעיף קטן (א) רשאי הנציב לקבוע תקופת שומה מיוחדת גם לנישום שיש לו יחסים מיוחדים, בין במישרין ובין בעקיפין, עם חברה שנקבעה לה תקופת שומה מיוחדת לפי סעיף קטן (א)(2) עד (4), ובכלד שייקבע כאמור רק אם הסכים לכך הנישום.
- (ג) קבע הנציב, לנישום תקופת שומה מיוחדת לפי סעיפים קטנים (א) או (ב), יוטל המס לכל תקופה כאמור בכפוף לכל תיאום שהנציב יראהו צורך וסביר.
- (ד) הנציב רשאי להתנות קביעת תקופת שומה מיוחדת לפי סעיף זה בתנאים, ורשאי הוא שלא לקבוע תקופת שומה מיוחדת לחברה כאמור בסעיף קטן (א)(2) עד (4) אם לנישום שיש לו יחסים מיוחדים עמה, בין במישרין ובין בעקיפין, לא נקבעה תקופת שומה מיוחדת לפי סעיף קטן (ב).
- (ה) קבע הנציב תקופת שומה מיוחדת, רשאי הוא לבטל קביעתו, בין לבקשתו של הנישום ובין שלא לבקשתו, והכול אם ראה טעמים סבירים לעשות כן, ורשאי הוא לקבוע לעניין הביטול כל תיאום שייראה לו צורך וסביר; ביטול כאמור, שנעשה שלא לבקשת הנישום, ייכנס לתוקפו בתום תקופת השומה המיוחדת שבה נעשה הביטול.
4. תיקון סעיף 9
 בסעיף 9(24) לפקודה, במקום "ורייבית שקיבל" יבוא "ורייבית והפרשי הצמדה שקיבל".
5. תיקון סעיף 18
 בסעיף 18 לפקודה, אחרי סעיף קטן (ב) יבוא:
1. תיקון סעיף 1
 בסעיף 1 לפקודת מס הכנסה¹ (להלן — הפקודה), במקום הגדרת "שנת מס" יבוא:
- "שנת מס" — תקופה של שנים עשר חודשים רצופים, שתחילתה ב-1 בינואר.
2. תיקון סעיף 3
 בסעיף 3(ז) לפקודה, ברישה, אחרי "היתה פטורה ממס" יבוא "או שנקבע לגביו בחיקוק שדינו לעניין תשלום מסים כדין המדינה".
3. החלפת סעיף 7
 במקום סעיף 7 לפקודה יבוא:
- "7. תקופת שומה מיוחדת
- (א) על אף האמור בסעיף 6, רשאי הנציב לקבוע, לבקשתם של הנישומים המפורטים להלן, שהמס לגבי כל שנת מס יוטל על הכנסתם בתקופה של שנים עשר חודשים רצופים, שתחילתה במועד אחר מ-1 בינואר (להלן — תקופת שומה מיוחדת):
- (1) קרן להשקעות משותפות בנאמנות כמשמעותה בחוק להשקעות משותפות בנאמנות, התשכ"א — 1961;²
- (2) חברה ממשלתית כמשמעותה בחוק החברות הממשלתיות, התשל"ה — 1975;³
- (3) חברה שמניות שלה רשומות למסחר בבורסה שהזכרה לעניין חוק להשקעות משותפות בנאמנות, התשכ"א — 1961;
- (4) חברה ש-51% לפחות מהון מניותיה ומכוח ההצבעה בה מוחזקים בידי חברה תושבת חוץ, שמניות שלה נסחרות בבורסה מחוץ

¹ דני מדינת ישראל, נוסח חדש 6, עמ' 120; ס"ח התשמ"ז, עמ' 261, עמ' 240 ועמ' 264.

² ס"ח התשכ"א, עמ' 84.

³ ס"ח התשל"ה, עמ' 132; התשמ"ז, עמ' 168.

בתקופה הנדונה. בחוספת ריבית בשיעור של 12% לשנה על הסכום שמדובר בו לאחר שנוספו הפרשי הצמדה כאמור, או בשיעור אחר שקבע שר האוצר באישור ועדת הכספים של הכנסת; לעניין זה, "שיעור עליית המדד", בתקופה פלונית — ההפרש בין המדד שפורסם לאחרונה לפני סוף התקופה לבין המדד שפורסם לאחרונה לפני תחילת התקופה, מחולק במדד שפורסם לאחרונה לפני תחילת התקופה."

14. תיקון סעיף 174

בסעיף 174 לפקודה, במקום "אחד באפריל" יבוא "אחד בינואר".

15. תיקון סעיף 175

בסעיף 175 (א) לפקודה, במקום "מאי עד פברואר" יבוא "פברואר עד נובמבר".

16. תיקון סעיף 190

בסעיף 190 (א)(1)(ב) לפקודה, במקום הגדרת "רבעון" יבוא:

"רבעון" — כל שלושה חודשים המתחילים ב־1 בינואר, ב־1 באפריל, ב־1 ביולי או ב־1 באוקטובר."

17. תיקון סעיף 216

בסעיף 216 (7) לפקודה, במקום "יאשם בעבירה העובד" יבוא "או כידי שלוחו של הנישום שאינו עובד, יאשם בעבירה העובד או השלוח".

18. תיקון סעיף 231

בסעיף 231 לפקודה, במקום סעיף קטן (ב) יבוא:

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א), זכאים איש ואשה לגילוי כל פרט בדוח שהגיש בן זוגם על־פי סעיף 131. או על־פי סעיף 135, וכן לגילוי סכום ההכנסה שקבע פקיד השומה או בית־המשפט, והכול לגבי התקופה שבה היו נשואים וחיו ביחד."

19. תיקון סעיף 236

בסעיף 236 ב(ג) לפקודה, במקום "במרס" יבוא "בדצמבר".

20. תיקון סעיף 237

בסעיף 237 (א) לפקודה, במקום הרישה המסתיים במלים "להמציא לפקיד השומה פרטים, או" יבוא "כל הודעה שפקיד השומה חייב למסרה או לשולחה לפי פקודה זו תהא חתומה בידו, או כידי מי שהוא מינה לכך, וכל הודעה שחתומה כאמור מודפסת או כתובה עליה או ששמו של פקיד השומה כתוב בה, היא בת תוקף; ואולם כל".

21. החלפת סעיף 241

במקום סעיף 241 לפקודה יבוא:

"241. ציון תקופת שומה מיוחדת

תקופת שומה מיוחדת תצוין במספר השנה של ה־1 באפריל שבחן אותה תקופת שומה מיוחדת."

"(ב) שר האוצר רשאי לקבוע, באישור ועדת הכספים של הכנסת, שהוראות סעיף קטן (ב) לא יחולו על סוגי תשלומים המהווים הכנסה פטורה בידי כעל שליטה, ורשאי הוא באישור כאמור להתנות את קביעתו בתנאים."

6. תיקון סעיף 28

בסעיף 28 (1) לפקודה, במקום "בחודש אפריל של השנה שלאחריה" יבוא "בחודש הראשון של שנת המס שלאחריה".

7. תיקון סעיף 66

בסעיף 66 (א)(1) לפקודה, אחרי "47א" יבוא "ההטבה במס על־פי סעיף 10".

8. תיקון סעיף 75

בסעיף 75 לפקודה, במקום "סעיפים 71 — 73" יבוא "סעיפים 70 עד 73".

9. תיקון סעיף 120

בסעיף 120 לפקודה, במקום הגדרת "מדד ממוצע" יבוא:

"מדד ממוצע" — המדד הממוצע לתקופות שמספטמבר עד נובמבר וממס עד מאי, לפי העניין."

10. תיקון סעיף 120ב

בסעיף 120ב לפקודה —

(1) בפסקה (1), במקום "במרס" יבוא "בדצמבר", במקום "בספטמבר" יבוא "ביוני", במקום "באפריל" יבוא "בינואר", ובמקום "באוקטובר", שלוש פעמים, יבוא "ביולי";

(2) בפסקה (2), במקום "במרס" יבוא "בדצמבר";

(3) בפסקה (4), במקום "1 באפריל, 1 ביולי, 1 באוקטובר ו־1 בינואר" יבוא "1 בינואר, 1 באפריל, 1 ביולי ו־1 באוקטובר".

11. תיקון סעיף 131

בסעיף 131 לפקודה, במקום "סעיף 131(א)(3)" יבוא "סעיף 131(א)(5)".

12. תיקון סעיף 132

בסעיף 132 לפקודה —

(1) בסעיף קטן (א), במקום "31 ביולי" יבוא "30 באפריל";

(2) בסעיף קטן (ב)(1), במקום "31 באוגוסט" יבוא "31 במאי";

(3) בסעיף קטן (ב)(2), במקום הרישה המסתיים במלים "תחושב לפי" יבוא "אדם שנקבעה לו".

13. תיקון סעיף 159

בסעיף 159 לפקודה, במקום סעיף קטן (א) יבוא:

"(א) בסעיף זה, "הפרשי הצמדה וריבית" — תוספת לסכום שמדובר בו, השווה לסכום האמור כשהוא מוכפל בשיעור עליית מדד המחירים לצרכן

(8) בסעיף 38א(א), במקום "לקבוע בחקנות" יבוא "להתקין חקנות".

25. חיקון חוק הביטוח הלאומי

בחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשכ"ח—1968⁷ (להלן — חוק הביטוח) —

(1) בסעיף 1, אחרי הגדרת "עגונה" יבוא:

"שנת מס" — כמשמעותה בפקודת מס הכנסה."

(2) בסעיפים המפורטים להלן, במקום "שנת כספים" יבוא בכל מקום "שנת מס" ושינויי הצורה הדקדוקיים המחויבים ייעשו לפי זה:

(א) בסעיף 1, בהגדרת "יום העדכון" שבהגדרת "שכר ממוצע" ובהגדרת "עובד עצמאי";

(ב) בסעיף 12, בסעיף קטן (א) ובהגדרת "הכנסת מקסימום" שבסעיף קטן (2);

(3) בסעיפים 22א(ב), 26א(א), 68א(א), 82א(א), 82ב(ב), 94, 127נח(ב), 127עג, 164א(א), (ג) 1(1) ו-2(2) ו-169(יב) ו-178א(א);

(ד) ככתורת לוח ד' וכלות י"א, בכל מקום;

(3) בסעיף 1, בהגדרת "יום העדכון" שבהגדרת "שכר ממוצע" ובסעיפים 22א(א), 57, 66ג(ג), 68ב(א), 82ב(א), 82ד(א), 94, 127נח(ב), 127עג, 164א(א), 127סז, 137ז ו-198ז(א), בכל מקום, במקום "באפריל" יבוא "בינואר";

(4) בסעיפים 66ג(ג), 68ב(ב), 82ג(ג) ו-127נח(ב), בכל מקום, במקום "במרס" יבוא "בדצמבר";

(5) כלות י"א, במקום הסיפה המתחיל במלים "כלות זה" יבוא:

"כלות זה, ורבעון" — תקופה של שלושה חודשים רצופים המתחילה ב"1 בינואר, ב"1 באפריל, ב"1 ביולי או ב"1 באוקטובר של כל שנת מס".

26. חיקון חוק מס שבח מקרקעין

בחוק מס שבח מקרקעין, התשכ"ג—1963⁸ —

(1) בסעיף (1) —

(א) במקום הגדרת "הפרשי הצמדה וריבית" יבוא:

"הפרשי הצמדה וריבית" — תוספת לסכום שמדובר בו, השווה לסכום האמור כשהוא מוכפל בשיעור עליית מדד המחירים לצרכן בתקופה הנדונה, בתוספת ריבית בשיעור של 12% לשנה על הסכום שמדובר בו לאחר שנוספו לו הפרשי הצמדה כאמור, או בשיעור אחד שקבע שר האוצר באישור ועדת הכספים של הכנסת."

22. חיקון חוק לחיקון הפקודה (מס' 66)

בחוק לחיקון פקודת מס הכנסה (מס' 66), התשמ"ה—1985⁴, בסעיף 10(ב), בסופו יבוא "ואילך".

23. חיקון חוק לעידוד השקעות הון

בחוק לעידוד השקעות הון, התשי"ט—1959⁵ (להלן — חוק לעידוד השקעות הון), בסעיף 53 —

(1) בהגדרת "מקדם לתיאום השער" —

(א) בפסקה (1), במקום "31 בדצמבר" יבוא "30 בספטמבר";

(ב) בפסקה (2), במקום "30 בדצמבר ולפני 31 במרס" יבוא "29 בספטמבר ולפני 31 בדצמבר";

(2) בהגדרת "סכום לתיאום הון המניות", במקום "ב"1 ביולי, ב"1 באוקטובר או ב"1 בינואר" יבוא "ב"1 באפריל, ב"1 ביולי או ב"1 באוקטובר".

24. חיקון חוק מס רכוש וקרן פיצויים

בחוק מס רכוש וקרן פיצויים, התשכ"א—1961⁶ (להלן — חוק מס רכוש) —

(1) בסעיף 1, בהגדרת "הפרשי הצמדה וריבית" —

(א) במקום פסקאות (1) ו-(2) יבוא "תוספת לסכום שמדובר בו, השווה לסכום האמור כשהוא מוכפל בשיעור עליית מדד המחירים לצרכן בתקופה הנדונה, בתוספת ריבית בשיעור של 12% לשנה על הסכום שמדובר בו לאחר שנוספו לו הפרשי הצמדה כאמור, או בשיעור אחד שקבע שר האוצר באישור ועדת הכספים של הכנסת";

(ב) הגדרות "תוספת עליית המדד", "סכום מתואם" ו"תקופה עודפת" — ימחקו;

(2) בסעיף 1, בהגדרת "שנת מס", במקום "באחד באפריל" יבוא "ב"1 בינואר";

(3) בסעיף 11, במקום "באחד במרס" יבוא "ב"1 בדצמבר";

(4) בסעיף 12, במקום "האחד במרס" יבוא "ה"1 בדצמבר";

(5) בסעיף 13(ב), במקום "בפברואר" יבוא "בנובמבר";

(6) בסעיף 20א(א) —

(א) בפסקה (1), במקום "30 באפריל" יבוא "31 בינואר";

(ב) בפסקה (2), במקום "10, ביולי, 10 באוקטובר ו"10 בינואר" יבוא "10 באפריל, 10 ביולי ו"10 באוקטובר";

(7) בסעיף 33א(א), במקום "עד 30 באפריל" יבוא "עד 31 בינואר";

⁴ ס"ח התשמ"ה, עמ' 43.

⁵ ס"ח התשי"ט, עמ' 234; התשמ"ו, עמ' 140.

⁶ ס"ח התשכ"א, עמ' 100; התשמ"ה, עמ' 40.

⁷ ס"ח התשכ"ח, עמ' 108.

⁸ ס"ח התשכ"ג, עמ' 156.

(א) בסעיף 3(ה), במקום "מהחלק השנים-עשר" נאמר "מהחלק התשיעי";

(ב) בסעיפים 9(5) ו-20, 32(9)(א), 44(א)(1), 45(ד), 46(א), 47(א) ו-121, אחרי כל אחד מהסכומים הנקובים בהם נאמר "מוכפל כשיעור התאמה";

(ג) בסעיף 19 —

(1) בהגדרת "ערך ממוצע של מילות מועדפים", במקום "מחולק ב-12" נאמר "מחולק במספר החודשים שבשנת המס 1986, והכול";

(2) בהגדרת "הלוואה מתואמת", במקום "מחולק ב-360" נאמר "מחולק במספר הימים שבשנת המס 1986";

(ד) בסעיף 20(א)(1)(ב), במקום "מחולק ב-12" נאמר "מחולק במספר החודשים שבשנת המס 1986";

(ה) בסעיף 39, במקום "בתוך 9 חודשים של שנת המס" נאמר "במשך תקופה שאינה פחותה מ-3/4 של שנת המס 1986";

(ו) אחרי סעיף 47 נאמר:

"48. נקודות זיכוי בשנת המס 1986

על אף האמור בסעיפים 34, 36 עד 40, 45 ו-66(א)(3), מספר נקודות הזיכוי שיחיד זכאי להן בשנת המס 1986, לפי הסעיפים האמורים, יהא מספר נקודות הזיכוי הקבוע בהם, כשהוא מוכפל כשיעור התאמה";

(ז) בסעיף 20(ב)(4), במקום "ארבע פעמים החל בימים 1 באפריל, 1 ביולי, 1 באוקטובר ו-1 בינואר" נאמר "מספר פעמים כמספר הרבעונים השלמים שבשנת המס 1986, וכאילו בסופו נאמר:

"לעניין זה, 'רבעון' — כל שלושה חודשים המתחילים ב-1 באפריל, ב-1 ביולי, ב-1 באוקטובר או ב-1 בינואר";

(ח) בסעיף 175(א), במקום, הקטע המתחיל במלים "מעשרת החודשים" והמסתיים במלים "לאותה שנה", נאמר "מחודשי שנת המס 1986, החל בחודש השני של שנת המס וכלה בחודש שלפני האחרון של שנת המס, על חשבון המס לשנת המס";

(2) בחוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה) (הוראת שעה), התשמ"ה — 1985¹¹, אחרי כל אחד משיעורי עליית המדד הקבועים בסעיף 8(א) נאמר "מוכפל כשיעור התאמה";

(3) בחוק מס הכנסה (עידוד להשקעת דירות) (הוראת שעה ותיקוני חוק), התשמ"א — 1981¹², בסעיף 2(א), במקום "עשרה חודשים לפחות" נאמר "עשרה חלקי שנים-עשר מחוץ מספר החודשים

(ב) בהגדרת "שיעור עליית המדד", במקום הסיפה המתחיל במלים "לפני תחילת התקופה" יבוא "לפני סוף התקופה לבין המדד שפורסם לאחרונה לפני תחילת התקופה, מחולק במדד שפורסם לאחרונה לפני תחילת התקופה";

(ג) הגדרת "תקופה עורפת" — תיימחק;

(2) בסעיף 35(3), המלה "סופר" — תיימחק.

27. תיקון פקודת פשיטת הרגל

בסעיף 78 לפקודת פשיטת הרגל (נוסח חדש), התש"ם — 1980⁹ —

(1) בפסקה (1)(ב), במקום "שנת כספים" יבוא "שנת מס", ואחרי "לעניין זה, יבוא 'שנת מס'";

(2) בפסקאות (1)(ב) ו-3(ב), במקום "במס" יבוא "בדצמבר";

(3) בפסקה (1)(ג), במקום "באפריל" יבוא "בינואר".

28. תיקון פקודת החברות

בסעיף 354(א) לפקודת החברות (נוסח חדש), התשמ"ג — 1983¹⁰ —

(1) בפסקה (1)(ב), במקום "שנת כספים" יבוא "שנת מס", ואחרי "לעניין זה, יבוא 'שנת מס'";

(2) בפסקאות (1)(ב) ו-3(ב), במקום "במס" יבוא "בדצמבר";

(3) בפסקה (1)(ג), במקום "באפריל" יבוא "בינואר".

29. סיום שנת המס 1986 וביטול אישורים

(א) על אף האמור בכל דין, למעט חוק מס רכוש, ובכל הוראת מינהל, שנת המס 1986 וכל תקופת שומה מיוחדת המתייחסת אליה, תסתיים ביום כ"ט בכסלו התשמ"ז (31 בדצמבר 1986).

(ב) כל אישור שניתן לפי סעיף 7 לפקודה לפני יום פרסומו של חוק זה בטל לגבי שנת המס 1987 ואילך.

(ג) על אף האמור בסעיף קטן (א), רשאי הוציב, לגבי נישום שקבע לו תקופת שומה מיוחדת אחרי יום פרסומו של חוק זה, לקבוע שתקופת שומה מיוחדת לשנת המס 1986 תסתיים במועד אחר מהאמור בסעיף קטן (א).

30. הוראות מעבר לגבי חוקים שונים

(א) בסעיף זה ובכל הוראת דין שבו —

(1) "שנת המס 1986" — לרבות תקופת שומה מיוחדת המתייחסת אליה;

(2) "שיעור התאמה" — תשעה חלקי שנים-עשר, או מספר החודשים שבתקופת שומה מיוחדת לשנת המס 1986 מחולק בשנים-עשר, לפי העניין.

(ב) לגבי שנת המס 1986 יראו כאילו —

(1) בפקודה —

¹¹ ס"ח התשמ"ה, עמ' 172: התשמ"ה, עמ' 248.

¹² ס"ח התשמ"א, עמ' 68: התשמ"א, עמ' 166.

⁹ ד"ר מדינת ישראל, נוסח חדש 34, עמ' 639.

¹⁰ ד"ר מדינת ישראל, נוסח חדש 37, עמ' 764.

32. הוראות מעבר לחוק הביטוח

(א) בסעיף זה —

"שומה" — כמשמעותה בסעיף 164 לחוק הביטוח;

"שנת המעבר" — שנת המס 1986 כמשמעותה בסעיף 30(א1);

"שנת מס" — כמשמעותה בפקודה;

"שיעור התאמה" — תשעה חלקי שנים עשר, או מספר החדשים בתקופת שומה מיוחדת לפי סעיף 7 לפקודה המחייחת לשנת המס 1986 מחולק בשנים עשר, לפי העניין.

(ב) לגבי שנת הכספים 1986 —

(1) דמי ביטוח של מי שמשלם בעד עצמו ישולמו על בסיס השומה לשנת המעבר;

(2) סכומי מקסימום ההכנסה ומינימום ההכנסה שלפיהם משתלמים דמי ביטוח יהיו סך כל הסכומים המתקבלים, כאמור בלוח י"א, בחדשים שבשנת המעבר;

(3) מקום שנקבע בחוק הביטוח או בתקנות שלפיו, שזכות לגמלה מותנית בסכום של הכנסה שנתית, יראו כאילו נאמר הסכום כפול בשיעור התאמה.

(ג) מבטוח המשלם דמי ביטוח בעד עצמו, שהכנסתו השנתית נקבעה בשומה לשנת המעבר, ישלם מקדמות על חשבון דמי הביטוח לשנת מס כלשהי על בסיס ההכנסה שנקבעה לו בשנת המעבר, כשהיא מוכפלת בשנים עשר ומחולקת במספר החדשים שבשנת המס 1986.

(ד) שר העבודה והרווחה, באישור ועדת הכספים של הכנסת, רשאי, על אף האמור בכל דין, לקבוע לגבי שנת המעבר את התיאומים הנדרשים בחוק הביטוח ובכל דין אחר שהמוסד לביטוח לאומי (להלן — המוסד) גובה או משלם לפיו כספים, כתוצאה מהוספת הגדרת "שנת מס" בסעיף 1 לחוק הביטוח ומיתר הוראות חוק זה שעניינן חוק הביטוח.

(ה) שר העבודה והרווחה רשאי, לגבי שנת המס 1987 ואילך, על אף האמור בכל דין, לשנות, בתקנות שהותקנו לפי חוק הביטוח או לפי כל דין אחר שהמוסד גובה או משלם לפיו כספים, כל מועד הקבוע בהן, אם השינוי דרוש כתוצאה מהוספת הגדרת "שנת מס" בסעיף 1 לחוק הביטוח.

33. הוראות מעבר לגבי מקדמות

על אף האמור בסעיף 175(א) לפקודה, אם השנה הקובעת היא שנת המס 1986, שיעור כל מקדמה יהא 10% מסכום המס שנתחייב בו הנישום לשנת המס 1986 מוכפל ב־12 ומחולק במספר החדשים שבשנת המס 1986 או בתקופת שומה מיוחדת המחייחת אליה, שנקבעה לאותו נישום.

שבשנת המס 1986, אחרי "3%" נאמר "מוכפל בשיעור התאמה", במקום "מעשרה חודשים" נאמר "מהתקופה האמורה" וכמקום "ל־12" נאמר "למספר החדשים שבשנת המס 1986";

(4) בחוק לעידוד השקעות הון —

(א) בסעיף 42(2), בסופו נאמר "מוכפל בשיעור התאמה";

(ב) בסעיף 53, בהגדרת "סכום לחיאום הון המניית", במקום "מחולק ב־12" נאמר "מחולק, במספר החדשים שבשנת המס 1986";

(ג) בסעיף 53(ג), במקום "ל־12" נאמר "למספר החדשים שבשנת המס 1986";

(5) בחוק לעידוד השקעות הון בחקלאות, התשמ"א — 1980¹³, בסעיף 31(2), בסופו נאמר "מוכפל בשיעור התאמה";

(6) בחוק הסדרים לשעת-חירום כמשק המדינה, התשמ"ו — 1985¹⁴ —

(א) בסעיף 7(א), בהגדרת "בסיס המענק", בפסקה (2)

(1) בפסקת משנה (א), במקום "הבסיס כאמור לשנת המס 1986" נאמר "הכנסתו כאמור לשנת המס 1986, מוכפל ב־8 ומחולק במספר החדשים שבשנת המס 1986";

(2) במקום פסקת-משנה (ב) נאמר:

"(ב) לכל אחד מהחדשים אפריל עד יולי 1986 — הכנסתו המשמשת בסיס להשלומי הביטוח הלאומי שלו בשנת המס 1986, מחולק במספר החדשים שבשנת המס 1986, עד לסכום תקרת ההכנסה";

(ב) בסעיף 24(א), במקום "כמקום שחיי" נאמר "כפול בשיעור התאמה, במקום".

31. הוראות מעבר לגבי מס רכוש

(א) שנת המס 1987 לגבי חוק מס רכוש תסתיים ב־31 בדצמבר 1987, ומס הרכוש על קרקע לגבי שנת המס 1987 יהיה שיעור משווה, כאמור בסעיף 3 לחוק מס רכוש, מוכפל ב־3/4.

(ב) לגבי שנת המס 1987 יראו כאילו —

(1) בסעיף 2(א1) לחוק מס רכוש, במקום "360" נאמר "270";

(2) בסעיף 20(א2) לחוק מס רכוש, במקום "10 באוקטובר ו־10 בינואר" נאמר "10 בספטמבר ו־10 בדצמבר".

(ג) לגבי שנת המס 1988, יראו כאילו בסעיף 13(ב) לחוק מס רכוש, במקום "במועד כאמור בשנה שקדמה לאותה שנה" נאמר "בפברואר שלפני אותה שנה".

¹³ ס"ח התשמ"א, עמ' 56.¹⁴ ס"ח התשמ"ו, עמ' 15 ועמ' 128; ח"ת התשמ"ו, עמ' 10; ס"ח התשמ"ו, עמ' 144, עמ' 145, עמ' 162, עמ' 168 ועמ' 202.

34. תיאומים

- (א) שר האוצר, באישור ועדת הכספים של הכנסת, רשאי לקבוע, על אף האמור בכל דין, לגבי שנת המס 1986 ותקופת שומה מיוחדת המתייחסת אליה, את התיאומים הנדרשים בכל דין כתוצאה משינוי הגדרת "שנת מס" כאמור בסעיף 1 ומיתר הוראות חוק זה.
- (ב) הנציב רשאי, לגבי שנת המס 1987 ואילך, לשנות בתקנות שהותקנו לפי חוק מס כל מועד הקבוע בהן, אם השינוי דרוש כתוצאה משינוי הגדרת "שנת מס" כאמור בסעיף 1; לעניין זה, "חוק מס" — חיקוק הדין בהטלת מס או תשלום חובה, ששר האוצר ממונה על ביצועו או על הגבייה לפיו.
35. תחילה ותחילה
- (א) תחילתם של סעיפים 1, 9, 10, 12 עד 16, 19, 21, 23, 25, 27 ו-28 ביום ל' בכסליו התשמ"ז (1 בינואר 1987).
- (ב) תחילתם של סעיפים 2, 3, 8, 11, 18, 20 ו-24 (8) ביום פרסומם של חוק זה.
- (ג) תחילתו של סעיף 4 ביום ה' בתשרי התשמ"ה (1 באוקטובר 1984).
- (ד) תחילתו של סעיף 5 לגבי שנת המס 1985 ואילך.
- (ה) תחילתו של סעיף 6 לגבי מטע שניטע לאחר כ"ח בחשון התשמ"ז (30 בנובמבר 1986).
- (ו) תחילתו של סעיף 7 לגבי שנת המס 1986 ואילך.
- (ז) תחילתו של סעיף 17 לגבי עבירות שנעברו אחרי יום פרסומו של חוק זה.
- (ח) תחילתו של סעיף 22 ביום ה' באדר התשמ"ה (26 בפברואר 1985).
- (ט) תחילתם של סעיפים 24 (1) ו-26 (1) ביום ב' בניסן התשמ"ז (1 באפריל 1987).
- (י) תחילתו של סעיף 24 (2) עד (7) לגבי שנת המס 1988 ואילך.
- (יא) סעיף 190 (2) וסעיף 198 (א) לחוק הביטוח, כמתוקן לפי סעיף 25 (3), יחולו על מי שנפגע ביום ל' בכסלו התשמ"ז (1 בינואר 1987) או לאחריו.
- (יב) תחילתו של סעיף 26 (2) מיום פרסומו של חוק זה גם לגבי טעויות שאירעו לפני כן.

הסתייגויות לחוק הנ"ל

- לסעיף 29
- חבר הכנסת ד' תיכון מציע:
1. בכל מקום בסעיף, במקום "1986" יבוא "1987";
2. בסעיף קטן (א), המלים "למעט חוק מס רכוש" — יימחקו;
3. בסעיף קטן (ב), במקום "1987" יבוא "1988";
- יתר הוראות החוק יותאמו לפי זה.

ד. חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון), התשמ"ז — 1986

2. תחילה

1. תיקון סעיף 47
- בסעיף 47 לחוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א — 1981¹, במקום "תום ארבע שנים מהיום הקובע" יבוא "יום ז' בתשרי התשמ"ח (30 בספטמבר 1987)".

¹ ס"ח התשמ"א, עמ' 232.

הסתייגויות לחוק הנ"ל

- לסעיף 1
- חבר הכנסת י' צבן מציע:
- במקום "ד' בתשרי התשמ"ח (30 בספטמבר 1987)" יבוא "א' בניסן התשמ"ז (31 במרס 1987)".